

Št. 1-2 + priloga kolikšne bodo nove olicine

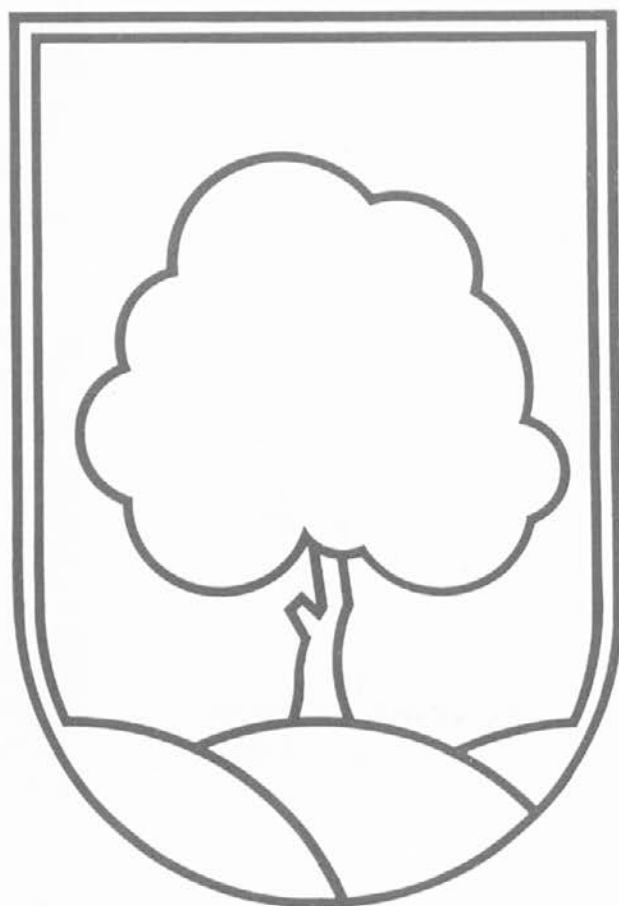
N 1064

935

OBČINA
RAZVOJ
KULTURA
ŠOLE
SOCIALA
ZGODOVINA
DRUŠTVA
PLANINSTVO

KOROŠKI FUŽINAR

GENERALNA POKROVITELJA

Skupščina občine Ravne na Koroškem
Čečovje 12
62390 Ravne na Koroškem

62000 MARIBOR, CANKARJEVA 3 • Poštni predal 156
Telefon: h.c. 062/23 961 • Telex: 33126 SLO ZAVMB
Telefax: 062/29 779

VSEBINA

REVIT - JUTRANJA ZARJA PRED
ZATONOM DNEVA ?

2
Mojca Potočnik

"I, KAM BI DEL?" "TJA, KJER SI VZEL!"
(Denacionalizacija v občini Ravne na
Koroškem)

5
Andreja Čibron - Kodrin

PREŠERNOV NAGRAJENEC LOJZE
LEBIČ

8
Mojca Potočnik

PIHALNI ORKESTER RAVENSKIH
ŽELEZARJEV DRŽAVNI PRVAK

10
Mojca Potočnik

PREŽIHOVA EVROPSKA
RAZGLEDANOST

12
Drago Druškovič

PREŽIH IN OSREDNJA KOROŠKA

13
Dr. Katja Sturm - Schnabl

PO STOPINJAH ANŽELAKOVE POEZIJE

17
Miran Kodrin

VSTOP V SVET RAZISKOVALNEGA DELA

18
Andreja Čibron - Kodrin

USMERITEV: ŠOLA ZA 21. STOLETJE
(Ob jubileju nove šole na Prevaljah)

20
Greta Jukič

DOPOLDAN V ŠOLI MALO DRUGAČE
(Delo v delavnicah)

23
Irena Greiner

Za boljše medsebojne odnose
KAM IN KAKO Z AGRESIJO

24
Bojana Plevnik - Verdinek

Iz poročila
O DEJAVNOSTI CENTRA ZA SOCIALNO
DELO RAVNE

26
Zmaga Prošt

Društvo invalidov Ravne na Koroškem
25 LET USPEŠNEGA DELA

31
Franc Černe

KNJIGA, KI GOVORI TUDI O KOROŠKI
KRAJINI

33
Alojz Krivograd

Pogled v preteklost
DELOVNI ČAS IN PLAČILA DELAVCEV

35
Karla Oder

PREMOGOVNIK IN VAS LEŠE

38
Erhard Srebotnik

PO SLEDOVIH PISEM VOJAKOV IZ
1. SVETOVNE VOJNE

41
Franc Gornik

ZANIMIVA IZLETNIŠKA DEJAVNOST
PLANINSKEGA DRUŠTVA RAVNE

44
Mojca Potočnik

Spoznavamo okolico
HUDA LUKNJA - NEZNANA ALI
POZABLJENA?

46
Slavka Dragolič

N 668/1995

REVIT -

JUTRANJA ZARJA PRED ZATONOM DNEVA?

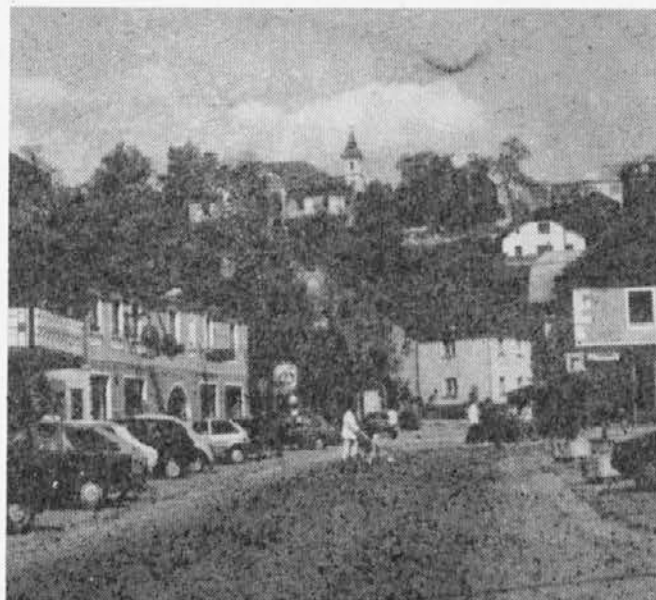
Mojca Potočnik

Mežiška dolina je pokrajina obrobne, prehodnega značaja. Vpeta med vzhodne Karavanke in pogorje starega sveta je preživljala svojo zgodovino kot del dežele Koroške, pa vendar je zaradi svojega rudarstva in industrije živela dokaj samostojno življenje, le upravno odvisno od mestnih gospodstev v Pliberku, Velikovcu in Celovcu. V bojih za Koroško po prvi svetovni vojni so sicer volkswehrovci prišli do Križana in do Otiškega vrha, vendar se je avstrijska oblast uklonila mnenju razmejitevne komisije in prepustila ta predel Jugoslaviji, čeprav je zagovarjala načelo o "nedeljivi Koroški".

V stari Jugoslaviji je bila Mežiška dolina deloma samostojna upravna enota s sedežem sreza (okraja) na Prevaljah, potem so sedež sreza prenesli v Dravograd. Nihče ji tudi ni oporekal, da je koroška pokrajina, niti niso pojma Koroška prenašali na druga območja Slovenije. To se je začelo dogajati v desetletjih po drugi svetovni vojni, ko si je oblast težila vest zaradi ponovne izgube s krvjo priborjene slovenske Koroške s tem, da je Koroško v Sloveniji umetno razširila na tako imenovano Koroško regijo.

To je usodno vplivalo na razvoj doline ob Meži. Medtem ko je bila v preteklosti zaradi razvite industrije, premogovništva in rudarstva to dokaj zaokrožena gospodarska celota, ki jo je kmetijstvo z gozdarstvom smiselno dopolnjevalo, se je v tem času začela razvijati zelo enostransko. Rasla sta giganta Rudnik Mežica in Železarna Ravne, vse drugo je postajalo ob njiju nepomembno, oziroma se je razvijalo samo tisto, kar je bilo v njenem neposrednem interesu. Gradili so stanovanja, šole, zdravstvene domove in športne ter deloma kulturne objekte. Iz doline so izselili ali na novo ustanovili zunaj nje uprave lesno-predelovalne in tekstilne industrije, kmetijskih zadrug, gozdnih gospodarstev, gostinskih in trgovskih podjetij, inšpekcijskih služb, milice oziroma policije, bank, zavarovalnic in bolnišniško zdravstvo. Od regijskih ustanov je ostal na Ravnah le Zavod za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje, seveda pa so tu še Gimnazija, Koroški muzej in Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika.

Dokler sta rudnik in železarna ustvarjala dobiček, se je iz njiju napajala celotna regija, ravenski občinski politiki pa niso čutili potrebe, da bi skladno z njima razvijali še druge gospodarske dejavnosti in upravno-politično infrastrukturo. Ko pa je paradnima konjema občine Ravne na Koroškem klonila glava, se je pokazalo, da je tako enostranska razvitost velika ovira za izhod iz krize in za nadaljnji razvoj območja. To je dokazala tudi usoda Revita, celovitega razvojnega projekta Mežiške doline, ki so ga zasnovali v občini Ravne s pomočjo strokovnjakov iz gospodarstva, Ekonomsko-poslovne fakultete v Mariboru, slovenskega ministrstva za znanost in tehnologijo in bavarske vlade. S programom Revit so želeli zaokrožiti gospodarsko podobo Mežiške doline ter omogočiti, da bi območje s pomočjo tujih vlaganj zaživel samostojno, ob lastnih surovinskih virih in kadrovskih potencialih. Zaradi lokalističnih, ozkih političnih in drugih teženj pa grozi, da bo projekt zamrl, preden bo resnično zaživel.

CELOVIT RAZVOJNI PROGRAM

Program Revit je začel nastajati zaradi krize, v katero sta zašli podjetji Rudnik Mežica in Železarna Ravne, za njima pa celotno gospodarstvo v občini Ravne na Koroškem. Zaradi zmanjševanja proizvodnje je nastajala odvečna delovna sila, ki se ni imela kje zaposliti. Ne le, da v ljudeh ni bila razvita podjetniška miselnost - videti priložnost in jo izrabiti - teh priložnosti tudi ni bilo, dokler sta rudnik in železarna obvladovala vse.

O novih možnostih razvoja v občini so najprej začeli razmišljati strokovnjaki v Železarni Ravne, ki so se s pomočjo EPF v Mariboru in nemškega svetovalega podjetja GABO dokopali do spoznanja, da je treba prenovo gospodarstva načrtovati na višji, občinski, ne le na podjetniški ravni. Aprila 1991 je nastala bavarsko - slovenska komisija, v okviru katere so razvili program Revit, pri katerem naj bi sodelovali: Internet, Gesellschaft für Projekt Management iz Nemčije, bavarsko ministrstvo za gospodarstvo, Univerza v Mariboru in Gabo. Zaradi sprememb v slovenski vladi (odstavek Peterleta) je bavarska vlada zamrznila sodelovanje s Slovenijo in se ponovno vključila v projekt šele po decembrskih volitvah 1992. V začetku leta 1993 je bavarski minister za gospodarstvo odobril projekt, katerega vodenje je slovensko ministrstvo za znanost in tehnologijo poverilo dr. Antonu Haucu z EPF v Mariboru.

Revit je postal meddržavni projekt "revitalizacije in reorganizacije občin". V občini Ravne na Koroškem naj bi potekal kot vzorčni projekt, po tem zgledu pa naj bi nadaljevali še v drugih slovenskih občinah.

Kakor so poudarili na 1. strateški konferenci Revita v maju 1992 na Rimskem vrelcu, je namen tega projekta odpraviti pomanjkljivosti, ki so pogosto spremljale dosedanje razvojne programe v občinah. Velikokrat so ostali na papirju, ker ni bilo ali znanja ali sredstev ali organizacijskih povezav, ki bi omogočile uresničitev načrtov.

Pri projektu Revit naj bi zagotovili znanje (tudi domače), metode, organizacijo in informacije za izdelavo strateških razvojnih programov občin, pripravo zagona projektov in samo projektno vodenje. Poudarek naj bi bil na projektih, ki bodo zagotavljali nove profitne dejavnosti, reševali vprašanje odvečne delovne sile in omogočili vključevanje gospodarstva v svetovna, predvsem evropska tržišča, še posebej v Nemčiji.

Občino Ravne so v tem programu določili kot vzorčno, ker je bila pobudnica ideje in ker je imela nekaj že pripravljenih projektov, veliko lastnega strokovnega znanja, predvsem pa velike potrebe po drugačnem, celovitem razvoju celotnega območja občine. "Vzorčnost" naj bi zagotavljala, da bo projekt resnično zaživel, saj naj bi bil podlaga za delo v občinah, ki bodo sledile ravenski.

Vodstvo programa sta prevzela skupščina in izvršni svet, ki je imenoval projektni svet Revita. Določili so profesionalnega vodja za občino Ravne ter vodje področij in projektnih skupin v podjetjih. Ti naj bi pripravili projekte v okviru strateških razvojnih področij, sodelujoči pa naj bi se v primernih časovnih razmikih sestajali na strateških razvojnih konferencah, kjer bi usklajevali razvojne programe in načrtovali nadaljnje delo.

KATALOG - PRVI SAD REVITA

Tako zastavljeno in organizirano delo je v letu 1993 obrodilo prve sadove. Nastal je Revitov katalog Koroška - Mežiška dolina. Izšel je pred koncem leta v slovenskem in nemškem jeziku. Izdal ga je IS SO Ravne na Koroškem, uredil Vojko Močnik (vodja občinskega projekta Revit) oblikoval Borut Bončina in tiskala Grafika & Gergek Prevalje.

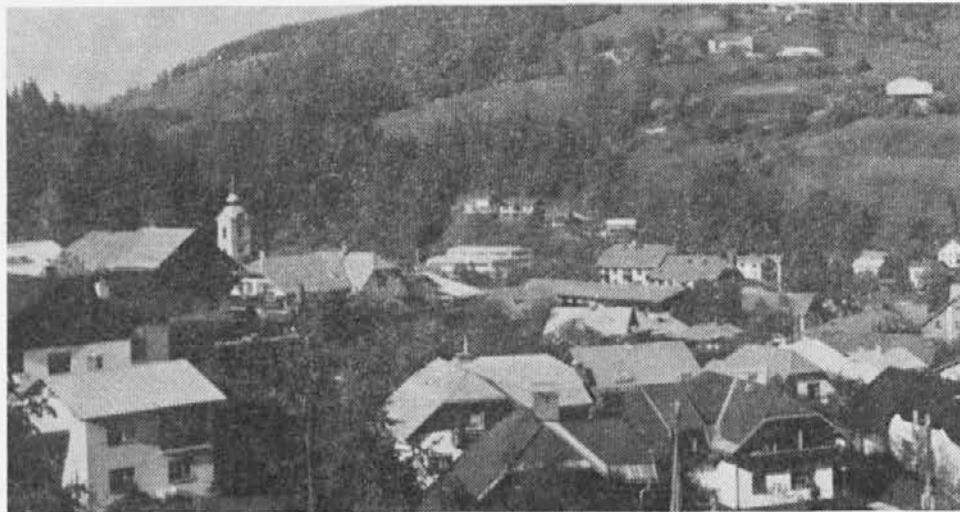
V knjigi so pregledno predstavljeni cilji in nameni programa Revit za Mežiško dolino, strategija razvoja in prestrukturiranja ter projekti in njihovi nosilci po strateških razvojnih področjih (SRP).

Snovalci programa Revit so si zastavili naslednje cilje: uskladiti razvoj občine in podjetij, prestrukturirati gospodarstvo s pomočjo domačih in tujih vlagateljev (vzbuditi je treba zanimanje za naložbe in ustvariti ustrezne pogoje) ter s tem izboljšati kakovost bivanja, doseči nov status glede na druge občine in oblikovati novo identiteto Mežiške doline.

Mežiška dolina naj bi postala dolina lastnega, odprtega razvoja. Sedanji obrobni, obmejni položaj, ki jo potiska v zaostalost, naj bi spremenila v prednost, saj ima zaradi bližine meje večje možnosti povezovanja z Evropo kot nekatere

druge slovenske pokrajine; predvsem so še neizrabljene možnosti železniške povezave z Zahodom.

V svojih najboljših delih je gospodarstvo Mežiške doline že sedaj vpeto v sodobne evropske in svetovne tokove, z razširitev gospodarske strukture pa se bo lahko sodelovanje še razširilo. Razširitev gospodarske dejavnosti v dolini mora temeljiti na domačih surovinah (npr. les) in naravnih danostih, ki omogočajo predvsem hitrejši razvoj turizma. Ob tem je treba poskrbeti za izboljšanje komunalne

infrastrukture in za čistejšo okolje. Oboje bi omogočilo večjo kakovost življenja - tako prebivalcev kot pričakovanih turistov.

Nadaljnji gospodarski razvoj je mogoče graditi na lastnih kadrovskih potencialih. Ti omogočajo predvsem razvoj kovinsko predelovalne industrije, strojništva in orodjarstva, sodelujoči v programu Revit pa naj bi omogočili tistim strokovnjakom in gospodarstvenikom, ki želijo sodelovati v prestrukturiranju gospodarstva, da bi se usposobili za vodenje podjetij z dejavnostmi, ki doslej v Mežiški dolini še niso bile dovolj razvite. Seveda naj bi jim pomagali pritegniti v to dolino tudi kapital iz širšega evropskega prostora.

Katalog Revit Koroška - Mežiška dolina je odpravil prvo oviro pri povezovanju z morebitnimi sovlagatelji - neobveščenost. V njem so namreč zbrani vsi družbeni in zasebni podjetniki ter obrtniki, ki so pripravljeni sodelovati v razvojnih projektih. Dejavnosti in projekti so predstavljeni s podatki, iz katerih je moč razbrati potrebe in možnosti sovlaganja ter sodelovanja v prihodnjem razvoju. Ob koncu so predstavljeni projekti, katerih predlagatelj je IS občine sam ali v povezavi s partnerji. Ti projekti imajo v glavnem skupen splošnejši pomen, saj vplivajo na izboljšanje okolja in komunalne infrastrukture.

POLITIČNE RAZMERE REVITU NISO NAKLONJENE

Letos marca je bila na Rimskem vrelcu strateška razvojna konferenca, na kateri naj bi vodstvo Revita z gospodarstveniki iz Mežiške doline določilo prednostne projekte in načine uresničevanja programa v prihodnje. Iz neznanih razlogov se predstavniki gospodarstva konference niso udeležili. Sklepati je mogoče dvoje. Ali so izgubili zaupanje v program Revit ali pa ne vidijo več smisla v skupnem načrtovanju in oblikovanju razvoja Mežiške doline.

Kot je dejal dr. Anton Hauc, so nekateri od tega programa pričakovali le denar, kar pa ni bilo upravičeno, saj je bila njegova naloga začrtati razvojno strategijo Mežiške doline, pripraviti projekte in navezati stike z morebitnimi partnerji v Nemčiji. Prvi del poslanstva je Revit že opravil s tem, ko je izšel katalog s prikazom razvojnih usmeritev in z bogatim (čeprav še ne popolnim) seznamom projektov, z vrsto predavanj o vodenju projektov (prenos znanja) ter s tem, da so gospodarstveniki v Nemčiji že seznanili z možnostmi sovlaganja v Mežiški dolini.

Stvar gospodarskih subjektov je, da vzbudijo interes za sodelovanje, ki se je ob predstavitvah kataloga v Nemčiji že pokazal, uresničili pa ga bodo le, če bodo vedeli, da imajo pri nas enakovredne strokovno in poslovno sposobne partnerje, ki zagotavljajo, da bo vložen denar prinašal dobiček. Seveda morata svoje narediti tudi občina in država. Prva mora poskrbeti za kar najboljše možnosti poslovanja s tem, da uredi komunalno in drugo infrastrukturo, država pa je dolžna z ustrezno davčno zakonodajo omogočiti konkurenčnost proizvodnje ter z notranjo in mednarodno politiko zagotoviti stabilnost in varnost naložb.

Videti je, da je projekt Revit vzniknil v nepravem času. Komaj so gospodarstveniki in politiki začeli dojemati, da je življenje v Mežiški dolini organsko povezano in da je mogoče ob pametnem sodelovanju vseh doseči napredek tudi v kriznem času, je to mišljenje preglasil nov moto: Vsak kraj svoja občina! Zakon o novi lokalni samoupravi je preglasil idejo o načrtovanju skupnega razvoja; podprle so ga lokalistične težnje posameznih političnih struj, ki se jim pridružuje še tipična slovenska - koroška lastnost - nevoščljivost. Če nečesa ne morem imeti jaz, tega tudi ti ne boš imel - naj ima dobiček nekdo tretji.

Gre za razdelitev doline na štiri manjše, enakovredne občine. Ko bi hoteli vztrajati pri programu Revit in skupnem načrtovanju nadaljnjega razvoja, bi morala imeti Mežiška dolina svoje središče. To bi bilo seveda v veliki, mestni občini Prevalje - Ravne. Taka občina bi lahko vzdrževala institucije širšega, nadkrajevnega pomena, bila bi lahko tudi

sedež banke, ki je nujen pogoj za razvoj gospodarstva na določenem območju. To dokazuje sedanje stanje v gospodarstvu, ko npr. nekatera ravenska podjetja za svoje perspektivne izvozne projekte ne morejo dobiti jamstva pri bankah, ki imajo sedeže zunaj občine. In tudi uresničevanja že pripravljenih projektov Revita ne spodbuja domači bančni kapital.

Nove, male občine ne bi mogle zagotavljati razvoja gospodarskih in družbenih dejavnosti. Zaradi tega bi se začele kmalu ponovno združevati. Glede na dosedanje težnje bi bilo nevarno, da bi novo središče nastalo zunaj Mežiške doline, bliže Ljubljani in republiškemu centru. To pa bi pomenilo še večji odtok denarja iz doline in obsodbo na večno zaostalost. Na srečo je zadnji referendum pokazal, da je volja ljudstva drugačna od volje nekaterih politikov.

"I, KAM BI DEL?"

"TJA, KJER SI VZEL!"

(Denacionalizacija v občini Ravne na Koroškem)

Andreja Čibron - Kodrin

Konec novembra 1991. leta je Skupščina Republike Slovenije sprejela Zakon o denacionalizaciji. Zakon ureja denacionalizacijo premoženja, ki je bilo podržavljeno s predpisi o agrarni reformi, nacionalizaciji in o zaplembah ter z drugimi predpisi in načini (3. člen zakona navaja npr. kar 29 različnih predpisov, ki so bili podlaga za odvzem premoženja fizičnim osebam).

Denacionalizacija je torej vrnitev podržavljenega premoženja v naravi; če to ni mogoče, pa pomeni plačilo odškodnine v obliki nadomestnega premoženja, vrednostnih papirjev ali v denarju. Beseda premoženje pa po zakonu pomeni premične in nepremične stvari ter podjetja oziroma kapitalski deleži osebnih ali kapitalskih družb.

Upravičenci do denacionalizacije so fizične in pravne osebe. Zahteve za vrnitev premoženja posameznikom je bilo treba vložiti do 7. 12. 1993, pravne osebe pa so to lahko storile do 12. 5. 1994. Zavezanec za vrnitev stvari pa je pravna oseba, v premoženju katere so stvari, ki se po tem zakonu vrnejo upravičencem. Zavezanec za odškodnino v delnicah in obveznicah je Slovenski odškodninski sklad, za odškodnino v denarju pa Republika Slovenija.

Pogosti so očitki (zlasti Združenja lastnikov razlaščenega premoženja Slovenije), da se denacionalizacija prepočasi uresničuje. Kaj pa govorijo številke, povzete iz obsežnih poročil o poteku procesa, ki so ga nekateri označili za "popravljanje krivic iz preteklosti", drugi pa mu očitajo, da povzroča nove? Kako poteka vračanje po vojni odvzetega premoženja v občini Ravne na Koroškem?

DENACIONALIZACIJA V ŠTEVILKAH

Slovenija -
skoraj 40.000 zahtev

Organi, ki so na prvi stopnji pristojni za odločanje o zahtevah za denacionalizacijo (pristojni občinski upravni organi, temeljna sodišča, ministrstvo za kulturo in ministrstvo za finance), so v dvehletnem obdobju veljavnosti zakona prejeli 39.947 zahtev za vrnitev premoženja. Popolnih vlog je bilo 20.148. Izdali so 8.859 odločb o denacionalizaciji, med njimi 2.929 delnih. S 6.306 odločbami so zahtevam ugodili, s 1.991 so jih zavrgli, v 562 primerih pa zavrnili.

Občinski upravni organi so po uveljavitvi zakona do 7. 12. 1993 med drugim:

- prejeli 37.875 zahtev za denacionalizacijo (19.924 popolnih, 11.887 pa poslali v dopolnitev)
- izdali 8.515 odločb (med njimi 2.919 delnih), od tega 1.962 sklepov o zavrnjenju zahtev, 385 pa o zavrnitvi
- v 6.168 primerih izdali pozitivne odločbe, od tega 705 na podlagi poravnave
- razrešili 2.152 predhodnih vprašanj, v 1.781 primerih pa so postopek prekinili zaradi ugotavljanja državljanstva.

Pravomočnih je 6.530 odločb, 4.690 so jih poslali v izvršitev, nad 1.160 odločbami pa so se vlagatelji pritožili.

S pozitivnimi odločbami so denacionalizirali:

- 40.563 ha gozdov, ki so jih vrnili v last in posest
- 13.662 ha kmetijskih zemljišč, ki so jih 12.234 ha vrnili v last in posest, 1.196 ha pa v obliki solastniškega deleža, za

41 ha so plačali odškodnino, za preostalo pa ponudili nadomestne nepremičnine

- 79 kmečkih gospodarstev in prav toliko objektov v okviru kmetijskih gospodarstev

- 1.428 stanovanj v skupni površini 88.857 m², od tega so jih v last in posest vrnili 128, z vzpostavitvijo lastninske pravice pa 1.300

- 266 stanovanjskih hiš (skupna površina 67.681 m²), od tega 72 v last in posest, 194 pa z vzpostavitvijo lastninske pravice

- 803 poslovne stavbe in prostore (161.519 m²), od tega 256 v last in posest, 546 z vzpostavitvijo lastninske pravice, za enega pa so plačali odškodnino

- 1.488.599 m² stavbnih zemljišč

- v 30 primerih so podjetja vrnili v last v celoti, v 17 primerih so kapital vrnili z vzpostavitvijo lastninskega deleža, za 74 odvzetih podjetij so dali nepremičnine, s 7 odločbami pa so določili odškodnino v vrednostnih papirjih oziroma denarju.

Na ministrstvu za pravosodje so primerjali podatke iz dosedanjih poročil in ugotovili, da se zakon o denacionalizaciji uresničuje z vse večjo intenzivnostjo; to je posebej opazno v zadnjem obdobju. Kljub višjim indeksom pri izdanih odločbah v primerjavi z indeksi vloženih oziroma popolnih zahtev pa "se je treba zavedati, da več kot 50 odst. popolnih zahtev še ni rešenih. Če temu prištejemo še nepopolne vloge, o katerih bo po dopolnitvi treba odločati, je delež nerešenih vlog v primerjavi z rešenimi še toliko večji. Kljub temu najnovejši podatki potrjujejo oceno prejšnjih poročil, da celotno dosedanje uresničevanje zakona poteka glede na dane možnosti in razmere zadovoljivo oziroma v okviru stvarnih pričakovanj. Zaradi izteka roka za vložitev zahtev fizičnih oseb je v prihodnjem obdobju logično pričakovati boljše rezultate v prid rešenih zahtev, saj so bili upravni delavci velikokrat obremenjeni z dajanjem informacij strankam v zvezi z možnostmi vložitve zahteve za denacionalizacijo.

Ne gre pa pozabiti, da je med nerešenimi vlogami veliko takih, o katerih upravni organ še ni izdal odločbe ravno zaradi zahtevnosti primera; pa naj gre za zapleten postopek ugotavljanja dejanskega stanja ali za zahtevnost pri ugotavljanju pravnega temelja."

Občina Ravne na Koroškem - več kot tretjini zahtevkov ugodeno

Občinskim upravnim organom so upravičenci do začetka decembra 1993 oddali 245 zahtevkov za denacionalizacijo, večino le-teh (199) pa so morali dopolniti. V 54 primerih je moral upravni organ uvesti ugotovljeni postopek o državljanstvu upravičenca. Vseh izdanih odločb o denacionalizaciji je bilo 108, z večino (92) so ugodili zahtevam občanov oziroma Cerkev (2). Prevladujejo pa delne odločbe (59 oz. 2). Zoper 10 odločb so se njihovi prejemniki pritožili, 103 odločbe so pravnomočne, 92 pa jih je v postopku izvršitve.

Podoba uresničevanja denacionalizacije po posameznih področjih je naslednja:

Denacionalizacija kmetijskih zemljišč, gozdov in kmetijskih gospodarstev

Pripelo je 155 zahtev, pristojni organi pa so izdali 69 odločb, s katerimi so zahtevkom ugodili. Veliko (52) je delnih odločb. 70 odločb so poslali v izvršitev. Denacionalizirana kmetijska zemljišča obsegajo 400 ha, vse pa je prešlo v last in posest nekdanjih lastnikov oziroma njihovih dedičev. Z več kot 2000 ha gozdov spet gospodarijo nekdanji lastniki. Denacionalizirana so bila 4 kmečka gospodarstva in 5 objektov v njihovem okviru.

Denacionalizacija stanovanjskih hiš, stanovanj, poslovnih stavb in prostorov ter stavbnih zemljišč

Zahtevo za denacionalizacijo je vložilo 86 razlaščenec, upravni organ pa je razposlal 34 odločb, od tega je s 23 ugodil interesom nekdanjih lastnikov. Pritožba je bila ena sama, od 33 pravnomočnih odločb pa so jih 22 že uresničili. Denacionalizirana stanovanja merijo 584 m², večinoma (11) pa so denacionaliziranci nad njimi ponovno vzpostavili lastninsko pravico. Nekdanjim lastnikom so vrnili (bodisi v last in posest oziroma z vzpostavitvijo lastninske pravice) tudi 6 stanovanjskih hiš (634 m²) in 9 poslovnih stavb oziroma prostorov ter 32.642 m² stavbnih zemljišč.

Denacionalizacija zasebnih gospodarskih podjetij in kapitala

Na tem področju denacionalizacije je bilo najmanj zahtevkov (4), noben upravičenec pa še ni prejel odločbe.

RAJE PREMOŽENJE KOT ODŠKODNINO

O zahtevah za denacionalizacijo na prvi stopnji odločajo občinski upravni organi, ki so pristojni za kmetijstvo (denacionalizacija kmetijskih zemljišč, gozdov in kmetijskih gospodarstev), za gospodarstvo (denacionalizacija zasebnih gospodarskih podjetij) oziroma za stanovanjske in komunalne zadeve (denacionalizacija stanovanjskih hiš, stanovanj, poslovnih stavb in prostorov ter stavbnih zemljišč). Izvršni sveti občinskih skupščin so za pomoč navedenim organom ustanovili strokovne komisije.

Tudi v občini Ravne na Koroškem deluje šestčlanska komisija za denacionalizacijo. Njen predsednik dipl. oec. Janez Praper, sicer sekretar Sekretariata za gospodarske dejavnosti in družbenoekonomski razvoj, je s pomočjo strokovne delavke iz Sekretariata za urejanje prostora in varstvo okolja pojasnil, kako se odvija proces denacionalizacije v občini.

Postopke, povezane z denacionalizacijo, vodita dva pooblaščenca upravna delavca, ki sta za to ustrezno usposobljena, opravila pa sta tudi strokovni izpit. Glede na majhnost ekipe, ki se ukvarja z denacionalizacijo, v občini ocenjujejo, da so pri delu dokaj uspešni, zlasti če se primerjajo z drugimi občinami. Sodelovanje s sosednjimi občinami

obstaja, saj si delavci, ki se ukvarjajo z denacionalizacijo, izmenjujejo informacije, se dogovarjajo za enotno reševanje primerov (zlasti če so stranke zahtevke vložile v več občinah) in preverjajo podatke (nekateri stranke lažejo; omenimo le možaka, ki se je zadožil na račun hotela, ki naj bi ga dobil, kar pa si je preprosto izmislil...).

Čeprav natančnih podatkov o obsegu nacionalizacije ni, pa lahko z gotovostjo trdimo, da vsi upravičenci ali njihovi dediči niso vložili zahtevkov za vrnitev premoženja. Veliko tistih, ki sedaj skušajo priti do svojega nekdanjega premoženja, pa je prejelo delne odločbe - del imovine so dobili v naravi, za drugega pa jim pripada odškodnina. Načeloma težav z vrnitvijo v naravi ni, ponekod je treba združene parcele ponovno meriti in razdeljevati med posamezne lastnike. Kjer pa takšna enostavna rešitev ni mogoča, bo Slovenski odškodninski sklad za odškodnino izdal obveznice. Ker pa je bil ustanovljen šele lani (zakon velja od 19.2.1993), z delom še ni niti prav začel. Ljudje obveznice bolj kot ne odklanjajo, vsakdo bi imel raje nadomestno premoženje, roki za rešitev zahtev pa se podaljšujejo... S cenitvami premoženja niso zadovoljni niti upravičenci (njihova pričakovanja so včasih nerealna) niti Slovenski odškodninski sklad, ki ugovarja vsaki cenitvi, posega pa celo v sam postopek. Tudi upravičenci lahko zahtevajo drugo cenitev, stroške pa morajo pokriti sami. Del stroškov, ki nastajajo v postopkih denacionalizacije, pokriva občinski proračun, in sicer za primere, ko ni mogoče določiti končnega uporabnika - npr. za odmero zemljišč.

Kot rečeno, so v ravenski občini vse vloge za denacionalizacijo že obravnavali, zlasti v prvem letu veljavnosti zakona pa so lahko ugodili predvsem tistim, katerih zahtevke se je nanašal na vrnitev v naravi. Cenitve in ponovne cenitve premoženja oziroma določanje odškodnine pa terjajo čas, tako da je težko reči, kdaj bodo končani vsi primeri. Navsezadnje so imele pravne osebe daljši rok za oddajo zahtevkov, prav tako pa so tudi vsem fizičnim osebam omogočili, da jih dopolnijo z vsemi manjkajočimi podatki in dokumenti (dolga je zlasti čakalna doba za pridobitev zemljiškoknjižnih izpiskov). Težko je tudi reči, koliko časa vzame reševanje enega primera, saj niti dva zahtevka nista enaka. Posploševanja torej skorajda niso mogoča.

Tudi upravičenci se do upravnih delavcev različno vedejo. Z enimi se je lažje dogovarjati kot z drugimi (včasih so upravniki delavci zgolj posredniki med upravičenci in zavezanci, ki sami dosežejo sporazumno rešitev), najtežje pa je s tistimi, katerih zahtevam ni mogoče ugoditi. Ti se potem tudi pritožijo na drugostopenjske organe. Na občini ugotavljajo, da je približno polovica njihovih odločb na drugi stopnji potrjena, drugo polovico pa vrnejo v ponovni postopek. Težko je, ker pravne prakse še ni oziroma šele nastaja, zato so mnenja drugostopenjskega organa (npr. ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, ministrstvo za industrijo in gradbeništvo, ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora) v spornih ali nejasnih primerih toliko bolj dobrodošla.

K počasnejšemu vračanju premoženja prispeva tudi zamuda pri sprejemanju zakonov - veliko je namreč zahtevkov za vzpostavitev lastniške pravice do stavbnega zemljišča, ustrezen zakon pa še ni bil sprejet.

Za konec še nekaj zanimivosti

Kot ugotavljajo na občini, so zahtevki za vrnitev odvzetega premoženja prišli s celega sveta. Iz Argentine ga je npr. po svojem zastopniku poslala tudi hčerka Ane Mesič, lastnice kompleksa Rimski vrelec. Nekaj časa je bilo govora o njegovi prodaji, vendar pa je to zavarovan zahtevek, zato razpolaganje z lastninsko pravico nad njim ni mogoče.

Dediča grofa Thurna sta vložila kar 17 zahtevkov po katastrskih občinah. Gre za okoli 18.000 ha gozdov in stavbišč. Ni pa zahtevka npr. za železarno ali ravenski grad. Odločba o državljanstvu bo pozitivna, treba pa bo še

ugotoviti, ali so lastniki dobili odškodnino za odvzeto premoženje, preveriti istovetnost oseb, vpisanih v zemljiško knjigo kot lastnikov ipd., tako da se bo postopek verjetno kar zavlekel.

Pri nas na splošno pretiravajo glede obsega premoženja, ki naj bi ga vrnil Cerkev. V občini Ravne so ji ponovno dodelili le po okrog 10 hektarjev gozdov in kmetijskih zemljišč.

Prav tako so v Sloveniji opozarjali na neracionalno gospodarjenje z vrnjenimi gozdovi, ko gre novim lastnikom le za denar, zato sekajo le najlepša drevesa. Na občini odgovarjajo, da bo pravi gospodar že znal pravilno ravnati z gozdnim bogastvom, čeprav je res, da se najdejo tudi taki, ki jim je mar le za trenutne koristi. Problem pa so gozdne ceste, ki so znova v rokah zasebnikov, niso odmerjene, novi lastniki z njimi ne upravljajo in zato propadajo. Za njihovo vzdrževanje bo treba najti finančne vire.

Mogoče večina ljudi tudi ne ve, da je vložen denacionalizacijski zahtevek za vzpostavitev lastninskega deleža v podjetju Lesne na Prevaljah (nekdanja Tovarna pohištva), tri vloge pa se nanašajo še na odškodnino, ker nekdanjih podjetij ni več.

Upravni delavci, ki izvajajo denacionalizacijo, bi lahko našli še več primerov, tudi zelo zanimivih zgodb. Načeloma smo se pri povzemanju njihovih odgovorov izogibali imen. Upamo, da se bodo vsi postopki, ki sedaj še niso končani, kmalu iztekli tako, da bo prav vsem - tako upravičencem kot zavezancem. Čez leto ali dve bodo rezultati denacionalizacijskih postopkov že dobili bolj dokončno podobo.

Viri:

- Zakon o denacionalizaciji; v: Uradni list Republike Slovenije, št. 27, 29.11.1991, str. 1094-1102
- Šesto poročilo o uresničevanju Zakona o denacionalizaciji; v: Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije, št. 11, 15.3.1994, str. 85-120
- Vprašalnik o uresničevanju Zakona o denacionalizaciji do 7.12.1993, podatki za občino Ravne na Kor., Sekretariat za gospodarske dejavnosti in družbenoekonomski razvoj

PREŠERNOV NAGRAJENEC

LOJZE LEBIČ

Mojca Potočnik

Skladatelja Lojzeta Lebiča in njegovo delo smo predstavili v 1. številki Koroškega fužinarja leta 1991 v Gradivu za koroški biografski leksikon. Tisto leto je postal dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, letos pa je dobil najvišje slovensko priznanje za umetniško ustvarjalnost - Prešernovo nagrado, zato je prav, da našemu rojaku iz Mežiške doline (rodil se je 23. 8. 1934 na Prevaljah) znova namenimo pozornost.

Koroškim ljubiteljem glasbe ga je 9. oktobra lani (dan po praznovanju v Cankarjevem domu) predstavil orkester Simfoniki RTV Slovenija, ki je pod vodstvom dirigenta Antona Nanuta v farni cerkvi na Prevaljah zaigral njegovo Simfonijo z orglami. Ravenska občinska skupščina mu je tedaj podelila zlato plaketo Prežihovega Voranca.

Organizatorji zborovske revije Od Pliberka do Traberka so profesorja Lebiča povabili na Ravne letos že dvakrat. Prvič 21. januarja, ko je sodeloval na predstavitvi notnih map s priredbami zilijskih ljudskih pesmi za mešane in moške zборе (Lebič je napisal uvodno besedo za obe knjigi), in drugič 12. marca, ko je bil slavnostni govornik na sklepem koncertu 27. pevske revije Od Pliberka do Traberka v športni dvorani pri osnovni šoli Prežihovega Voranca. Tedaj je dobil zlato plaketo ZKO Ravne na Koroškem.

Lebiča tokrat predstavljamo bralcem Koroškega fužinarja iz dveh zornih kotov: O njegovem pomenu za slovensko glasbo in celotno kulturo naj nam spregovori uradna utemeljitev za Prešernovo nagrado; besedo pa dajemo tudi slavljencu. O tem, kaj misli o Koroški, Korošcih, kulturi in današnjem času, je povedal v prej omenjenem govoru, ki nam ga je prijazno odstopil za objavo.

UTEMELJITEV PREŠERNOVE NAGRADE

Skladateljski opus profesorja Lojzeta Lebiča vsebuje vrsto zrelih mojstrov, ki zaznamujejo povsem izjemne viške izvirnega slovenskega glasbenoustvarjalnega duha. Z njim dosega slovenska glasba svoj želeni smoter; avtonomno, izrazno bogato in izvirno govorico slovenskega skladatelja. Svetovljansko naravnani umetnik, ki zna z intuicijo lastnega ustvarjalnega hotenja odčitati topus sedanjega trenutka v svetu in na domačih tleh, izpričuje priroten čut za zakon narave in svojski odnos do dediščine preteklih civilizacij. Sledovi od tod izvirajoče dvojnosti imajo v njegovi glasbi zrcalno podobo, oplojeno z vrsto drugih vsebinskih vzporednic in nasprotij. V skupnem učinku sevajo prodorno skladateljsko energijo, prežeto z odlikami visoke humanistične inteligence. S strogo zastavljenimi moralnimi in umetniškimi kriteriji že dobrih trideset let mojstruje glasbene umetnine, se vztrajno upira ponarejenim vrednotam in nedorečenim glasbenim sporočilom. Vselej v novi luči domišlja in kleše samosvojo mikro in makro zvočne svetove, te pa zaznamujejo natančna in stroga oblikovna razmerja ter malone samodejna svoboda izpovedne logike znotraj postavljenih meja. Jasno grajen lok celote z razkošjem nadrobnosti bogati glasbeno dogajanje s številnimi odtenki do močnih, zelo izrazitih zvočnih razpoloženj in občutljivo odtehtanih prehodov med njimi. Iz teh stalnic Lebičevega tonskega mišljenja, ki so artikulirane z nenavadno pretanjenim skladateljskim besednjakom, rastejo v novejših opusih (kot so Queensland Music za orkester in Simfonija z orglami) prizadeta sporočila, v katerih živita občutenje časa in slutnja prihodnosti. Odzivi na ta sporočila še dodatno utemeljujejo skladateljev pomen v slovenski umetnosti, kakor tudi njegovo uveljavitev na tujem - in mu že za življenja zagotavljajo status **klasika sodobne glasbe**.

GOVOR NA PEVSKEM SREČANJU OD PLIBERKA DO TRABERKA

Korošci in z nami Slovenija smo se nedavno spominjali treh velikih iz teh krajev: pisatelja Prežihovega Voranca, njegovega - na drugih področjih nič manjšega - brata Alojza Kuharja in Ksaverja Meška. Po nazorih so si bili zelo vsaksebi, kateri med njimi tudi v zmoti, toda v kulturi, v skrivnosti ustvarjalnega in umetniškega so si enaki. In ko jih gledamo, te velike postave, in se sprašujemo, v čem so tako izjemni, ugotovimo, da zato, ker so zmogli prvinsko vraščenost v ta grapasti svet pod Uršljo goro, ker so čutili z našo slovensko in koroško izkušnjo, a so bili hkrati široko odprti v svet in zato kot svetovljani samoumevno stojijo ob drugih velikih.

Kličem jih v spomin, da bi opozoril na čudež, ki je v umetnosti, tudi v glasbi. Režimi in vladarji prihajajo in odhajajo, mnogi so že pozabljeni ali pa se razblinjajo pred našimi očmi. Nad njimi pa je stalnost, ki jih od davne ljudske umetnosti do najsodobnejših stvaritev presega, ostaja živa in nas povezuje z vsemi časi in prostori. In še nekaj - ker naš zunanji svet ni vedno najboljši, ga umetnost dopolnjuje in nam pomaga, da sanjamo in hrepenimo po lepšem in bolj človeškem.

... Tudi v naši današnji slovenski resničnosti, ki je še polna odprtih ran ...

Koroška dežela od Pliberka do Traberka se je s širšim zaledjem, kot že večkrat, zopet znašla na hitro vrtečem se

odru zgodovine. Prehitrem za nas vse, ki smo se v preteklem polstoletju navadili na preveliko vodljivost in nesamostojnost in ko se je prevara, ki je trajala predolgo, ugnezdila v nas kot samoprevara ... Mnogi je še vedno ne želijo videti. Potem ko so izčrpali vsa ideološka sredstva in se znašli pred veliko praznino, se zatekajo v položaj trmastih posameznikov in pozabljajo, da danes ni čas za pogum in hrupno nastopanje - pogum je bil potreben včeraj, ko je bil povezan s tveganjem. Danes je potrebno graditeljsko prizadevanje za normalno urejeno, varno in pravično državo. Časi pred nami so zahtevni in ne bi smelo biti najpomembnejše, kam ali komu kdo pripada, marveč kakšen je kdo kot človek.

Bodimo pravični in iščimo zablode in napake tam, kjer so bile storjene, in pri tistih, ki so že zdavnaj vedeli, da je zlom neizbežen - tudi gospodarski - pa so to prikrivali in se z njimi še danes okoriščajo, ko nam svoje dolgove nalagajo kot skupne.

Ankete kažejo, da je nam Slovencem najvišja vrednota svoboda. Vendar svoboda ne pomeni, da se neovirano odločam samo za tisto, kar sebično ustreza le meni. Prava svoboda se uresničuje šele po svoji vsebini. V tej vsebini pa je prostor za umetnost in glasbo in zaradi te vsebine so take prireditve, kakršna so pevska srečanja Od Pliberka do Traberka, pomembne.

Zborovsko petje je prispodoba občestvenosti - vsak od pevcev, ki jih poslušamo in gledamo, se je za sodelovanje odločil svobodno in se v korist skupnega muziciranja odpovedal delu svoje svobode. Zato take prireditve niso pomembne samo po manjši ali večji glasbeni kakovosti. So prispodoba našega bratstva. Tudi tistega, ki pomaga, da slovenska raztepenost na tri domovine, zdomsko, zamejsko in matično, ni več tako boleča in da naše življenje v kar štirih državah - Avstriji, Italiji, Madžarski in Sloveniji - postane bolj znosno.

Tako kot materinega jezika ni mogoče enakovredno nadomestiti z drugim, kajti za vsako govorico stoji celovitost nekega sveta, tako tudi ni mogoče enakovredno nadomestiti glasbe - recimo koroške ali katerekoli z drugo, saj vsaka nosi v sebi nenadomestljivo izkušnjo sredine, iz katere prihaja (ki ji pripada?). Tudi to imejmo v mislih in spoštujmo rojake, ki jih je zajela usoda v topilni lonec drugih narodov, in jim bodimo hvaležni, da skrbijo za slovensko pesem, besedo in kulturo.

Slovenci večkrat tarnamo nad sabo in nad svojo majhnostjo. Res smo majhen narod in Slovenija je majhna država, toda so še manjši od nas, pa igrajo kar pomembno vlogo v svetovnem političnem, gospodarskem in kulturnem orkestru. Zato je skoraj odveč, da si tako mrzlično prizadevamo, da bi ulovili nekako univerzalno Evropo, saj v resnici take Evrope sploh ni. Evropa je preprosto zbir samih izjem, prav takih, kakršni smo tudi mi - narodov in držav, ki imajo nad sabo lep kup grehov: dve svetovni vojni v tem stoletju, za nas neodpušljivo vetrinsko prevaro, sokrivo za današnjo balkansko tragedijo, če naštejemo samo nekatere.

Žal smo priče še vedno brezobzirnim mednarodnim preračunavanjem, ki nas seštevajo tja, kamor ne sodimo in si tudi ne želimo. Tudi zato bi Slovenci morali prenehati s tem, da najbolj trdo udarjamo sami po sebi. Za vse nas - najbrž pa tudi za te koroške kraje - velja, da bi morali preseči miselne ožine, lokalne nesporazume in vogle, ki blokirajo. Bo že treba sprejeti, da večine včeraj prevladujočih pojmovnih in vrednotnih sistemov ni mogoče vgraditi v kako novo, sodobno demokratično državo - pri tem pa vedeti, da so stvari, kot so ravenska gimnazija, študijska knjižnica, galerija, šole in še marsikaj, kar nujno terja kontinuiteto. In če se obrnemo k politikom: ali niso najlepši izdatki družbe ... države ... občine ... izdatki za zbor, orkester, knjige, gledališče, za mlade, nadarjene Korošce ... Odkar smo ljudje, so dobro in zlo, veselje in žalost, upanje ter obup ... in odkar smo ljudje, zlo, žalost, obup niso mogli zatreti pesmi. So pa pesmi potolažile prenekatere žalost in odgnale malodušje in otrle solzo. Med glasbeniki je poznan izrek: "Zlodej zna tisoč umetni in čarovnij, samo peti ne zna." Kajti petje je na strani dobrega, plemenitega in radostnega.

PIHALNI ORKESTER RAVENSKIH ŽELEZARJEV DRŽAVNI PRVAK

Mojca Potočnik

Sredi aprila je bilo v Krškem 15. tekmovanje slovenskih pihalnih orkestrrov v prvi težavnostni stopnji v koncertnem programu. Tekmovali so pihalni orkestri Vič - Rudnik (Ljubljana), Logatec, Senovo, Cerknica in Pihalni orkester ravenških železarjev. Ocenjevala jih je mednarodna žirija, ki so jo sestavljali: predsednik prof. Mihael Gunzek iz Slovenije, člana prof. dr. Eugen Brixel iz Avstrije in prof. Arsad Balasz iz Madžarske, ter tajnik Vladimir Brlek, predstavnik ZKOS in vodja tekmovanja.

Orkestri so nastopili s po tremi skladbami; za vse je bila obvezna skladba Gerarda Boedijna: Pastoral suite, sami pa so Ravenčani izbrali še Griega - Zurmühla: Peer Gynt suite in A. Scassola - Zurmühla: Le retour d'Ulysse. Odigrali so jih tako dobro, da so dobili 93,3 odstotka možnih točk in zlato medaljo, bili pa so tudi izmed vseh sodelujočih orkestrrov najbolj ocenjeni, torej so se z državnega tekmovanja v Krškem vrnili kot zmagovalci.

Uspeha so bili tako člani kot vodstvo orkestra izjemno veseli: **"Vzdušje je bilo nepopisno. Čestitke so deževale z vseh strani. V nadaljevanju večera, ki se je potegnil pozno v noč, je bilo pozabljeno vse odrekanje ter vsi nedeljski dopoldnevi, ki smo jih žrtvovali za ponovno afirmacijo in napredek orkestra,"** je zapisal tajnik Brane Širnik.

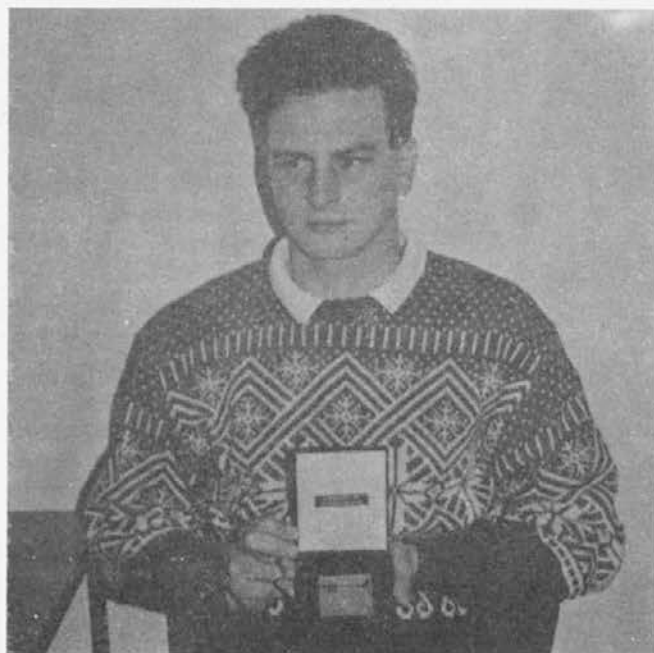
Čeprav ravenški pihalni orkester mnogi poznajo kot dvakratnega udeleženca svetovnih prvenstev v Kerkradeju, od koder je prinesel kar tri zlate medalje, njegov letošnji uspeh na državnem tekmovanju ni tako sam po sebi umeven.

V obdobju po svetovnem prvenstvu leta 1989 je namreč

"zlati" orkester preživel krizo, ki je grozila, da bo ta ponos Koroške in predvsem Raven - razpadel. Dirigent Alojz Lipovnik, ki je orkester dolga leta uspešno vodil, je moral zaradi bolezni končati svojo glasbeno kariero. Vsi razpisi za novega dirigenta so bili neuspešni, domačin Ivan Gradišek je dirigentsko palico sprejel le začasno. Zaradi neurejenih razmer so godbeniki, predvsem starejši, začeli odhajati iz orkestra in število njegovih članov se je skrcilo.

Končno se je lansko jesen vodstvu ravenškega pihalnega orkestra nasmehnila sreča, saj je dirigentsko palico, "dokler ne najdejo stalnega dirigenta", prevzel Srečko Kovačič, solist mariborske Opere in dolgoletni znanec in pomočnik ravenških godbenikov. Z orkestrom je kot klarinetist sodeloval na vseh večjih tekmovanjih že od šestdesetih let dalje. **"Nisem mogel dopustiti, da bi tako dober orkester razpadel,"** je dejal po prvem koncertu, ki ga je z ravenškimi godbeniki naštudiral v nekaj mesecih in sredi decembra navdušil njihovo zvesto občinstvo v športni dvorani pri osnovni šoli Prežihovega Voranca. Prepričal se je, da je to orkester, ki je pripravljen resno delati, in da je delo z njim učinkovito, kajti njegovi člani so absolventi ravenške glasbene šole in obvladajo svoje instrumente. Njegov dirigentski mandat se je iz začasnega prelevil v nedoločnega, s tem pa se je utrdil njegov delovni načrt: Z orkestrom nastopiti na spomladanskem državnem tekmovanju

in se znova uvrstiti med najboljše slovenske in svetovne orkestre.

Prve stopnice na tej poti, meni dirigent, ni bilo lahko doseči. "Taka naloga pomeni velik organizacijski zalogaj, posebej pa še večjo stopnjo zahtevnosti študija. Ker na izbiri obvezne tekmovalne skladbe nismo mogli vplivati, saj jo izbere strokovna komisija Združenja slovenskih pihalnih orkestrov, smo pri drugi skladbi toliko bolj upoštevali naše interese. Skladbo Scassola Odisejeva vrnitev je orkester igral že v Kerkradeju, zdaj pa smo jo morali nanovo naštudirati, saj je orkester v nekaterih sekcijah popolnoma obnovljen. Pri izvedbi smo poskušali bogati zvok ravenkih železarjev približati zvoku simfoničnega orkestra. Menim, da nam je to v veliki meri uspelo - tu se pozna osnova, ki jo mladi glasbeniki prinašajo iz glasbene šole. Z uspešnim nastopom na tekmovanju smo si priborili pravico zastopati našo državo v tujini, tudi na največjih manifestacijah."

Predvsem pa jim je ta uspeh odskočna deska za prihodnje podvige, saj se jim je z nastopom "pred vso slovensko strokovno orkestralno srenjo" v Krškem povrnila samozavest. "Že po prvih akordih uvodne skladbe za segrevanje - suite Peer Gynt - je bilo jasno, da je ravenki orkester kljub novi obliki še vedno tisti stari, blagozveneči, intonančno natančni ter tehnično zanesljivi kolektiv, ki ga je mojster Kovačič suvereno popeljal prek vseh tenkočutnih solističnih mest do slavnostnega finala".

S temi besedami je tajnik Širnjak opisal nastop orkestra in napovedal: "Prihodnje leto se bomo spet preizkusili pred tekmovalno komisijo v družbi najelitnejših slovenskih pihalnih orkestrov (tekmovanje bo v najvišji koncertni kategoriji). Leta 1997 pa je ponovni zbor vseh najboljših

svetovnih pihalnih orkestrov v Kerkradeju na Nizozemskem. Za udeležbo na tem elitnem in prestižnem tekmovanju je potrebno dvoje: mojstrsko igranje in finančna sredstva. Za prvi pogoj se na Ravnah ni bati. Za drugega pa ..."

Če so podjetja Železarn Ravne že premagala krizo, odgovor na drugo vprašanje ne bo nikalen, če ne, pa je veliko odvisno od prijateljev orkestra, od vseh Ravenčanov. Zanje orkester v prvi vrsti igra in njihov sloves prenaša po svetu. Kakor vsa leta, je za pol doline igral letos prvega maja, poseben koncert pa je imel znova v športni dvorani 27. maja. Konec junija so orkester povabili v Maribor, kjer bo igral v družbi z orkestrom Filharmonije, avgusta pa bodo ravenki železarji igrali na prireditvi Alpe - Adria v Velikovcu.

Sicer pa je naš orkester z nami pogosto, morda pre-pogosto - skoraj redno, kadar zazvoni navček pri Sv. Barbari. Čisto samo po sebi umevno se nam zdi to njegovo igranje na zadnjih poteh naših svojcev - le kako bi prenesli, ko ga ne bi bilo več. Pa nismo bili daleč od tega.

Zdaj vemo: Ravenki pihalni orkester mora biti dober - ali pa ga ni. Sam hoče biti med najboljšimi. Dolžnost vseh, ki ga hočemo poslušati, je, da mu to željo in hotenje pomagamo izpolniti. Za čast tovarne in kraja gre.

Za prvo mesto na letošnjem tekmovanju slovenskih pihalnih orkestrov ravenkim godbenikom in dirigentu Srečku Kovačiču iskreno čestitamo!

ZVEZA KULTURNIH ORGANIZACIJ SLOVENIJE
ZVEZA SLOVENSKEGA GODBE

podjetja
**PIHALNI ORKESTER
Ravenkih železarjev - Ravne**

pod vodstvom
SREČKA KOVAČIČA

93,33 % točk

za doseganje
ZLATO PLAKETO

**NA 15. TEKMOVANJU
SLOVENSKEGA PIHALNIH ORKESTROV
V PRVI TEŽAVNOSTNI STOPNJI**

Krško, 16. april 1994

Predsednik ZSO
E. Vojak

Predsednik MPO
Jan Jurek

PRESEDAJETA
KULTURNI ORGANIZACIJE

PREŽIHOVA EVROPSKA RAZGLEDANOST

Drago Druškovič

V Prežihovem zborniku (1957) je urednica Marja Boršnikova natisnila prispevek o Vorančevi evropski razgledanosti. Pisec je v tem zapisu objavil iz pisateljevega zgodnjega pisma bratu Alojzu (1919-1920) izjavo, da je že do takrat bral Tolstoj, Dostojevski in ljubljena Gorkega, in še podatke, da je kasneje po zgledu Zolaja zbiral nadrobne za svoj zgodovinski roman. Dušan Pirjevec je v svoji kritiki zbornika opozarjal na previdnost pri sklepanju o literarnih vplivih in želel več usmerjenosti k pravi dilemi (NR, 1958). V drugem zvezku Prežihovih ZD (1964) je Jože Koruza pisal o tem, kaj bi lahko dala Vorancu tujina, in posredoval njegovo posredno izjavo, da ne bi mogel pisati, če ne bi šel v tujino. Vemo, da je prvič odšel v tujino 1911., drugič kot vojak v prvi svetovni vojni in v tretje kot politični begunec za desetletje (1930-1939). Koruza navaja, da je govoril nemško, francosko, češko, romunsko, rusko, bolgarsko. Vemo, da je bral v francoščini Gionoja, marsikaj že zelo zgodaj prevedenega v nemščino, skandinavski pisatelje, italijansko se je učil v ujetništvu, na Norveškem pa je imel posrednika prevajalca iz nemščine itn. Znano je, da se je vzgajal v utrakvistični ponemčevalni šoli, pomagalo pa mu je predvsem branje Mohorjevih knjig. Urednica Domačega

prijatelja Zofka Kvedrova je v začetku pokazala razumevanje za njegove črtice in pripoved in ni dosti posegala v njegova besedila, predvsem je varovala pristno, pa četudi kdaj nerodno ali robato izražanje.

O Prežihovem leposlovju je pisala kopica književnih kritikov in preučevalcev literature. Njih presoje so včasih tudi nasprotno druga, a združuje jim misel, da gre za nadpovprečno nadarjenega pisatelja. Eni mu pripisujejo romantični izraz, vsaj takšne osnove, drugi socialni realizem pa verizem, naturalizem, celo začetek socialističnega realizma. Sam pravi v pismu L. Adamiču (1935), da je bilo njegovo življenje zelo razgibano, ali kakor pravijo - romantično. Sam tega romantizma ni občutil niti iskal - dosledno se je boril proti izkoriščanju slabijših, zatiranih. Vemo, da romantičnih izhodišč pri pisatelju ne manjka, pa naj že gre za pomen, ki ga je pripisoval ljudski, narodni ustvarjalnosti, saj je že zgodaj zbral ljudske pesmi, pregovore, cenil ljudske ustvarjalce iz domačega okolja: bukovnike, pesnike, citrarje. Pri zgodovinskem romanu Pristrah je predvideval uvodna gesla iz stihov Lesičnika in Vodovnika; pa še marsikaj bi lahko našeli. Med idejnimi vplivi naj omenimo, da je ob koncu prve svetovne vojne prevzel v ujetništvu najbolj radikalen nazor delavskega gibanja, komunizem, kolikor vemo, v

stikih z italijanskim socialistom Lazarijem pa bosenskim sindikalnim človekom Trifunovićem; v domačem kraju je bil med soustanovitelji lokalne komunistične organizacije, prišel po prepovedi stranke celo v zapor in se je z begom 1930. leta umaknil pred aretacijo. V glavnem je ta razvoj opisan v deseti knjigi ob ponatisih njegovih publicističnih in časnikarskih prispevkov (1983). Ob napol preprostih, tudi osebnih in ne znanstveno podprtih pogledih na pisateljev svetovni in politični nazor naj omenimo, kar je povedal piscu vrstic pisatelj in Vorančev prijatelj ter sodelavec v Parizu, Ciril Kosmač: da je bil Voranc v bistvu takšen ko večji kmet, patriarhalen v domačem domu, drugače skoraj uradniško natančen pri organizaciji političnih nalog - a že tretji človek v isti osebi kot pisatelj, umetnik. Ob tej izjavi naj omenimo misel W. Kayserja, švicarskega literarnega teoretika, da "človekova osebnost ni izključno ista za umetniško ustvarjalno osebnostjo". (Das sprachliche Kunstwerk, Bern-München 1973, str. 288, sedmi ponatis). Pisatelja pa je doletela pri pisateljevanju samem vrsta nezgod, odvzeli so mu dvakrat že napisani roman Doberdob (1932) in v drugo: 1936-37. Voranc je začel pisati o vojni, še preden je videl fronto, 1915. je izšla zelo strnjena in skoraj z jezikovno plastiko oblikovana protivojna črtica Bajonetni napadi; sledile so še druge tovrstne črtice: Pred odhodom na bojišče, do daljšega odlomka Sektor št. 5 (1926); varianto najdemo v romanu. Zanima nas predvsem literatura. Profesor dr. Janko Kos je v študiji Pripovedništvo socialnega realizma na Slovenskem in evropski modeli (1987) opozoril na zgodnje vzorce pri Zolajevih romanih, neposredne in posredne. Omenja Polom - La Debacle, La Terre - Zemlja (1887) in pa Germinal (slov. prevod A. Gspan, 1933). V tem letu je opozarjal na Zolajev roman La Terre v svojem zapisu v Književnosti o književnosti o vasi in kmetu že Bratko Kreft. Ta prispevek je Voranc najbrž prebral. Iz pre-

učevanja J. Kosa lahko povzamemo marsikaj kot napotek za razlago ob morebitnih vzorcih. Prof. Kos seveda omenja ob Polomu tudi Barbussov roman Ogenj pa Remarquov roman Na zahodu nič novega. V času, ko je Voranc pisal svojo prvo ali drugo varianto Doberdoba, so na Dunaju nacionalistični ljudje iz te smeri priredili demonstracije zoper predvajanje filma po tem toliko pacifističnem romanu. Profesor svet. prim. književnosti pa pripisuje ob že omenjenih vzorcih, da gre pri Prežihovih stvaritvah tudi za posebnost, različnost in ciklično zgradbo.

Seveda bi pri Prežihu kazalo kaj več razpravljati o vprašanju njegovega sloga, o tem, da tudi že njegovi začetki, opisi "življenja v hlevu", nikakor niso bili po volji ali pa blizu takratni bralni meščanski publiki, tako je bilo tudi o njegovem kasnejšem krepkem izrazu slišati pomisleke. O tem je marsikaj zanimivega pojasnil v svoji analizi že pred leti M. Kramberger (Problem kmetstva v Prežihovih novelah, 1975). Ne glede na kakršnekoli primerjave, vzorce ali pa razdalje (prof. A. Slodnjak v zvezi z Blagoslovom zemlje) je, očitno tudi ob stoletnici, imenitno Vorančevo stvarjalstvo pač dosežek tega. Avstrijski književni publicist Karl Magnus - Gaus je kritiziral svoje rojake, da so pozno začeli prevajati Vorančeva dela v nemščino, šele po petdesetih letih, piše, s hudo zamudo - in to pisatelja, ki se mu ni treba sramovati primerjav z Gorkim, Andersenom, Nexoem, Laxnessem, Illyesem (1986).

Pripis uredništva:

V decembru 1993 so slovenski pisatelji iz avstrijske Koroške počastili 100-letnico rojstva Prežihovega Voranca z dvodnevnim srečanjem ob meji. Prireditve - spoznavni, literarni večer, predavanja, ogled Koroške osrednje knjižnice in filma o Prežihu, predstava Svetneči Gašper - so potekale v Pliberku, Šmihelu, na Ravnah in v Kotljah.

Objavljamo dvoje predavanj s tega srečanja. Velikodušno stam ju odstopila predavateljica dr. Katja Sturm - Schnabel, docentka dunajske univerze in znani prežihoslovec Drago Druškovič.

PREŽIH

IN

OSREDNJA

KOROŠKA

Dr. Katja Sturm - Schnabl

Prežihov Voranc - Lovro Kuhar (1893-1950), ki se je rodil v Kotljah na Koroškem, je do svojega 25. leta, namreč do leta 1918, do razpada habsburške monarhije, živel v naši skupni koroški deželi, tudi zanj je bilo glavno in administrativno mesto Celovec, tudi on je zrasel v istih razmerah kot Slovenci v Podjunu, v Celovski kotlini, na Gosposvetskem polju (vsaj takrat so tam živeli tudi še Slovenci), po južnih in severnih obronkih Vrbskega jezera tja do Beljaka, v Rožu, na Hurah in po Ziljski dolini.

Kot otrok je doživljal socializacijo v družbi ravno tako kot vsi slovenski otroci na Koroškem prek utrkvistične šole, ki je predstavljala nekako prvo duhovno nasilje družbe in države nad otroki. Prav intenzivno je to podzavestno doživljanje nasilja opisal v prizoru na utrkvistični šoli na Strmcu v besedilu, o katerem bomo še govorili. Na drugi strani pa je obeležje domačega, slovenskega jezika dobivalo s pridobljeno sposobnostjo branja prvo izvendružinsko potrditev prek slovenskih Mohorjevih knjig (in drugega slovenskega čtiva), katere so poleg tega pomenile za kmečkega otroka takrat tudi prvo okno v svet, kajti ni bilo niti radia niti televizije itp. To se pravi, tudi Prežih je odrasčal v ozračju (loku) napetosti, ki je na naši strani Koroške ostalo tudi po plebiscitu leta 1920 še nadalje tipično. In ker je Prežih poznal vse mehanizme ponemčevanja, bodisi prek gospodarskega ali duhovnega pritiska, je tudi ob plebiscitu leta 1920 bolj kot kdorkoli spoznal, da bi bila ločitev Koroške za Slovence usodnega pomena. Zato je tudi kot aktivist socialistične delavske stranke zagovarjal mnenje, da se mora tudi socialist odločiti za državo, kateri narodnostno pripada. Čeprav mu je bila Avstrija kot republika ideološko bližja od kraljevine SHS, je deloval za priključitev. Izid plebi-

scita in izguba Koroške mu je ostala za vedno globoka rana, kajti izgubil je del svoje dežele, lastne identitete.

Ni torej naključje, če je leta 1945 - po grozotah druge svetovne vojne in nacističnega nasilja nad slovenskim narodom - ko je prirejal zbirko svojih povesti za tisk, v to zbirko uvrstil tudi dve besedili, v katerih je literarno prizorišče prav osrednja Koroška. To je bila zbirka "Od Kotelj do Belih vod" (Ljubljana: DZS 1945).

S kritiko svojčas Prežih ni bil zadovoljen. Kaže, da je obravnavala zbirko po vzorcih, ki ji jih je naložil tisti prvi povojni čas, čas, ko je bila v socialistični republiki Sloveniji uradno zaželena pač socialno-realistična literatura. Morebiti, ker je bil Prežih znan komunistični politični aktivist, so mu posamezni kritiki radevolje potrdili, da piše v stilu in o predpisanih temah uradnega socialnega realizma. A. Slodnjaku se zdi bistveno, da te slike izražajo socialno življenje pisateljeve ožje in širše domovine... posebno lep se mu zdi opis zimske poti matere z otrokoma k pregnanemu očetu. Filip Kalan vidi v Gosposvetskem polju "obujanje spominov na ilegalno delo v stari Jugoslaviji" ... "podoba delavca na razpotju med potepuštvo in bojem" ... "kmečko življenje kot družbeni problem ..." Pri Antonu Ocvirku najdemo formulacije, kot "pretresanje narodnostno političnih in socialnih zadev našega življenja ...", "zapletenega vozla ekonomskih antagonizmov ni mogoče razvozlati s samaritanstvom, ampak s spremembo družbenega reda" "nepričakovani izbruh čustev ob pogledu na neoskrunjeno lepoto prirode ... Takšen je opis nočne poti pisateljve žene z otroki preko meje" Franc Zadavec govori o "globoki študiji socialne in nacionalne problematike," Herbert Grün pa meni, da se Prežih "prepušča sentimentalnemu obravnavanju obmejnega problema, kar je pač korak nazaj od globoke družbene analize koroškega vprašanja, kakršno je Prežih

pošal v Požganici..." (ZDSPP 9, 1973) 641-644.

Ce si pogledamo bliže prav ti dve povesti iz osrednje Koroške, nam postane jasno, zakaj Prežih s tako naravnimi kritikami ni mogel biti zadovoljen.

Res, da je življenje postavilo Prežih v vrste političnih aktivistov. Na Ravnah je leta 1920 postal sekretar podružnice Socialistične delavske stranke (pozneje preimenoval v Komunistično stranko Jugoslavije). Po njeni prepovedi 1.8.1921 je Prežih deloval v ilegali, leta 1930 pa je moral pobegniti, da bi ga šestojanuarske oblasti (6. januarja 1929 je Jugoslavija dobila vojaško diktaturo) ne aretirale. Nato je celo desetletje deloval v Komunistični internacionali in kot njen funkcionar do vrnitve v Ljubljano leta 1940 preromal Evropo od Pariza do Moskve, od Osla do Aten.

In vendar bi lahko rekli, da je bil politični aktivist po sili razmer in zaradi občutka odgovornosti do sočloveka. Po svojem najglobljem nagnjenju je bil Prežih UMETNIK in PISATELJ. Brez notranje umetniške sile, volje in vztrajnosti reven kmečki fant z osnovnošolsko izobrazbo v utrakvistični šoli - to se pravi, da niti ni bil v ustrezni meri deležen pouka slovenščine - ne bi mogel postati mali Gorki, kot ga je imenovala Zofka Kvedrova (Agramer Tagblatt 1912 "...in mladi konjski hlapec iz Koroške je skoraj majhen Gorki, čeprav ni nikoli bral karkoli drugega kakor knjige Mohorjeve družbe." Že leta 1909, torej ko mu je bilo 16 let, mu je objavila v DOMAČEM PRIJATELJU prvo črtico (V tujino), ena pa je izšla že nekaj mesecev prej v celovškem MIRU. Do izbruha prve svetovne vojne je objavljati tudi še v drugih listih.

S kritikami Prežih ni mogel biti zadovoljen, ker v tej zbirki, kakor tudi v drugih literarnih delih, ni nameraval objavljati avtobiografskih spominov na socialno in nacionalno problematiko; tudi opis hoje matere z otrokoma skozi zimsko noč je uporabil kot literarno gradivo, kot literarno temo, prek katere je uresničil svoje umetniško hotenje, svoje umetniško poslanstvo, umetniško poslanstvo pa je pri Prežihu ABSOLUTNA, VREDNOTA ČLOVEKOVEGA DOSTOJANSTVA, DO KATERE IMA VSAK ČLOVEK NARAVNO PRAVICO. Uresničil je to s pomočjo jezika kot umetniškega medija in z jezikovnimi stilskimi sredstvi.

Če Zila noj Drava nazaj potačo

V tej povesti nam je zapustil prečuden literarni spomenik upadajočega slovenstva po prvem desetletju ločitve od matičnega telesa, poln otožnosti in lepote. Prežih sicer opisuje kraje okrog Vrbskega jezera, ki so bili tedaj še slovenski, oziroma so tam živeli tudi še Slovenci. Vendar to ni potopis ali reportaža, to je umetniško besedilo, ki nam podaja tako bogato število karakterjev in usod z vsemi mogočimi niansami, kot bi to bil roman. Navidezno je čas leto 1930, ko je prvoosebni pripovedovalec (avtor) te kraje obhodil, vendar sega obravnavani čas daleč nazaj v različna zgodovinska obdobja - v legendarni čas, ko se je neko mesto pogreznilo v jezero, v čas Rimljanov, v čas karantanske države, ali pa v čas Drabosnjaka.

Kar na začetku nastopa Vrbsko jezero ne kot mrtva narava, ampak ga Prežih personificira, tako personificira tudi ostalo naravo in s tem jima da vlogo soustvarjalcev oziroma sojunakov v zgodbi: "POLETI JE VRBSKO JEZERO TAKO ŽIVAHNO, ŠUMNO, VIHRAVO; veriga vil in hotelov okrog po njegovi obali se strne takrat v glušeč odmev godbe, ropotanja vseh vrst motorjev, žargona kontinentalnih vele-mest; prah, parfum, bencin, katran, ki se v Vrbi, v Porečah, v Krivi Vrbi, pa že na oni strani, na Otoku in v Ribnici zgosti v pravi orkan letovišnega vrvenja, da moraš prisluhniti, AKO

HOČEŠ SLIŠATI ŠEPETANJE VALOV, in se ti zdi, da so redki gozdovi, ki še segajo do jezera, ODSTOPILI OD OBALE IN SE ZAČASNO NEKAM DALEČ UMAKNILI. In če prisluškuješ še tako pozorno, če se spustiš na gladino jezera, ne moreš v dobi sezone slišati iz jezera skrivnostnega zvonjenja potopljenih zvonov in VZDIHOVANJA POGREZNJENEGA MESTA, katero je v davnih časih zadela kazen, da ga je zalilo jezero.

Potem da Prežih tem zvonovom in temu zvonjenju simbolično vrednost, njihovo zvonjenje pomeni slovensko besedo; tam, kjer se slovenščina še govori, se slišijo tudi zvonovi pogreznjenega mesta, in sicer v tej meri, kot je domačim jezik še živ. Prežih nam poda to zvočno sliko v ritmizirani prozi, to se pravi, uporablja literarni prijem iz simbolizma, zvočnosti jezika, če piše "... ako hočeš v tem napetem, v bencinom in parfumom nasičenem ozračju slišati zvonove, moraš iti stran od jezera, v okolico, v hribe, proti Hodišam, v Logo ves, na Dholico ali pa na Dvor, na Kostanje, na Strmec do Domačal, na Lipo in Žoprače... Tam se ti zdi, da slišiš zvonove, včasih močnejše, včasih slabotnejše, komaj slišno, zamirajoče...

V LOGI VESI SE TI ZDI, DA ZVONOVI BUČE, KAKOR BI NA LEPO NEDELJO Z VSEMI ZVONILI SAMI DRAGASNIKI, KOŠIRJI, KAKLNI IN RAINERJI, TO ZVONJENJE TE SPREMLJA, KO GREŠ PROTI ŽOPRAČAM, POTEM POJENJUJE, NA LIPI SE PAČ SLIŠI VELIKI ZVON IN UDARI ČEZ GORNJI ROŽ, ALI NJEGOV GLAS, OSAMLJEN, VČASIH UTHNE... ZAMRE, PRENEHA - POTEM SPET ZAKIPI IN NEGOTOVO ODMEVA NAZAJ DO VRBE, KJER SE IZGUBI V PRVIH BOROVNIH GOZDOVIH ... SLUTNJA, DA ČUJEŠ ZVONOVE, TE ŽENE SKOZI OŽGANE PAŠNIKE PROTI DOMAČALAM, ALI ODMEV OD LIPE JE VEDNO SLABEJŠI, PRENEHA, IN AKO SVOJ SLUH ŠE TAKO NAPENJAŠ, SE NA DOMAČALAH NOČE POJAVITI GLAS POTOPLJENEGA ZVONA... VČASIH SE TI ZDI, DA GA ČUJEŠ NEKJE DALEČ, SILNO GLOBOKO, KOMAJ SLIŠNO - ALI KO MISLIŠ, DA SI ZAJEL SMER IN GLAS, PA ZGINE RAHLI ODMEV PROTI UMPERGU IN GRAJANOM IN NE SLIŠIŠ NIČESAR VEČ.

Prežih uporablja tudi literarno antitezo, razširjeno, kot je to uvedel Cankar. Lepota pokrajine slovenske Koroške je postavljena proti pridobitvam moderne NEMŠKE tehnizacije: JEZERO, JEZERO, OŽKE DOLINE, BELE REKE, GRIČI, ZATIŠJA, POLJE, LESOVI, RJAVE NJIVE, ZELENJE, DOMOVI, RAZKOŠNI IN KOŠATI, SKROMNE KAJŽICE, VIŠOKE STENE KARAVANK, STARINSKE CERKVE, RAZVALINE GRADIŠČ, POLJSKA ZNAMENJA, STEZE IN STEZICE S POEZIJO POTOPLJENIH ZVONOV, VZDIHUJOČIH MEST, ZAKLETIH GRADOV, LJUBEZNI!

ŽIVLJENJE, KI GA DIHA TA DEŽELA V SVOJI PRISTNOSTI, JE MEHKO, VALOVITO KAKOR GLADINA TEH SKRIVNOSTNIH JEZER; RESIGNACIJA POČIVA NAD NJIM, IZPOD TE RESIGNACIJE PA VRISKA GLADKI ASFALT IN ŽE DESELETJA DRŽI V OGROMNI VRTINEC PRENASEČENE ENERGIJE MILIJONSKIH MEST, KRUPPOVIH TOVARN, NEDOSEGLJIVIH KNJIŽNIH NAKLAD, STOODSTOTNE KULTURE BISMARCKOVH KVADRATNIH BITIJ, KUBIČNIH MOŽGANOV, ZNORELIH DINASTIJ, OBOŽEVANIH MONARHOV, POZABLJENIH LIEBKNECHTOV, KI PREKIPEVA IN PLJUSKA DO KARAVANK ..."

Prav tako je Prežih posegel po sredstvu antonomazije; če našteva razna imena, so to na eni strani realni ljudje, uporabljena imena v množini pa pomenijo, da predstavljajo celo skupino oziroma vse rodove teh družin, to se pravi vse koroške Slovence, v dobrem in slabem smislu. V MESTU, SE TI ZDI, DA SREČUJEŠ DRABOSNJAKE, AHACLJE, EINSPIELERJE, SERAJNIKE, JANEŽIČE, MAJARJE IN TOLIKO DRUGIH ..., KI SO ZVONILI NEKOČ V POTOPLJENEM MESTU VIJUGASTEGA JEZERA, KI LEŽI POD TEBOM V BLESKU MIGLJAJOČIH LUČI IN ŠVIGAJOČIH ODSEVOV... In potopljeno mesto postane simbol za zgubljeno Koroško, kakor zvonjenje simbol za slovensko besedo.

Poleg tega opisuje tudi realne osebe, ki so takrat še živele, župnika Frica na Dvoru (Jože Fritz, 1861 - 1939), kako se bori proti Nemcem naklonjenemu škofiškemu ordinariatu in Vrbljanom, ali župnika na Domačalah, ki je baje samo enkrat na mesec pridigal nemško, to je bil Karl Marasek, 1888 - 1959; na pokopališču je našel še tri slovenske nagrobne napise; ali pripoveduje o župniku na Kostanjah Martinu Kuchlerju, tam, kjer so igrali Drabosnjakove pasijone.

Drabosnjaku posveti odlomek, ki je svojevrsten literarni spomenik temu koroškemu kmetu pesniku. Prežihova beseda zadoni bronasto in postane SLAVOSPEV ČLOVEKOVEGA DOSTOJANSTVA, DOSTOJANSTVA KOROŠKEGA ČLOVEKA, KI KLJUBUJE ASIMILACIJI IN NEMŠTVU:

"Drabosnjak je bil revolucionar. Kopal je oplaze po njivah drabosnjaških in delal rajme, igral pasijonske igre in napravil tiskarno v kajži: tiskarno mu je razbila s kiji avstrijska policija in mu zažgala plod njegovega truda in dela na grmadi, njega pa vtaknila v ječo, čeprav so njegovi rajmi peli slavo Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji. Posestvo mu je propadlo in umrl je ubit telesno in duševno.

Ali bil je revolucionar, ker se je drznil pred več kot sto petdesetimi leti ustanoviti tiskarno, podzemeljsko tiskarno, ter tiskati in pisati slovensko narečje.

Drabosnjak je predznamenje nove dobe, blisk na obzorju, ki je švignil iz teme in ugasnil brez plamena, zadušen v morju privilegiranega avstrijskega in nemškega, nemškega in avstrijskega dvornega birokratizma, ki je iz kulture hotel narediti arhiv plešastih pismoukov, iz svobode pašnik bradatih kozlov, ki sproti pogrižejo vsak poganjek in ga vržejo neprevajljene od sebe, na vse skupaj pa postaviti najmanj tisoč ton težki bronasti spomenik skupine lintvernov, ki kljujejo in bruhajo vodo...

Zato tudi koroški Wutte Drabosnjaka ne pozna, ker na skromnih spominkih, ki so še ostali, ni rogovilastih pečatov s kačami, kremplji in hudičem. Kar zgodovina ni povezala s temi pečati, ni zgodovina, ni dokument - to je revolucija tudi za Wutteja. Drabosnjak pa je vendar vstal, povedal svoje in zginil v domačalske gozdove."

Tudi z uporabo pripovedovalca popestri celotno sliko tega dela Koroške, enkrat je prvoosebni pripovedovalec, ki pripoveduje to, kar ravno vidi, sliši, doživlja, potem pa zgine, in neki nevidni pripovedovalec začne objektivno opisovati situacijo.

Torej daleč od socialnega realizma, kot mu ga je prisojala kritika v Sloveniji, je Prežihov Voranc v tem besedilu dosegel maksimalni umetniški učinek s stilskimi sinkretizmi: s simboličnimi, realističnimi, socrealističnimi stilskimi sredstvi pričara Koroško v vsej svoji raznolikosti: ponos in obup, trdoživost in resignacija koroških Slovencev, cinizem, zloba in oportunizem ustanov in nemškonacionalcev, nad vsemi pa prekipelava lepota koroške pokrajine. Vizionarna pripoved za tiste čase - zvonovi potopljenega mesta so v večini tistih krajev že za zmeraj utihnili - vizionarna pripoved tudi za naše čase, ko zvonovi, ki so v Vorančevem času še bučali, danes še komaj slišno zvonijo.

Vendar mu ne preostane nič drugega, kakor da prebije celo zimo v družbi brezposelnih in postopačev v celovski grelnici. Tudi v tej zgodbi riše Prežih zelo subtilno razne karakterje, njih usode in navade nam podajo zelo živo sliko socialnih razmer, v katerih živijo v tisti dobi brezposelni, ki se morajo kot izobčenci družbe skupaj s pravimi postopači prebiti skozi zimo: podnevi v celovski grelnici, ponoči po konjskih hlevih. Fant se sicer prilagaja in živi z njimi njihovo življenje, vendar obdrži svojo kmečko zavest in svoj ponos, ne more in noče se socialno istovetiti z njimi. Ko se spomladi pisana družčina začne odpravljati v svet, in ko tudi njega vabi, da bi šel zraven, tega vendar ne stori, ponos in težnja po človeškem dostojanstvu sta večja. V celovski klavnici iščejo hlapca, tam se oglasi; ko je takorekoč že vse jasno, ga uradnik še vpraša, ali je Slovenec ali Nemec. Ko odgovori, da je Slovenec, ko noče biti niti Vindišar, mu uradnik pove, da za take mestno podjetje nima zaposlitve. To novo ponižanje ga žene iz mesta, v naravo, znajde se na Gosposvetem polju. Veličastna slika slovenske zgodovine se mu poraja: "Tukaj so nekoč naši predniki volili svoje voditelje". Doživetje lepote in veličastja tega kraja mu da moč, odloči se za vrnitev domov, pa četudi brez denarja. Vsa ponižanja mu niso mogla streti dostojanstva.

Drugi del zgodbe se dogaja čez dvajset let, 1930. V Črni v Mežiški dolini se žena trudi, da bi dobila potni list, z otrokoma hoče obiskati moža, ki je pred leti pobegnil v inozemstvo. Ker šestjanuarske oblasti ženi pobelega komunista potnega lista ne dajo, se napoti na sveti večer z obema deklicama, starima šest in osem let, iz Črne čez zasnežene gore peš čez mejo v Železno Kaplo. To štirinajsturno hojo opisuje Prežih veličastno in pretresljivo, bralec takorekoč sledi uro za uro trojici, ki se prebija skozi mraz, sneg in utrujenost - štirinajst ur!

Avtor navdahne vse tri junakinje z duhom dostojanstva in samoodločbe. Mati se je kot ženska odločila, da bo šla obiskat moža, ker meni, da je to njena pravica. Deklici sta prav tako po lastni volji šli z materjo. Tukaj je Prežih otroka in žensko naslikal kot heroje, ki premagajo sebe in naravo z lastno voljo, da bi kljubovale nečloveškemu birokratizmu, s tem pa dosežejo vzvišeno stopnjo dostojanstva, emancipirajo se vse tri in postanejo same sebi odgovorna človeška bitja. Prežih doseže to na jezikovni ravni, enkrat leksikalno, s tem, da junakinje uporabljajo določene potrdilne glagole: "Vse, kar imate proti njemu, mene nič ne briga, vem le, da je moj mož in da imam kot žena PRAVICO iti za njim," reče na glavarstvu.

Nato se je ODLOČILA za skriven prestop meje ... Žena se je zganila in ODLOČILA: vsi skupaj bomo šli ... Ali mati vpraša otroka: "Micej, ali boš mogla hoditi?" Otrok odgovori odločno: "Bom, mati ..." Deklici sta korakali z neverjetno vztrajnostjo ... Odpornost otrok je navdajala mater z velikim pogumom ... Ko mati vpraša otroka, ali naj ga nese, le-ta odgovori: "Ne, mati, bom že sama šla ...". Družina je spet pogumno nadaljevala pot ... otroka sta potolažena in z novim pogumom korakala dalje ... To črno misel je takoj pregna-

Gosposvetsko polje

Druha povest v teh zbirkah ima naslov GOSPOSVETSKO POLJE. Tudi ta ima svojevrstno literarno zgradbo. Struktura povesti je po času dogajanja dvodelna, prvi del se dogaja v letu 1912, drugi del pa dvajset let pozneje, leta 1932. Leta 1912 nam govori Prežih prek prvoosebnega pripovedovalca, ki ima seveda tudi identiteto Prežiha samega. Opisuje, kako se je mlad kmečki fant odpravil v svet za srečo, to se pravi zaslužkom. Brez denarja se vrne do Celovca, v upanju, da bo tam našel pomoč ali delo.

la ... Premagati je treba le še teh nekaj ur, pohiteti dalje ... močnejše je čutila otroka v naročju in ga krepko pritisnila na srce ... Tedaj pa je deključ v njenem naročju vzdihnil: "mati, luč ..." ko se je že oglasila starejša deklica: "Mati, zvoni, zvoni ..." Mati se je odločila ... Po kratkem premisleku je žena povabila zavrnila ... Videč njeno odločnost ... Bila je spet krepka in pogumna ... Zaradi prelaganja pa se je otrok prebudil, si pomencal z rokavičkami zaspane oči, potem pa pogumno zacepetal z nogami in zaklical: Mati, jaz bom sama šla, pogumno se je pognala dalje ... polna novih moči ... spet je krepko hodila ... spet je pomagalo in otroka sta začela krepkeje stopati ...

Aktivni glagoli dejanja in dialogi podčrtujejo in jasno izpričujejo, da vse tri osebe ravna po lastni volji in lastni odločitvi. Zadnji vrhunec je na koncu hoje: ko je videti, da otroka res ne moreta več, se mati prestraši, vendar se odloči, da bo pač oba otroka nesla. "Ob pogledu na preplašeno mater sta se postavici pred njo nalahno zdrznili ... Nenadoma pa se je starejša Vidica obrnila stran in rekla: "Ne, mati - jaz bom sama šla ..." Micej je storila ravno tako in rekla: "Mati, jaz tudi ..." Mater je ta hrabrost globoko presunila ... "Otroci, prišli smo ..." je rekla mati zmagoslavno ... tedaj se je iz njenih prsi izvil zagrljen, slaboten krik ... Štirinajst ur ..."

Od Črne do Železne Kaple so hodili štirinajst ur. S tem je odstavek končan, in mati in otroci zginejo iz zgodbe.

Res, da je večina opazila lepoto opisa te zimske hoje čez zasnežene gore. Ksaver Meško pravi: "Zame, ki sem hodil sam po takih potih, v smrtnih nevarnostih, je pot Vorančeve žene, v visokem snegu, z otrokoma v naročju, čez goro za možem na Koroško, in Vorančev opis te poti eno najlepših poglavljev v naši besedi."

Tudi drugi so opazili lepoto tega opisa, vendar nihče ni podčrtal ali poudaril, da Vorancu ne gre za lep opis neke poti ali za ganljivo sliko matere, ki se z otrokoma požrtvovno prebija skozi sneg, mraz in ustrujenost, da bi videla svojega moža, ali pa ker le-ta to želi. Vse tri junakinje so se same odločile za to dejanje, ter se vzlic težavam odločajo vedno znova, dokler njihova volja ne premaga pravzaprav nepredstavljenih telesnih naporov. Očividna je intencija pisatelja, da naslika žensko in otroka kot individualne osebnosti, duhovno neodvisne, z lastno voljo in lastnim ciljem, in to je Prežihovo popolnoma uspelo. Ni to mati trpinka, niso to otroci trpini, to so individualne osebnosti, ki kljubujejo nepravični oblasti in se s tem postavijo na višjo stopnjo človeškega dostojanstva.

Pripoved nadaljuje prvoosebni pripovedovalec: kako je v celovski gostilni čakal na družino in kako je prišel prijatelj s sporočilom, da je družina prispela po štirinajsturni hoji čez goro. Ko se napoti proti vratom, pristopi policaj in ga aretirajo. Nadalje opisuje pisatelj doživljanje v celovškem zaporu, dokler končno ne pobegne, da bi se napotil proti Dunaju. Kraj sestanka je Gosposvetsko polje. Ob pogledu na lepoto tega zgodovinskega in zanj magičnega kraja najde v sebi dostojanstvo in moč za novo upanje. Lepota pokrajine Koroške, njegove domovine, pomeni več kakor samo estetska lepota, pomeni magično moč.

"Pred nami je ležalo široko Gosposvetsko polje v tihem, nepremičnem zimskem spanju. Pokrival ga je čez kolena visok sneg. Iz te bele prostranosti so se dvigali gozdni holmi s svojimi črnimi sencami, ki so si čez belo polje podajale svoje skrivnostne roke. Tu in tam se je snežna belina prerajala v komaj vidno, rahlo meglico. Iz ozadja na desni strani se je kazala podoba samih Svaten; mogočno sivo zidovje svatenske cerkve se je vijoličasto zrcalilo skozi tiho prosojnost, da se je iz daljave zdelo, ko da stoji osamel prestol na koprenastem polju. Ozadje tega pogleda je zastirala Senurska gora pa otmanjski hribi. Vsa ta mala zaokrožena deželica se je pogrezala v veličastno prostranost široke svetle pokrajine, ki je oči skozi to zrcalo niso videle, a so jo tem močnejše slutile. To je bila celovška kotlina. Njeno nedrje je bilo v širokem krogu obdano z visokimi, v mesečini se topečimi belimi mejniki, na jugu z mejniki Karavank, na severu in na zapadu s predgorji Visokih Tur, na vzhodu z labotskimi gorami. Vsi trije smo se tresli od hudega mraza, ki je ta večer dosegel morda trideset stopinj. Moja duša pa ga

ni občutila, ker je bila vsa zatopljena v lepoto tega pogleda. Bil sem prepričan, da gre podoba tega zgodovinskega kraja le meni k srcu, toda naenkrat je eden izmed mojih spremljevalcev zamišljeno vzdihnil: "Zlodej - je to prekrasen pogled." Drugič v svojem življenju sem stal na Gosposvetskem polju. Kakor nekaj pred dvajsetimi leti, sem tudi zdaj prišel sem zbit, neobglen, osleparjen za najplemenitejše občutke človeške dostojnosti. Podoba tega kraja me je zbolela pri srcu. Zakaj neki me ta lepa dežela preganja, ko ji vendar nič slabega ne želim, ko nočem nič drugega kakor biti njen vredni sin? Pregarjala me je takrat pred leti, ko je bila še vsa združena v enem velikem cesarstvu, pa mi ni marala dati niti skorje hlapčevskega kruha; preganja me tista, ki leži onstran belih mejnikov, Karavank, in ki se imenuje svobodna domovina; preganja me ta košček, ki se razprostira pod to zimsko kopreno in je del imenovane svobodne republike.

In kakor sem se ob prvem svidenju tega kraja nasrkal novih moči in sem ga zapustil z novim pogumom za poznejše življenje, tako je ob pogledu na svetlo krasoto tudi zdaj začel rasti moj odpor ..."

Prežihov Voranc je v teh dveh pripovedih postavil v ospredje dve osrednji koroški pokrajini; enkrat Vrbsko jezero z okolico in v drugi Gosposvetsko polje in Celovško kotlino. Obe pripovedi sta zgrajeni na napetosti in problematiki obstoja naroda, ki je ravno vezan na ti pokrajini. Zato dobiva pokrajini prek same estetske vrednosti svoje lepote vzvišeno pomenskost in postaneta soakterja in aktivna udeleženca literarnega dogajanja. V navidezno preprosti pripovedi je Prežih vpletel zelo subtilne stilske prijeme, s katerimi intenzivira dogajanja in svoje umetniško poslanstvo. V obeh pripovedih pa je Prežih zavestno avtor centralne / osrednje Koroške, katero postavlja v ospredje prek njenih prebivalcev (Če Zila noj Drava nazaj potačo), ali pa je dal pokrajini ključno vlogo v dogajanju (Gosposvetsko polje).

Za razliko od ostalega dela slovenske, večinoma ruralne Koroške, je bila Mežiška dolina že takrat industrializirana, to pomeni, da je poleg kmečkega proletariata Prežih poznal tudi delavski proletariat. Eni in drugi so bili žrtve kapitalističnega razvoja v 19. stoletju. Navsezadnje so te krivične razmere vodile takratno Evropo v socialne revolucije in končno v prvo svetovno vojno. Za vse to si je pridobil mladi Prežih zelo prefinjen posluh. Socialna naravnost in osebne izkušnje, še posebej za časa 1. svetovne vojne, ko je bil avstrijski vojak, dokler ni leta 1916 v Italiji dezertiral, so določile po vojni njegovo aktivno vključitev v delavsko gibanje. Toda tudi kot socialist je menil, da velja človeško dostojanstvo več kot ideologija. Leta 1920 je ob plebiscitu na Koroškem zagovarjal mnenje, da se mora tudi socialist odločiti za državo, kateri po narodnosti pripada, čeprav v njej njegovi ideali niso uresničeni. Čeprav mu je bila Republika Avstrija po ideologiji bližja kot kraljevina SHS, je deloval za priključitev Koroške k celotnemu narodnemu telesu. Prežihovega Voranca je življenje postavilo v vrste političnih aktivistov. Na Ravnah je postal 1920. leta sekretar podružnice Socialistične delavske stranke Jugoslavije, ki se je še istega leta preimenovala v Komunistično stranko Jugoslavije (na njenem prvem kongresu v Vukovarju junija meseca). 1. avgusta 1921 je vlada kraljevine SHS razpustila komunistično stranko, 6. januarja 1929 je postala tedanja Jugoslavija vojaška diktatura, ki je ostro zasledovala ilegalno komunistično partijo. Leta 1930 se je Prežih aretaciji umaknil v sosednjo Avstrijo. Tukaj se je vključil v komunistično internacionalo ter v njenem okviru deloval, vse dokler se ni vrnil leta 1940 v Ljubljano. Kot politični aktivist je preromel vso Evropo, od Pariza do Moskve, od Osla do Aten.

In vendar bi lahko rekli, da je bil politični aktivist po sili razmer in zaradi odgovornosti, ki jo je čutil za sočloveka. Po svojem najglobljem nagnjenju je bil Prežih umetnik in pisatelj.

Franček Anželak

KLICI STOPAL

Na obzorju zapletov
se luščijo dnevi.
Lajež zlo pestuje.
Na čelu so v krvi
ugasnila imena.
V poželenju
so budni klici stopal.

PUŠČICE

Iz sivih oblakov
se cedi.
Puščice brišejo pot
in kaplje ravnajo skorjo,
pred ovirami se družijo
in rušijo prepone.
Iz sivih oblakov
se cedi.
Nebeški pogledi so prosti
do obročkov sprostivte.

IZUMITELJ

Stresel je pero,
na listu
so zašumele črke.
Pot je oštevilčil,
za pogumom
je ostala sled.
Sedaj
ravna črto,
ki je pobledela
v jarmu.

PRIČAKOVANJE

Vse upe sem ohranil
ob zlitju ranine.
Smer se je zakotila,
poganjki, ne velika telesa,
niso presegali teme,
ki sem jo vsrkal vase.

PILOT

Na srebrni pajčevini
veselje žalost topi,
šepet se z nama igra,
pilot kali modrino neba.
Iz cvetke
veter radost raznaša,
kjer vrhovi segajo v nebo,
pod odejo napeto je slovo.

ZLATOLASA

Čutil sem premike
zračnih plasti.
V daljavi sem videl luč,
prej se je plazila
po telesu.
Znakov nisem mogel dojeti,
tudi ne spremeniti
barvnih odtenkov,
ki so lizali pogled oči.
Zlatolasa je merila
moč vlažnih rok,
ki so iskale
lepše mesto za sladkanje.

PO STOPINJAH ANŽELAKOVE POEZIJE

Miran Kodrin

V zadnjih letih se je na literarni sceni med Peco in Pohorjem pojavilo kar precej pesniških imen. Nekaterim je uspelo izdati prvence v novonastalih založbah, drugi pa so se odločili za samozaložniški podvig. Med slednje želi tudi Franček Anželak, rojen 1958., doma v Podpeci. Pesniško pot je začel v lokalnem literarnem glasilu Šumc in kmalu prodrl v regijski časopis Odsevanja in republiško revijo Mentor.

Pred izidom je po obsegu sicer skromna zbirka Klici stopal, ki je motivno razdeljena na dva sklopa. V prvem - Zanke na dlani - so zbrane refleksivne, v drugem - Srebrna pajčevina - pa ljubezenske pesmi.

Anželakova besedila so kratki pesniški okruški. Lirski subjekt v meditativnih pesmih je deloma prvoosebni izpovedovalec (Golobček, Koliba), mestoma drugosebni nagovarjalec (Ne veži snopov, Stojiš) in tudi tretjeosebni pripovedovalec (Izumitelj). V tekstih je opazno romantično videnje sveta, ki temelji na nasprotju med idealom in resničnostjo. V tej dvojnosti je človekovi notranjosti namenjeno vse dobro in lepo, zunanji stvarnosti pa vse slabo in grdo. Ker je razkol nepremostljiv, se pesnik zateka v otroštvo, v iskanje lepote in sreče. Deloma ju najde v naravi. Na življenjski poti se srečuje z vzponi in padci. Zaveda se krhkosti in minevanja vsega, vznemirja ga nevarnost, nemoč, bolečina in strlost. Iz teh notranjih bojov pa vznikne upanje, nova rast, pesnik je bolj izkušen in pripravljen na nove preizkušnje. Tej dvojnosti ustreza tudi impresionističen in ekspresionističen način pisanja.

Franček Anželak je svoje pesmi dolgo skrival pred očmi javnosti in jih je zaupal le redkim izbrancem.

Po prvih zmajevanjih z glavami in opazkah ocenjevalcev, da je njegova literarna bera vse preveč ljudska, ni obupal; še bolj se je zagrizel v "črkarjenje", kadar je privrela potreba po zapisovanju čustev in pogledov na svet. Pesem je zanj zaklinjanje, zarotitveni obrazec. Bralec (doraščajoči iskalec smisla ali razvajeni izbirčnej) lahko z Anželakovo pristnostjo, prvinskostjo, nepokvarjenostjo, iskrenostjo in naivnostjo poskuša vsaj za hipce užiti lepoto, ki je tako izmuzljiva in neobstoja.

Njegova poezija je po slogovni usmeritvi morda najbližje imazinizmu. Anželakova besedila so po večini kratke, slikovite, enokitične pesmi, brez izrazitega metrumskega opredeljevanja jih muzikalični ritem, svobodni verz in opuščanje rime. Zvočni slog dopolnjujejo izvirne aliteracije, npr. "tema v tunel se tlači".

Pomenljiva je izbira poimenovanj iz živalskega in rastlinskega sveta: golobček, ovce, metulji, kače; deteljica, trta, skorja ... Zanimive so inovativne poosebitve in preimenovanja: "plameni so veslaje požirali mrak", "oblaki so se zjokali", "sonce se je skopalo", "snop sija je premeril ugrize na sablji", "rumeni žarki so pristali na črvivi mizi", "iz sivih oblakov se cedi".

Za pesmi drugega sklopa je značilno seizmografsko občutljivo doživljanje. Iz tekstov izžareva nežno, skoraj sramežljivo "srečevanje pogledov", "igra šepeta", razkošje "razmetanih las", omama "vlažnih rok", "poljub kazalcev",

"podaljševanje lestve na hrib želja" in "valovanje slin med zobmi". Avtor je na trenutke celo igriv in ironičen "pod odejo napeto je slovo", "v noricah se pa črke mečejo - ž, že, žep...", "po slamici se čas pretaka".

Analiza besednega sloga kaže pogosto rabo manjšalnic (golobček, balonček, kalček, srčki), kar potrjuje, da je pesnik zelo nežna in občutljiva duša. To dokazuje tudi pregled zvočnih besed, ki so v Zankah na dlani še glasne (pok, žvenketanje, zašumeti), v Srebrni pajčevini pa potihnejo in so bolj sramežljive (šepet, šušljati).

Anželakov slovar prostorskih besed se giblje med nebom in zemljo (brazda, trave, deteljica, ravnina, pesek, dolina; zvezde, sonce, luna, oblaki, megla). Lirski subjekt je zaprt v "karanteno" ali v "oklep" ali v "kocko" in gleda skozi "lino" in "špranjo"...

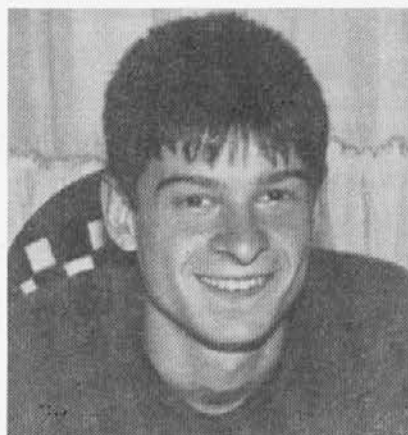
Časovni besednjak je sicer skromnejši, a premore nekaj nevsakdanjih besednih in stavčnih zvez: "skaljena preteklost" in "stvarnik včeraj v danes je podelil".

Za celotno zbirko je na metaforični ravni zaznavno prepletanje med sledjo in potjo. Sled ("za pogumom je ostala sled", "sledim olupkom pomaranče") je lahko v pesmih znanilec lirskega subjekta; pot ("pot je oštevilčil", "besede so našle pot") pa je nadsobektivna kategorija, ki kot nekaj drugega določa smer sledi ("smer se je zakotila").

Franček Anželak je lirski samorastnik, poezijo jemlje zares, saj mu ob proglašitvi za trajni delovni višek pomeni možnost samopotrjevanja. Ob spoznanju, da ne piše zgolj zase, upa, da bo po "pesniški stezi, po kateri stopa, kdaj našel tudi cesto".

ALJAŽ MATVOZ: "Malo sem presenečen in hkrati vesel, da mi je uspelo uvrstiti se tako visoko. V nalogo sem vložil veliko dela, ker pa bom študiral geodezijo, se mi bo trud gotovo obrestoval."

METOD HORJAK: "Vesel sem, da sem dobil prvo nagrado. Upam, da se bom dobro odrezal tudi v Ljubljani. Naloga je izvirna, zato pričakujem, da bom z njo naredil dober vtis."

ALEKSANDER PRAPER: "Nisem pričakoval, da bo moja naloga zasedla prvo mesto. To pa zato, ker je sodelovalo veliko raziskovalcev z različnimi temami, moja naloga pa sega na "mejno" področje. Zelo sem vesel, nalogo pa sem že predstavil v Novi Gorici."

Gibanje "Mladi raziskovalci Koroške"

VSTOP V SVET RAZISKOVALNEGA DELA

Andreja Čibron - Kodrin

V drugi polovici maja so na sklepni slovesnosti na Rinskem vrelcu razglasili rezultate in podelili nagrade sodelujočim v gibanju "Mladi raziskovalci Koroške".

Devet nalog je prejelo knjižne nagrade, sedem pa posebna priznanja. Sedem raziskovalcev bo svoje izdelke predstavilo tudi na državnem tekmovanju - v okviru gibanja "Znanost mladini".

VELIK INTERES MED MLADIMI

Gibanje "Mladi raziskovalci Koroške" je zaživelo v šolskem letu 1993/94, podprle pa so ga vse koroške občine, je povedala prof. Marjeta Borstner, ravnateljica Gimnazije Ravne, ki je akcijo vzela v svoje okrilje.

"Namen gibanja je spodbujanje ustvarjalnega in inovativnega dela mladih iz koroške regije s ciljem, da se razvijejo njihove potencialne sposobnosti za znanstveno delo in se usmerijo v reševanje najširših problemov družbe in posameznika" (navedek iz razpisa).

Gibanje je torej namenjeno mladim, predvsem srednješolcem, in jih vodi v svet raziskovalnega dela. Čeprav je bilo nekaj začetnih težav, so snovalci gibanja z doseženim zadovoljni, letošnje izkušnje pa bodo podlaga za delo v prihodnje.

Na razpis, ki ga je novembra 1993 objavil programski svet s prof. dr. Tonetom Novakom na čelu, je prispelo 40 nalog, ki jih je pripravilo 80 mladih raziskovalcev iz vseh srednjih šol na Koroškem.

Programski svet in ocenjevalne komisije so jih glede na obravnavane teme razdelili v tri skupine, in sicer: **naravoslovno področje** (11 prijavljenih in predstavljenih nalog), **tehniško** (10 prijavljenih in predstavljenih

nalog) ter družboslovno in **humanistično področje** (19 prijavljenih in 18 predstavljenih nalog, 3 naloge pa niso bile sprejete kot raziskovalne). Gibanje "Mladi raziskovalci Koroške" pa je po besedah ravnateljice ravenske gimnazije k sodelovanju pritegnilo tudi precej strokovnjakov, poleg mentorjev predvsem recenzente nalog in člane ocenjevalnih komisij.

Dipl. psiholog Srečko Mlačnik, član programskega gibanja, je na kratko spregovoril tudi o kakovosti nalog, ki da po številu zasenčijo vsa dosedanja prizadevanja za oživitvev raziskovalnega dela mladih, npr. posamezne raziskovalne tabore ali sedem natečajev za Nagrado Železame Ravne. V celoti gledano so bile naloge dobre, večina jih je ustrezala - tako po vsebini kot obsegu, nekaj pa je bilo tudi prav vzornih. Najpogostejše napake, ki pa jih bo gotovo iz leta v leto manj, so bile: metodološke nedoslednosti, jezikovne okornosti in pomanjkljivo citiranje ter nepravilno navajanje literature in virov.

OD RAZPISA DO OCEN

Podelitev nagrad mladim raziskovalcem je bila zaključno dejanje večmesečne akcije, ki se je začela z razpisom, nadaljevala s pripravljanim raziskovalnim tečajem in končala z ocenjevanjem nalog.

V jesenskem razpisu gibanja "Mladi raziskovalci Koroške" so bila podrobno razložena navodila za sodelovanje. Teme za naloge so mladi raziskovalci lahko izbrali sami ali po posvetovanju z mentorji - strokovnjaki, ki delajo na šolah, drugih zavodih, v podjetjih, inštitutih itd. Razpisana so bila naslednja tematska področja:

- **naravoslovne vede** (fizika, kemija, matematika)
- **tehniške vede** (elektrotehnika, elektronika, računalništvo, proizvodno-tehnično področje, gradbeništvo, arhitektura)
- **biotehniške vede** (biologija, ekologija, zdravstvo)
- **družboslovne vede** (ekonomija, geografija, sociologija, filozofija, psihologija, pedagogika)
- **humanistične vede** (zgodovina, arheologija, etnologija, jeziki in književnost)
- **ostalo** (kultura, umetnost, glasba, šport, teologija).

Tisti, ki jih privlači raziskovalno delo, so se lahko na razpis prijavi do konca februarja 1994, ob prijavi pa so predložili še kratek opis vsebine naloge oziroma delovni načrt. Raziskovalna dela so morali oddati v aprilu 1994, v maju pa sta sledila javna predstavitev ter zagovor.

Naloge so podrobno pregledali recenzenti, pozneje pa so jih ocenile tudi komisije, sestavljene iz domačih strokovnjakov. Podlaga za ocenjevanje so bili predpisani kriteriji, opredeljeni na posebnih ocenjevalnih listih.

Pri ocenjevanju naloge so recenzenti upoštevali naslednje značilnosti: opredeljevanje problema, zbiranje in obdelavo podatkov, interpretacijo, vsebino in zgradbo naloge, slog in jezikovno pravilnost, tehnični videz naloge in količino vloženega dela ter uporabljene vire, literaturo in dokumentacijo. Vsako kategorijo so ocenili (z visokošolskimi ocenami od 5 do 10), na koncu pa z upoštevanjem pomembnosti posameznih kategorij (od 1 do 3) izračunali povprečno oceno.

Za izračun ocene zagovora naloge (mladi raziskovalci so naloge predstavili pred komisijo in drugimi tekmovalci ter zainteresiranimi dijaki, so imeli na voljo 10 minut, odgovarjali pa so tudi na vprašanja komisije) so ocenjevalci upoštevali: poster, strukturo predstavitve, jezik in nastop ter poznavanje področja. Iz delnih ocen so izračunali povprečno oceno zagovora ter končno oceno naloge.

Komisije za posamezna področja so najprej poslušale predstavitev vseh nalog, potem pa so se lotile njihovega ocenjevanja. Delo ni bilo lahko, naloge so bile namreč dokaj enakovredne, bilo jih je veliko, komisije pa so bile tudi brez tovrstnih izkušenj. Ne glede na vse morebitne težave in pomanjkljivosti, ki jih je prinesel prvi razpis za gibanje "Mladi raziskovalci Koroške", pa je pomembno predvsem to, da se je tudi Koroška končno vključila v republiški program gibanja "Znanost mladini", v akcijo, ki sistematično skrbi za vzgojo mladih raziskovalcev, kadrov, ki bodo za revitalizacijo koroške regije odločilni v prihodnjih letih.

NAGRAJENE NALOGE

NARAVOSLOVNO PODROČJE

1. nagrada in uvrstitev na državno tekmovanje:

Merjenje magnetnih lastnosti jekel

Avtor: **Aljaž Matvoz**

Mentorja: Ferdo in Marija Grešovnik

2. nagrada:

Monte Carlo simulacija elektronov v materialih

Avtor: **Rok Dreu**

Mentor: Henrik Kaker

3. nagrada in uvrstitev na državno tekmovanje:

Fitoplankton Ivarčkega jezera

Avtorica: **Petra Stres**

Mentorica: Dragica Dervodel

POSEBNO PRIZNANJE

1. Kemijska analiza rudniških voda

Avtorja: **Egon Melanšek, Irena Hribnik**

Mentorica: Hedvika Popić

2. Ponovna uporaba plastičnih materialov

Avtorica: **Helena Dretnik**

Mentorica: Meta Vinkl

TEHNIŠKO PODROČJE

1. nagrada in uvrstitev na državno tekmovanje:

Ključavnice in zapahi v preteklosti

Avtor: **Metod Horjavec**

Mentor: Jani Erjavec

2. nagrada in uvrstitev na državno tekmovanje:

Računalniška obdelava statistike ocenjevalnih obdobij

Avtor: **Damijan Kocuvan**

Mentor: Matej Paradž

3. nagrada:

Ugotavljanje kvalitete izdelave tkanine GABARDEN

Avtorici: **Bojana Gerhold, Lidija Uršnik**

Mentorica: Vlasta Ojsteršek

POSEBNO PRIZNANJE in uvrstitev na državno tekmovanje:

1. Program mehanika

Avtor: **Borut Gruber**

Mentor: Jani Erjavec

POSEBNO PRIZNANJE:

1. Pridobivanje in predelava vlaken v spodnji Mežiški dolini med prvo in drugo svetovno vojno

Avtorici: **Nataša Boh, Polonca Kocmut**

Mentorica: Veronika Sušnik

DRUŽBOSLOVNO IN HUMANISTIČNO PODROČJE

1. nagrada in uvrstitev na državno tekmovanje:

Oblikovanje avtomobilov

Avtor: **Aleksander Praper**

Mentor: Benjamin Kumprej

2. nagrada in uvrstitev na državno tekmovanje:

Življenje starih ljudi v Črni na Koroškem

Avtorica: **Nataša Pudgar**

Mentorica: Zmaga Prošt

3. nagrada:

Praznična oblačila prebivalcev spodnje Mežiške doline med prvo in drugo svetovno vojno

Avtorici: **Metka Mlekuš, Suzana Pernet**

Mentorica: Veronika Sušnik

POSEBNO PRIZNANJE:

1. ZDA VS. EVROPA

Avtor: **Jernej Pikalo**

Mentorica: Leonida Konič

2. Vpliv spola na izbiro igrač pri predšolskih otrocih v prosti igri

Avtorica: **Alenka Prednik**

Mentorica: Marija Čuješ

3. Šport in rekreacija invalidnih oseb

Avtorica: **Vanja Svetec**

Mentorica: Renata Boštjan

Nagrajencem iskreno čestitamo in želimo uspešno nadaljevanje raziskovalne poti.

USMERITEV:

ŠOLA ZA 21. STOLETJE

OB JUBILEJU NOVE ŠOLE NA PREVALJAH

Greta Jukič

Izteka se 30. šolsko leto v novi šoli na Prevaljah in zanimivo se je ozreti vsaj na nekatere mejnike osnovnega šolstva na Prevaljah v času, ki odseva nenehen napredek in razvoj.

Skozi čas osnovnega šolstva na Prevaljah

Prvi začetki šole pri nas so bili v mežnariji na Fari z uradno potrditvijo **7. januarja 1819. leta**. Mežnar je bil pobudnik za ustanovitev te šole. Sprva so jo obiskovali 4 učenci, čeprav je Fara štela 3000 prebivalcev.

Leta 1828 so "prijatelji šole" na svoje stroške za silo uredili šolo, stanovanje za učitelja, pričel se je pouk v prenovljeni mežnariji z nagovorom oblastnikov: "Iz teh učencev bo še veliko postalo". Bilo je 32 učencev. Šola je bila dvojezična.

Okraj Pliberk sprejme pobudo, da se gradi šola pri Devici Mariji na jezeru... prihajajo komisije, nadkomisije, šolski okoliš šteje 570 hiš; toda v mežnariji je še vedno eno-razredna, splošna šola, da je bila otrokom prihranjena pot v Guštanj...

Na Prevaljah so cvetele fužine; Rosthorn in Dickmann, lastnika prevalskega železarstva, sta dala zgraditi šolo za potrebe otrok svojih delavcev.

3. novembra 1854 je nastala dvorazredna podružnična šola na Fari, kmetje se zanjo niso zanimali. Šola je bila v nemškem jeziku, to naj bi bila tudi rokodelska in obrtna šola. Kot nemška se je obdržala vse do konca 1. svetovne vojne. Po 1. svetovni vojni je šolstvo dobilo "naredbo", da naj bo v šoli še toliko ur nemščine, kolikor je bilo pred 1. svetovno vojno slovenščine. Vodstvo šole se je odločilo dobesedno: "Prej nič slovenskih, sedaj pa nič nemških!"

Leta 1856 je bila ustanovljena podružnica na Lešah.

Na Prevaljah je bilo čedalje več učencev in šola postane glavna in 5-razredna, s 4 paralelkami. Po 5. razredu so se usposabljalci za obrtniška in gospodinjstva dela.

Leta 1886 je bil razred posebej za dekleta in posebej za fante. Za praktični pouk so kupili na Prevaljah 153 m² vrta za učenje sadjarstva, čebelarstva; na Fari 875 m².

14. maja 1869 so bile z zakonom imenovane kot ljudske šole Leše, Prevalje, Farn-dorf; delavci so morali od plače dati odstotek za šolo.

18.10.1875 je bil po zakonu na Prevaljah nemški jezik, na Fari dvojezična šola, na Lešah 1. razred slovenski, 2. nemški - vseh šoloobveznih otrok je bilo 681, šolo je obiskoval 601 učenec, 98 otrok je znalo samo nemško, 502 oba jezika, samo slovensko 1 učenec.

Do 1.5.1889 se je s pomočjo valjarne izučilo na Prevaljah 30 železarskih delavcev, 19 rudarjev, 26 predelavcev, 13 čevljarjev, 3 krojači, 2 peka, 2 tapetnika, 2 mesarja, 2 kovača itd.

Uspešen učitelj je bil Vincenc Pernikac, ki je narisal znamenito sliko starih Prevalj.

17.4.1890 je bila ukinjena enorazrednica na Fari. Na Prevaljah pa postane šola 7-razredna.

1925. leta je imenovalo Njegovo Veličanstvo Karla Doberška za upravitelja prevalske šole.

V letu 1924/25 je bila šola šestrazrednica s 335 učenci.

V letu 1927/28 je bila na Prevaljah že 7-razrednica s 316 učenci.

Slovenska šolska matica je izdala študijo šolskega upravitelja Karla Doberška: "Vpliv socialnih razmer na razvoj otroka na Prevaljah".

Na Lešah so zaprli rov, premoga ni več.

Otroke pesti bolezen, šolo morajo celo za nekaj časa zapreti.

V šolskem letu 1930/31 je bilo po ljudskem štetju v občini Prevalje 3430 prebivalcev s slovenskim maternim jezikom, 15 prebivalcev s srbohrvaškim maternim jezikom, 81 prebivalcev z nemškim maternim jezikom, 7 prebivalcev z drugačnim maternim jezikom.

VODJE IN RAVNATELJI ŠOLE

Mathias Koren, prvi vodja do 1860

Karel Thorinek, do 1886

Johan Valentincič, do 1890

Franc Jurkovič, do 1914

Rudolf Mitiger, do 1918

Lorenc Horvat, do 1921

Pavel Košir, do 1925

Karel Doberšek, do 1935

Ivan Lebič, do 1941

Adolf Cernec, (ni natančnega podatka)

Ivan Hvalec, do 1954 za gimnazijo

Boris Stres, do 1957 za osnovno šolo

Leopold Suhodolčan, do 1974

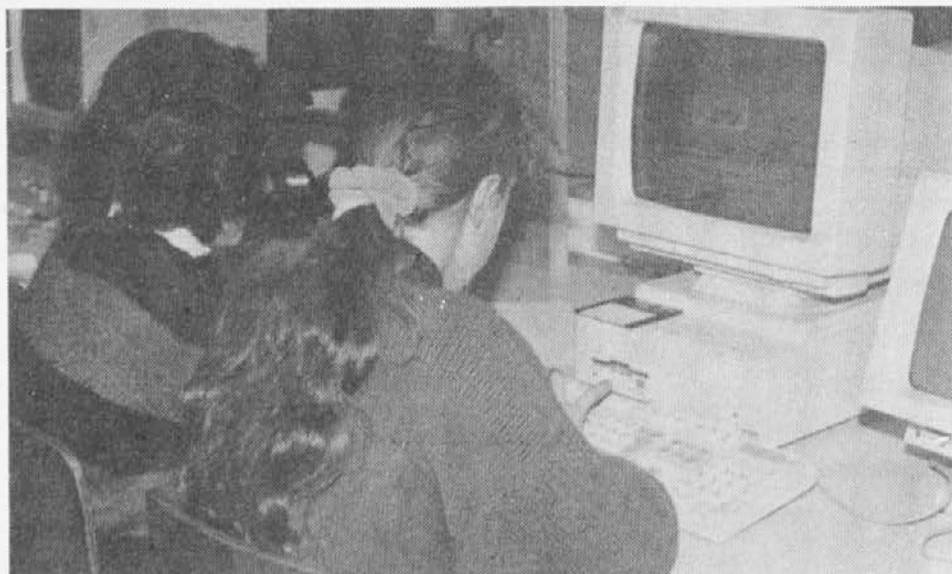
Herman Vehovar, pomočnik ravnatelja do 1985

Ivan Kušnik, sedanjí ravnatelj

Greta Jukič, pomočnica ravnatelja

Zanimiva je primerjava: Leta 1963 je bilo na šoli 29 pedagoških delavcev in 955 učencev, učni uspeh je bil 74,9%, leta 1993 pa je štel učiteljski zbor 43 učiteljev, učencev pa je bilo 648; učni uspeh je bil 97,5%.

Sicer pa število učencev pada, od leta 1963 do 1993 se je zmanjšalo za 307 učencev.

V šoli poučujejo tudi srbo-hrvaščino.

Leta 1932 že teče pouk v dveh izmenah; fantje so morali hoditi v šolo do 16. leta, dekleta do 15. leta.

1936 - najhujše leto prevaljskih fužin, ki jih že ni bilo več...

("Prevalje na bobnu" : Jožko Jurač)

3. februarja so prodali: 65 ha njiv, 50 hiš, 9 ha vrtov, 200 ha gozdov, 19 ha pašnikov, v šoli dobi toplo hrano 120 otrok, starši so brez dela.

Šolsko poslopje je v zelo slabem stanju, v zapisu v Kroniki zasledimo že mladinsko organizacijo.

1940 - 465 učencev, bliža se dih vojne.

9. aprila 1941 - prikoraka prvi nemški vojak po cesti na Prevaljah. Pouk je bil prekinjen, v šolo so se naselili nemški vojaki, pouk se nadaljuje v nemščini po zasebnih hišah, tudi z drugimi učitelji.

28. maja 1945 se je iz razredov zopet slišal pouk v slovenskem jeziku v miru in svobodi. Šola je postala premajhna, zastarela, saj je bila stara že 107 let.

Na Ravnah je bila ustanovljena gimnazija, pa bi po odloku morala biti na Prevaljah; toda tu je že bil okraj, sodišče, na Ravnah pa je bil na voljo grad.

Tako so Prevalje izgubile tekmo z Ravnimi.

Leta 1946 ostaneta 6. in 7. razred še naprej združena, čiste sedemletke še ni, do odloka 26. maja 1949, ko nastane zopet čista sedemletka.

V Kroniki je zapisano, da je bil učni uspeh šole samo 79%, zaradi "lenobnosti učencev in pomanjkanja zvezkov in knjig".

27. maja 1950 je bila izdana odločba o ustanovitvi nižje gimnazije na Prevaljah.

V zimi 1950 je pestilo ljudi veliko pomanjkanje; tudi čevljev ni bilo in otroci niso redno prihajali v šolo.

1951. dobimo na Prevaljah podružnico glasbene šole.

Šola postaja pretesna, pouk je pri Ahacu, Štefanu; gradnja nove šole je bila čedalje bolj nujna, ustanovljen je bil gradbeni odbor in naročen načrt za šolo.

Tako je bilo zapisano:

"Tri zgradbe naj bi stale na prostoru med glavno cesto Prevalje - Ravne in cesto od Pečaja proti Fari. 3,5 ha velik prostor, tu bi stale: šola z 12 učilnicami, telovadnica, otroški vrtec.

Stara šola je bila zgrajena za 150 učencev, danes nas je več kot 600."

Leta 1954 je izšla prva številka šolskega literarnega glasila Vigred.

31.7.1957 je bila ukinjena nižja gimnazija: ustanovljena je bila osemletka, obvezna za vse učence.

Šolsko leto 1960/61 je bilo tisto, ko so delavci Gradisa ogradili gradbeni prostor in 1962. pričeli z delom.

Profesor Stanko Kotnik in Leopold Suhodolčan, ravnatelj šole, sta zasejala med učence idejo o bralni znački: o Prežihovi bralni znački, ki smo jo prvič podelili pri nas 21. maja 1961. Med nami je bil tudi France Bevk.

22.12.1963 smo odprli novo šolo na Prevaljah. Žal smo telovadnico k šoli dobili šele čez šest let. Pouk je postal kvalitetnejši, ponašamo se z dobrim učnim uspehom.

Učitelji so že kmalu ugotovili, da nova šola nikakor ne ustreza sodobnemu kabinetnemu pouku, saj ni bilo kabinetov za kemijo, fiziko, gospodinjstvo, tehnični pouk, ni sodobne knjižnice, kuhinje...

Standard učencev pa je iz leta v leto vendarle rasel. 8. februarja 1973 smo dobili šolsko zobno ambulanto, kot drugo v regiji, pričeli smo tudi z gradnjo šolskega igrišča.

16.6.1987 smo položili temeljni kamen za prizidek k osnovni šoli; s poukom smo v njem pričeli 21.3.1991.

Na novo, večjo telovadnico še čakamo...

Iz anonimnosti

Vsaka šola poskuša biti dobra, kar se da najboljša. Brez sodelovanja kraja, okolja, staršev in zavzetosti pedagoških delavcev to ne gre. Lahko bi našela vrsto imen prosvetnih delavcev, ki so znali mladim rodovom dati kar največ in dvigniti raven šole nad povprečje.

Ravnatelj Leopold Suhodolčan je iz šole naredil dobro šolo. Veseli smo, da je tudi med današnjimi pedagogi veliko predanih delu.

In kaj bo preživelo čas? Gotovo zamisel o bralni znački, dobrem literarnem glasilu, ki ga je dr. Franc Sušnik poimenoval Vigred, učenci z dobrim znanjem in še kaj.

Pobudo o bralni znački sta z uspehom ponesla med mlado beročo vojsko v Sloveniji in zamejstvu pedagoga, slavista naše šole Stanko Kotnik in Leopold Suhodolčan, ravnatelj šole na Prevaljah od 1954 do 1974. 21. maja 1961 je bilo na Prevaljah podeljenih prvih deset Prežihovih bralnih značk in pogosti obiski pisateljev na Prevaljah, širjenje značke med mladimi so nas iztrgali iz anonimnosti. Za uspešno širjenje bralne kulture smo prejeli Bevkov kipec 1974, Zmajevo priznanje, Prežihovo plaketo, predvsem pa smo mnogo mladih navdušili za branje.

Prav gotovo se v Sloveniji visoko uvršča naše literarno glasilo Vigred, ki bo prihodnje leto slavilo 40. obletnico izhajanja; naj naštejemo samo nekaj zadnjih nagrad:

1993 nagrada za tematsko številko,

1992 za stalno kvaliteto,

1991 nagrada za celoto itd.

Mentorica glasila je Iva Potočnik.

Vsako leto se proti koncu šolskega leta učenci pomerijo v znanju na občinskih, regijskih in republiških tekmovanjih iz SL, MA, AN, FI, KE. Učenci naše šole segajo tudi po najvišjih priznanjih, uspešni so tudi na interesnih področjih in športnih tekmovanjih.

Želimo si še naprej tako uspešnih učencev in zavzetih učiteljev.

Šola za 21. stoletje

Ob otvoritvi nove šole na Prevaljah, 22. decembra 1963, so zapisali: "... v novi šoli, ki je med najlepšimi v republiki, bo steklo naše življenje po novo..."

Zares je pedagoško delo steklo "po novo" v novi šoli. Prihajale so spremembe najprej po kapljicah, danes lahko

rečemo, da prihajajo z velikimi koraki. Čas prehoda iz industrijske v postindustrijsko družbo, doba računalništva in informatike sta storila svoje. Nove vsebine, nova znanja, nove učne oblike, drugačne metode dela so že dale boljše rezultate. Učitelji in z njimi učenci so postali kreativnejši, ustvarjalni nemir se širi, spodbude so velike, pa vendar kdaj tudi premalo izkoriščene. Ustvarjalnost, sodobne metode in oblike dela ter možnosti za različne dejavnosti so moto našega dela. Sodoben pristop pri delu omogoča optimalen razvoj učenčevih sposobnosti, ustvarjalnosti in specifične nadarjenosti. Najpomembnejša naloga šole je slediti novemu konceptu šolstva. Novosti, ki jih ta predvideva, se prenašajo in se bodo prenašale v šolo na strokovno utemeljeni prenovi. Pedagoški delavci šole nenehno poglobljamo in širimo svoja znanja, saj bomo le tako kos spremembam in novostim, ki prihajajo. Novosti, ki jih šola že udejanja, so v skladu z novo usmeritvijo osnovne šole. Tako uresničujemo naslednje projekte:

- računalniški projekt Petra, kjer učenci 5. razredov vključujejo v učenje slovenskega jezika, tehnične vzgoje in likovne vzgoje tudi računalnik (uspelo nam je opremiti računalniško učilnico)

- pri športni vzgoji v 3. in 4. razredih vključujemo tudi učitelja predmetnega pouka

- nivojski pouk in notranja fleksibilna diferenciacija pri MA, SL in AN so že naša stalnica

- trije semestri, tri redovalna obdobja so že pokazala svoje rezultate

- zanimivi so projekti, ki jih vključujemo v delo posameznih razredov pri različnih vsebinah, in projekti, ki potekajo kot projektna organizacija vzgojno-izobraževalnega dela na šoli od 1. do 8. razreda (projekti Prežih, moj rojak, EKO projekt, Merjenje psihosocialne klime na šoli)

- integrirani pouk, to je pouk, kjer učiteljice 1. in 2. razredov povezujejo posamezne predmete in učne vsebine med seboj

- opisno ocenjevanje poteka v prvih treh razredih, kjer učiteljice namesto številčne ocene zapišejo analitični opis znanja, motivacije in druge značilnosti učenca, učenca ne razvrščamo, ampak spremljamo, učenca ne primerjamo z drugimi v razredu, ampak za vsakega zase ugotavljamo napredek.

V vzgojno delo želimo še bolj vključevati starše, saj le ob tesnem povezovanju vidimo boljši učni uspeh, trajnejše znanje in s tem boljše počutje učencev.

Fakultativni pouk

Zavidljivo veliko učencev se vključuje v fakultativni pouk nemškega jezika, ki poteka že 8. leto.

Že drugo leto se lahko učenci 5. razredov odločajo tudi za fakultativni pouk latinščine. Zelo navdušeni so učenci za fakultativni pouk računalništva, doslej ga je obiskovalo več kot 300 učencev.

VIZIJA

Želimo, da bi bilo znanje naših učencev kar najboljšo in trajno, da bi bili tudi telesna pripravljenost in psihofizična kondicija učencev dobri, zato nujno potrebujemo novo telovadnico; v programu Ministrstva za šolstvo in šport smo menda v letu 1997, radi bi uredili stalno spominsko razstavo o Leopoldu Suhodolčanu, uredili kuhinjo, gospodinjstvo učilnico, dopolnili učila, AV sredstva, uredili okolico šole, usposobili učitelje za računalništvo... Želja in idej nam ne bo zmanjkalo, moči in ustvarjalnosti tudi ne.

VIR: Kronika OŠ Prevalje

DOPOLDAN V ŠOLI - MALO DRUGAČE

(Delo v delavnicah)

Irena Greiner

Delo v delavnicah je privlačna oblika učenja, saj si lahko učenec sam izbere vsebino, predavatelj ni njegov vsakdanji učitelj, ampak ima pred seboj drug obraz, pridobivanje znanja pa je bolj sproščeno in marsikdaj obogateno z drugačnimi metodami. V OŠ Črna smo si za delo v delavnicah izbrali 7. februar 1994, zato smo jutro začeli z oddajo o kulturi na šolskem radiu. Potem se je vseh 355 učencev razkropilo po šoli in začelo delati v sedemnajstih delavnicah, kamor so se bili prijavili že dva tedna prej. Večino teh skupin so vodili zunanji

sodelavci - strokovnjaki iz kraja - in to brezplačno!

Več delavnic se je ukvarjalo z naravoslovno problematiko. V **ribiško** (Miro Mavc) so se prijavili ljubitelji rib, tudi taki, ki kdaj kakšno na skrivaj potegnejo iz vode. Poleg slik in ribiške opreme so imeli na ogled tudi nemške revije. Kdor rad planinari, se je odločil za **planinsko delavnico** (Karel Mostner in Janko Laznik), kjer so se seznanili s pravo alpinistično opremo oz. slišali marsikaj o reševanju poškodovanih planincev. Hkrati sta oba predavatelja povabila otroke v planinsko šolo in na pohode na bližnje planine. Poznavalec divjih živali v **lovski delavnici** (Alojz Kremžar) učencem ni le pripovedoval o živalstvu v naših gozdovih, pač pa je otroke pritegnil z razstavo nagačenih živali. Morda jim je povedal celo "kakšno lovsko"! Krožek, ki se ukvarja z rožami, deluje vse leto; tokrat so se v **cvetličarski delavnici** (Ana Vodovnik) lotili ikeban iz

spomladanskega cvetja. Nastali so pisani šopki iz teloha, mačic, forsiti in raznih vejic. Ker imajo otroci zelo radi domače živali, (Magda Boštjan, Zdravko Pečnik), smo tudi za take organizirali delavnico, in sicer v dveh skupinah: lahko so slišali kopico praktičnih nasvetov iz ust veterinarke, strokovnjak za pse pa jim je s pomočjo videa razlagal o šolanju psov. Čeprav domačih ljubljencev nismo vabili, sta se v šolske klopi vrnila majhen črn koder in ljubka muca.

Nekaj delavnic je imelo kulturno vsebino. **Lutkovna** (Ljuba Mavc) je omogočila najmlajšim stik s simpatičnimi lutkami, še bolj zanimivo pa je bilo, ko so se lahko skrili za pregrado, premikali lutko in spreminjali glas. V **dramski** (Terezija Lačen) so se lotili Muze Copatarice, a so za začetek bolj brali in se glasovno urili; ta delavnica je bila prvi korak v oživitvev dramskega krožka na šoli. Marta Repanšek že nekaj časa zbira koroške pripovedi - bajze. Učencem jih je

menda tako slikovito pripovedovala (v narečju), da so jim kar lasje stali pokonci. V **likovni delavnici** (Sonja Piko) so barvali klovne ali risali kaj po svoji izbiri, najlepše pa so bile kraspanke, ki bodo še dolgo krasile učilnico in avlo.

Štiri delavnice so bile **športno obarvane** (ga. Germadnik, ga. Lesnik, g. Sušnik, g. Tratnik), zato je bilo v telovadnici zelo živahno. Nekateri so se ogrevali, drugi pa so telovadili na bradli, plezali po drogu ali pa igrali namizni tenis.

Večina učencev je sodelovala v dejavnostih, ki zahtevajo spretnost rok in ki te izučijo za delo v obrtniških poklicih. **Tehnični delavnici** (ga. Štehar, ga. Slivnik) sta bili dve: v prvi so bili mlajši, ki so izdelovali maske, papirnate živali in lesene podstavke; drugo tehnično skupino pa je predstavljalo nekaj močnih fantov, ki so pod vodstvom hišnika in snažilke pospravljali podstrešje in kleti. Za najstnice, ki imajo problematično kožo, je bila kot naročena **kozmetična delavnica** (Danila Mandl). Strokovnjakinja jih je poučila o tipih kože in o pravilnem negovanju. Učenci v

rokodelski delavnici (Ivan Kladnik in Franc Novak) so lahko pod vodstvom dveh krajanov pogumno zarezali v lipov les in se tako učili rezbarjenja ali pa vzeli v roke šibje in se lotili pletenja košar. V **tkalski delavnici** (Marjeta Burjak) so dekleta najprej spoznale statve in princip delovanja, potem pa poskusile tkati preprogo. Iz izkušnje vemo, da naši otroci zelo radi kuhajo in pečejo. Ker je vedno veliko prijavljenih za **kuharsko delavnico** (Sabina Kovarčič), smo naredili tri skupine. Tako je ena ekipa mladih kuharjev pripravila sadne kupe, druga skupina učencev v belih predpasnikih se je lotila rumovih kroglic, tretja pa je na lepo pogrnjene mize ob koncu pečenja položila kokosove kocke in rulado.

Naše delo v delavnicah smo fotografirali (za razstavo), kameran pa ga je posnel za lokalno televizijo: tako bodo učenci spoznali še delo drugih skupin, vse pa si bodo ogledali tudi njihovi starši. Z otroki smo se o vtisih pogovorili na razrednih urah, njihove pripombe in predlogi pa nam bodo pomagali pri organizaciji dela v delavnicah (že četrtega po vrsti) v prihodnjem letu.

ZA BOLJŠE MEDSEBOJNE ODNOSI

KAM IN KAKO Z AGRESIJO

Bojana Plevnik - Verdinek

UČITELJI SO SLIKE, SLIKE PA JE TREBA OBESITI.

BE COOL AND FUCK THE SCHOOL.

FUCK OFF, TEATCHERS!!

SOVRAŽIM ŠOLO.

ŠOLA JE KRUH, ŽIVELA LAKOTA.

UČITELJI SO KAKOR WC-ji: SO POKVARJENI ALI PA SMRDIJO.

Taki in podobni napisi že krasijo šolske prostore. Predvsem morajo to izraženo jezo prenašati šolske klopi, stoli, kakšna omara na manj vidnem mestu in v zadnjem času tudi tabla za grafite.

To so neprijetne misli za tistega, ki so mu namenjene, in odrešujoče za tistega, ki jih piše. Objekt in subjekt jeze smo očitno učitelji, včasih kar povprek, večkrat tudi konkretno. Nekdo je na nas jezen, ne more, oziroma ne sme izbruhniti pred nami, in ker ga napetost sama po sebi ne mine, neke vendarle mora obstajati ventil za njo. In kar odrešujoče je najbrž vzeti v roke - najbolje - šestilo, ker moraš močno pritisniti, da se ja vidi, in potem se pozna za zmeraj. Jeza se razkadi, dobil je zadoščenje: Tako, zdaj pa imaš! Pa sem te. Upam, da boš videl, kaj si mislim o tebi.

Spori med učitelji in učenci so stari. Vedno je šlo za nekoga, ki od drugega nekaj zahteva; spoštovanje, mir, znanje, upoštevanje navodil. Učenci so bili v tem procesu podrejeni, ker so bili prisiljeni sprejeti to, kar so mu dali. Od njega so zahtevali disciplino starši in učitelji in nenazadnje družba, ki je posredovanje znanja cenila. Kaj pa danes? Se vedno gre v osnovi za proces dajanja in sprejemanja, vendar ne več enostransko in učitelji tudi naj ne bi bili edini vir znanja. Tudi drug od drugega se učimo in priznavamo, da se naši odnosi spreminjajo. Ti odnosi niso več vnaprej določeni, ampak si jih vsak sproti sam oblikuje v stikih z drugimi. Zaradi novih odnosov neredko nastanejo nesporazumi, ti pa so povezani z neznanjem, kako jih rešiti.

voríš. Samo ti zamujaš! Vedel sem, da ne boš uspel.

Ce obtožimo, ne da bi preverili, sramotimo, grozimo, obtožujemo, kritiziramo, sumničimo: Noben drug ni mogel biti. Norec neumni. Boš že še videl! Se bova kje drugje pogovarjala. Boš me že še spoznal. Nič ti ne verjamem. Tebi ni moč zaupati. Ti tako vedno vse veš. Agresijo izživamo s samim pogovorom, če smo nerazumljivi, predolgi, če se pogovarjamo na nepošten način: stalno menjamo temo, prekinjamo druge, spodbujamo občutke krivde. Ce nekoga prisilimo v pogovor, in to še tak, je normalno, da se nam bo uprl. Ce ne naravnost, pa prikrito. Tak pogovor seveda tudi ne bo uspešen, razen če to želimo; postane nepotreben, bolje bi bilo, da ga sploh ne bi bilo, saj nobena stran ni zadovoljna. Prva je frustrirana, prizadeta, druga še vedno čuti, da bi se bilo treba pogovoriti.

NAPAČNA KOMUNIKACIJA POGOST VZROK ZA AGRESIVNOST

In kje so razlogi, ki naredijo učenca jeznega, prizadetega, osramočenega?

Priznam, da o tem nisem razmišljala, dokler nisem v januarju 1994 poslušala predavanja dr. P. Brajše, znanega strokovnjaka psihiatrije in komunikologije, o povodih oziroma razlogih za učenčev agresivno obnašanje. Poudaril je, da ljudi samih ne moremo spremeniti, niti samega sebe ne, lahko pa z znanjem, razumom in s prepričanjem vplivamo na naše ravnanje. S tem spremenimo naše komuniciranje, s tem se spremeni naš odnos do drugih.

Najpogostejši razlog za agresivno ravnanje je napačna komunikacija. Če vemo, da bo beseda povzročila nezadovoljstvo, je pač ne izrecimo. Razen seveda, če priznamo, da se nimamo na vaje ali pa hočemo drugega tako prizadeti, da bo reagiral agresivno. Izživamo, če v nekom vzbujamo občutek ogroženosti, če nepravilno posplošujemo: Vedno ti! Spet si ti zamudil. Kar naprej go-

NAUČIMO SE POGOVARJATI!

Zdi se mi težja pot, sebe naučiti prav ravnati, vendar se spleča potruditi, saj bomo navsezadnje komunicirali vse življenje: če ne v šoli, pa doma s partnerjem, otroki, sorodniki, sosedi. Povsod nam bo prišlo prav, če se bomo znali dobro pogovoriti. To ne bo pomenilo, da popuščamo, se prilajujemo, ne povemo svojega mnenja, ampak da se s pomočjo pravega pogovora dokopljemo do rešitve kljub nasprotujočim si mnenjem. Dr. P. Brajša je opozoril na nekaj napak, ki jih delamo pri pogovorih:

- ko se skregamo, se zaradi konkretne stvari, ki se nam je zgodila, v našem slabem pogovoru pa se pojavijo stvari tudi izpred desetih let, osredotočiti se moramo na ta trenutek, na sedanost, ne pa na preteklost

- ob vsakem kritiziranju bi morali poudariti tudi pozitivne strani. Nič kaj prijetno ni, če veš, da si na zaslišanju, da boš o sebi poslušal samo neprijetne stvari, in če se to ponavlja, dobiš o sebi neprijetno sliko in nazadnje začneš verjeti, da je v tebi res samo slabo. Ob vsaki napaki zato izpostavimo tudi dobre plati

KAKŠNE BODO NOVE OBCINE

LOKALNA SAMOUPRAVA

Državni zbor Republike Slovenije je decembra 1993 sprejel Zakon o lokalni samoupravi (Uradni list RS, št. 72/93), na osnovi katerega bodo občine ustanovljene kot lokalne samoupravne skupnosti. Naloge novih občin bodo povsem drugačne od dosedanjih, saj obsegajo le lokalne naloge za zadovoljevanje potreb prebivalcev na svojem območju. Občanom bodo omogočale največji možni vpliv na odločanje o povsem lokalnih zadevah in hkrati s tem učinkovitejše reševanje problemov.

Ljudje zadovoljujemo v svojem okolju večino potreb in interesov, npr.: neke postavimo hišo, seveda v soglasju s sosesko in njenimi potrebami, neke kupujemo vse tisto, kar potrebujemo za vsakdanje življenje, neke se poveselimo s sosedi in znanci, lahko urejamo osnovne finančne posle, in si lahko sposodimo knjigo, ki nas zanima, ali video kaseto. Zadovoljevanje potreb posredno ali neposredno združuje v skupnost ljudi iz vsaj enega naselja oziroma iz več sosednjih naselij in večina teh ljudi želi pri urejanju vseh teh reči dejavno sodelovati. Vsakdo namreč želi, da so poti speljane tudi v skladu z njegovimi potrebami in da lahko vpliva na to, kje bo pošta, kje trgovina, da lahko kaj reče o tem, ali naj bo ulica pred hišo ponoči osvetljena ali ne ipd. Zato je prav, da je opravljanje teh reči organizirano na samoupraven način, tako da lahko sodelujejo vsi, ki to želijo, kar pomeni, da mora takšna samoupravna skupnost vključevati ustrezno število ljudi in obsegati ustrezno veliko območje, torej eno večje naselje ali naselja, ki po naravi stvari spadajo skupaj in imajo isto središče. O zadevah, ki zadevajo življenje ljudi v določenem okolju, vasi, trgu, fari ali v mestu, naj čim bolj neposredno odločajo ljudje iz tega okolja ali na volitvah za to pooblastijo ljudi, ki jih poznajo. To naj bi zagotavljala občina, ki že s svojim imenom "občina" opozarja, da gre za skupnost, v okviru katere se urejajo obče zadeve. Zadeve, ki so sicer istega značaja, pa vendar presegajo meje in zmožnosti ene same občine (vodovod, komunalne deponije, čistilne naprave, kulturne ustanove večjega, pa vseeno ne nacionalnega pomena, medkrajevne in medobčinske prometne povezave in še marsikaj), pa naj urejajo lokalne skupnosti, ki bodo nastale kot oblike medobčinskega povezovanja in združevanja (pokrajine).

OBMOČJE OBČINE

Območje občine bo obsegalo naselja ali pa več naselij, ki so povezana s skupnimi potrebami in interesi prebivalcev. Vendar pa bo moralo biti oblikovano tako, da bo občina lahko zagotavljala osnovno preskrbo z življenjskimi potrebščinami, primarno zdravniško in socialno oskrbo, osnovno šolo, osnovno komunalno opremljenost, prometne in PTT storitve, osnovne pogoje za športno in kulturno dejavnost, bančne in finančne storitve, informacijsko dokumentacijsko dejavnost, požarno varnost, civilno zaščito in tudi prostore za razne javne dejavnosti. Pri določanju območja občin bo treba praviloma upoštevati meje katastrskih občin in krajevnih skupnosti, in sicer tako, da meje občin ne bodo sekale mej katastrskih občin in krajevnih skupnosti. Preden bodo določena območja občin, bomo z REFERENDUMOM ugotavljali voljo prebivalstva v določenem naselju oz. krajevni skupnosti.

Državni zbor bo v skladu z izidom referenduma določil območje občine z zakonom. Območje občine se bo lahko v skladu s statutom občine razdelilo na krajevne, vaške ali četrtne skupnosti.

Na območju mesta se bo zaradi enotnega prostorskega in urbanističnega urejanja, zadovoljevanja komunalnih potreb in načrtovanja razvoja lahko ustanovila MESTNA OBČINA, če bo mesto imelo najmanj 10.000 prebivalcev in bo pomenilo geografsko, gospodarsko in kulturno središče svojega gravitacijskega območja. Vendar pa bo o takšni zahtevi odločal Državni zbor.

NALOGE OBČINE

Občina bo upravljala svoje premoženje, omogočala pogoje za gospodarski razvoj in gradnjo stanovanj, skrbela za socialno skrbstvo, varstvo otrok in družine, socialno ogrožene, za vzgojno izobraževalno, zdravstveno, informacijsko, društveno, turistično, kulturno, športno in rekreacijsko dejavnost, požarno varnost, za odlaganje odpadkov, za vzdrževanje in urejanje javnih cest, za varstvo okolja in še za vrsto drugih dejavnosti. Določala pa bo tudi denarne kazni za kršenje občinskih predpisov, organizirala občinsko upravo ter sprejemala statut občine in druge občinske akte. Mestne občine pa bodo vsekakor imele več pristojnosti.

Zaradi urejanja in opravljanja lokalnih zadev širšega pomena se bodo občine lahko povezovale v POKRAJINE, ki se bodo ustanovile z zakonom na podlagi odločitve občinskih svetov.

ORGANI OBČINE

Organi občine bodo občinski svet, župan ter po potrebi eden ali več občinskih odborov in nadzorni odbor.

OBČINSKI SVET bo najvišji organ odločanja, ki bo sprejemal statut občine, odloke in druge občinske akte, prostorske in druge plane razvoja občine, občinski proračun in zaključni račun ter odločal o drugih zadevah, ki jih bosta določala zakon in statut občine. Štel bo od 7 do 45 članov.

OBČINSKI ODBOR bo kot izvršilni organ občinskega sveta lahko predlagal svetu sprejem odločitve občinske uprave in občinskih javnih služb ter sprejemal pravilnike in druge akte iz svoje pristojnosti.

NADZORNI ODBOR bo nadzoroval razpolaganje s premoženjem občine, namenskost in smotnost porabe proračunskih sredstev in finančno poslovanje uporabnikov proračunskih sredstev.

ŽUPAN bo predstavljal in zastopal občino ter skrbel in odgovarjal za izvajanje odločitev občinskega sveta in občinskih odborov.

Občani bodo z neposrednim in tajnim glasovanjem volili občinski svet in župana, in to za štiri leta.

Zakonitost dela organov občine bodo nadzorovali državni organi.

PREMOŽENJE IN FINANCIRANJE OBČIN

Premoženje občine bodo sestavljale nepremične in premične stvari v lasti bodoče občine, denarna sredstva in pravice.

Občinski sveti bodo morali v šestih mesecih po prevzemu funkcij urediti medsebojna premoženjsko pravna razmerja med novo nastalimi občinami. Osnova za delitev premoženja bo zlasti število prebivalstva, udeležba posameznih delov občine v zagotavljanju premoženja občine, lastna udeležba posameznih delov občine pri gradnji in oblikovanju premoženja v občini in sedanja bremena občin ter terjatve. Morebitne spore bo reševala arbitraža, če ne bo uspešna, pa Vrhovno sodišče.

Za financiranje lokalnih zadev javnega pomena bodo občini pripadali prihodki od davka na premoženje, davka na dediščino in darila, davka na dobitke od iger na srečo, davka na promet nepremičnin, drugih davkov, določenih z zakonom in davka iz dohodnine, ki ga bo določil Državni zbor s posebnim aktom.

Za lažjo predstavitev, kolikšni so ti prihodki v občini, navajamo podatke Ministrstva za finance, Republiške uprave za javne prihodke, Izpostava Ravne o višini obračunanih davkov v letu 1993. Poudariti pa je treba, da še ni jasno, v koliki meri se bodo ti viri delili med občino in republiko.

1. - Davek od premoženja	45.000,00 SIT
- Davek na dediščino in darila	1.241.860,00 "
- Igre na srečo	1.690.618,00 "
(Ti viri grede 100 % v občinski proračun.)	
2. - Davek na promet nepremičnin	8.090.873,00 "
(Delitev 70 % republika - 30 % občina.)	
3. - Dohodnina	1.058.928.866,00 "
(Delitev: 60 % republika - 40 % občina.)	

Država bo občinam zagotovila finančno izravnavo v taki višini, da bo javna poraba na prebivalca v vsaki občini dosegla 90 % povprečne porabe na prebivalca v občinah Republike Slovenije. Razen tega bo država zagotavljala občini denar za opravljanje nujnih nalog, nadalje za naloge, ki jih bo nanjo sama prenesla, sofinancirala lokalne zadeve javnega pomena, kadar bo imela zanje poseben interes, ter izravnavala investicijski sklad v skladu s programom v občinah z najnižjim komunalnim standardom.

Izhodiščna osnova za leto 1994 znaša 676.896.000 SIT in se po merilih Ministrstva za finance poveča globalno za 17 %, kar pomeni obseg javne porabe za občino Ravne na Koroškem za leto 1994 v višini 791.968.320 SIT. Povprečna poraba na prebivalca v občini Ravne na Koroškem bi znašala v letu 1994 glede na število prebivalcev 28.903 SIT.

Po nekaterih predhodnih predvidevanjih naj bi se obseg javne porabe s prenosom nalog na državo zmanjšal za okrog 50 %.

Temu primerno pa se bo zmanjšala povprečna poraba na prebivalca. O točnih številkah je v tem trenutku izredno težko govoriti, saj ne vemo, kolikšna bo povprečna poraba na prebivalca v Republiki Sloveniji ob prenosu nalog na državno raven.

Nedopustno bi bilo zavarovanje občanov z netočnimi informacijami, dejstvo pa je, da sedanega proračuna ne moremo enostavno deliti po številu prebivalcev in tako predvideti proračunov bodočih občin. Ti bodo bistveno manjši. Na podlagi Zakona o upravi bo država razmejila in prevzela del pristojnosti občin, kar pomeni, da bo prišlo do globalnih premikov v financiranju države in lokalnih skupnosti. Obseg javne porabe občin se bo zmanjšal za naloge, ki bodo prenesene na državno raven.

Poleg tega pa bodo morale bodoče občine prevzeti tudi bremena ter terjatve nekdanje občine.

OBČINSKA UPRAVA IN JAVNE SLUŽBE

Občina bo imela tudi svojo občinsko upravo; organizacijo in delovno področje ji bo določil občinski svet na predlog župana, zagotavljala pa bo tudi opravljanje javnih služb, ki jih bo sama določila in tistih, ki jih določa zakon.

RAZMÉRJE MED LOKALNO SAMOUPRAVO IN DRŽAVNO UPRAVO

Lokalne samouprave (novih občin) ne smemo mešati z državno upravo (sedanjimi občinami), čeprav sta med seboj povezani in ju ni mogoče obravnavati ločeno. Sedanje občine v veliki meri opravljajo funkcije državne uprave.

V 60 dneh po uveljavitvi Zakona o upravi (predlog zakona - prva obravnava) bo država prevzela od občin večino upravnih nalog in pristojnosti na področju geodetske službe, inšpekcij, varstva vojnih veteranov in žrtev vojnega nasilja, notranjih zadev, obrambe in zaščite, varstva in urejanja prostora, gradnje objektov, izdaje dovoljenj za opravljanje obrtnih, gostinskih in turističnih dejavnosti ter še nekaj drugih nalog. Vse te naloge bodo izvajali še naprej na sedežih sedanjih občin, izjemoma bo država prenesla del pristojnosti na nove občine, vendar bo morala za njihovo izvajanje zagotoviti potrebna sredstva. Ob prenosu nalog ne bo bistvenih posegov v sedanjo organiziranost in bo do sprememb prišlo le v statusnem in kadrovskem pogledu, saj bodo dosedanje občinski uslužbenci postali državni uslužbenci. Za območja sedanjih občin se bodo organizirale **upravne enote na sedežu sedanjih občin**, znotraj njih pa notranje organizacijske enote za posamezna področja. Upravno enoto bo vodil načelnik, ki ga bo imenovala in razrešila vlada na predlog ministra, pristojnega za upravo.

PREDLOG
ZA OBLIKOVANJE NOVIH OBČIN

Glede na Zakon o lokalni samoupravi obstaja več variantnih možnosti za oblikovanje novih občin na območju sedanje občine Ravne, in sicer:

1. Sedanja občina Ravne na Koroškem ostane še naprej ena občina.
2. Iz sedanje občine Ravne se oblikujejo tri občine: Črna, Mežica, Prevalje-Ravne.
3. Iz sedanje občine Ravne se oblikujejo štiri občine: Črna, Mežica, Prevalje, Ravne.

Krajevna skupnost Dobja vas se bo na referendumu opredelila, v katero občino (Prevalje, Ravne) se bo vključila.

Krajevna skupnost Črna je jasno izrazila svoje stališče, da se na območju sedanje Krajevne skupnosti Črna ustanovi občina Črna. Žerjav se bo kot samostojna krajevna skupnost priključil občini Črna.

Znotraj občine se bo oblikovalo pet vaških skupnosti (Bistra-Ludranski vrh, Javorje, Koprivna, Podpeca, Topla) in KS Žerjav.

Prav tako se je za ustanovitev občine Mežica odločila Krajevna skupnost Mežica, in sicer v mejah sedanje krajevne skupnosti, ki se pokriva z mejami katastrskih občin.

Za samostojno občino Prevalje so se izrekli predstavniki krajevnih skupnosti Holmec, Leše, Šentanel in Prevalje, kar utemeljuje z naslednjimi argumenti:

1. Ustava in sprejeti Zakon o lokalni samoupravi omogočata krajanom Prevalj in okoliških krajevnih skupnosti, da ustanovijo lastno občino in začnejo v okviru ustave in zakonov samostojno urejati in opravljati svoje zadeve in reševati naloge, ki jim jih nalagajo življenje in zakoni.

2. Krajevne skupnosti Prevalje, Leše, Šentanel in Holmec smo se odločile za skupno občino Prevalje v mejah katastrskih mej nekdanje občine Prevalje. Občina bo v primeru, če se vanjo vključi KS Dobja vas, štela več kot 7.200 prebivalcev, po velikosti bo spadala med srednje velike občine.

3. Nova občina se lahko obnaša racionalno pri zaposlovanju in tudi obsegu svojih dejavnosti in tako prihrani več sredstev za investicije - občina ni sama sebi namen in primarni porabnik proračunskih sredstev, pač pa servis prizadevanj za skupno dobro Prevalj oziroma občine.

4. Občina Prevalje ima neslutene razvojne možnosti, ker je:

- obsejna občina z najbolj naravno odprtim mejnim prehodom v avstrijsko Koroško, z velikim zaledjem, ki spodbuja razvoj storitvene, trgovske, gostinske in druge ponudbe

- ker ima mala in srednja podjetja s pretežno izvozno naravnostjo, prilagodljiva tržnim zahtevam, kar jim obeta gospodarsko in razvojno perspektivo

- ker ima možnost trženja v turizmu: podlago ima v kmečkem turizmu ter sorazmerno razviti gostinski ponudbi, upoštevati pa moramo še morebitno navezo z ponudbo Podjune

- Prevalje so postale kulturni in športni center predvsem zaradi tega, ker so kraj z identiteto, kar mu daje utrip, zaradi katerega se krajani istovetijo s krajem, zanj živijo in delajo

- iz navedenega sledi, da imajo Prevalje z okoliškimi kraji tudi kadrovski potencial, ki bo znal usmerjati razvoj občin - ne tako po gospodarski kot po socialni in kulturni plati tako, da bo kakovost življenja v občini Prevalje po meri občanov

- na svojem zgornjem in spodnjem koncu ter ob reki Meži imajo Prevalje kot občinski center na razpolago dovolj prostora, ki mu bo treba dogovoriti namen, kar pomeni, da občina zaradi prostora ne bo razvojno utesnjena, oblikuje pa se tudi že koncept prometne razbremenitve središča ter vpadnic.

5. Problemi okoliških krajevnih skupnosti Šentanel, Leše, Holmec in Dobja vas bodo v manjši lokalni skupnosti mnogo razvidnejši, krajevne skupnosti navedenih naselij pa bodo imele v taki skupnosti večji vpliv.

6. Prevalje razpolagajo s stavbo, ki bo namenjena za sedež bodoče občine, tako da v ta namen ne bo potrebna investicija. Sicer pa bo na novi občini zaposlenih le nekaj najnujnejših uradnikov (7-9) in bodo zato potrebe in stroški strokovne službe minimalni.

Koordinacija krajevnih skupnosti Raven na želi ustanoviti novo občino Ravne na območju sedanjih ravenskih krajevnih skupnosti z obrazložitvijo:

Uveljavitev lokalne samouprave pomeni bistveni element parlamentarne demokracije, ki temelji na demokraciji in decentralizaciji oblasti. S tem želimo doseči kakovostnejše življenje ljudi v lokalnih skupnostih, uveljavljamo racionalnejšo in učinkovitejšo lokalno upravo ter enakomernejši razvoj vseh skupnosti. S takimi cilji se krajevne skupnosti mesta Ravne v celoti strinjajo in iz tega izhaja tudi predlog, da je lahko mesto Ravne na Koroškem bodoča občina, urejena skladno z določbami Zakona o lokalni samoupravi. Vsebina zakona opredeljuje tudi območje občine, ki naj jo oblikujejo navezanost na določen prostor, naravne danosti in skupne potrebe in interesi prebivalcev lokalne skupnosti. Tudi s tega vidika ugotavljamo, da mesto Ravne na Koroškem v celoti izpolnjuje tudi to splošno načelo. Mesto Ravne izpolnjuje vse zahteve, ki so navedene v zakonu. Tako bodo občino Ravne na Koroškem sestavljale sedanje krajevne skupnosti Čečovje, Trg-Ravne, Javornik-Sance, Strojnska Reka, Kotlje in Dobja vas, ki tvorijo skupaj, na osnovi podatkov popisa prebivalcev iz leta 1991, okoli 13.000 prebivalcev. Poleg navedenih osnov za oblikovanje občine Ravne na Koroškem ocenjujemo, da ima mesto Ravne na Koroškem vse kadrovske, strokovne, prostorske in druge pogoje, da bo lahko občina Ravne na Koroškem v celoti uresničevala naloge, ki jih nalaga zakon o lokalni samoupravi.

Tako krajevne skupnosti mesta Ravne na Koroškem zagovarjajo predlog, da se mesto Ravne na Koroškem oblikuje na območju, ki ga tvorijo krajevne skupnosti Čečovje, Trg-Ravne, Javornik-Sance,

Kotlje, Strojnska Reka in Dobja vas, kot mestna občina. O organih bodoče mestne občine Ravne na Koroškem ter ostalih organizacijskih zadevah, ki so potrebne za ustanovitev občine mesta Ravne na Koroškem, pa bo podrobneje zapisano in razčlenjeno v aktih občine Ravne na Koroškem - v statutu in poslovniku. Menimo, da obstajajo pogoji za novo mestno občino Ravne na Koroškem zaradi:

1. gospodarskih, upravnih, kulturnih in telesnokulturnih danosti

2. možnosti nadaljnjega razvoja dosedanjih gospodarskih, upravnih, kulturnih in telesnokulturnih dejavnosti in razvoja novih dejavnosti

3. občina je geografsko smiselna in zaključena celota z izoblikovanim središčem in zaledjem.

Gospodarske funkcije: preoblikovanje Železarne Ravne v uspešne enote, proste carinske cone na območju železarne, razvoj obrtnih dejavnosti - obrtna cona Dobja vas, razvoj trgovskih dejavnosti, športno-turistični center Ivarčko jezero - Ošven, Hotuljska slatina.

Upravne funkcije: državna uprava, zdravstvo, pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Kulturne in izobraževalne funkcije: gimnazija, srednja šola tehničnih smeri, študijska knjižnica, koroški muzej, glasbeni dom, kulturni dom, galerija, glasbena šola.

Telesnokulturne funkcije: park telesne kulture, zimski bazen, zimskoturistični center Rimski vrelc, Ivarčko jezero - Ošven.

Ob zagovarjanju ustanovitve občin Prevalje in Ravne obstaja odprto vprašanje Dobje vasi.

S predlogom oblikovanja novih občin se je seznanilo tudi predsedstvo Skupščine občine Ravne na razširjeni seji s predstavniki političnih strank. Ugotovilo je, da obstajajo glede ustanovitve nove skupne občine Prevalje-Ravne naslednji argumenti:

- Na območju Prevalj in Raven že sedaj delujejo naravno začete skupne funkcije, ki se med seboj prepletajo in dopolnjujejo: komunala, mestni promet, preskrba, uprava, zdravstvo, sociala, šolstvo, kultura, šport, družabne dejavnosti..., delovne in druge dnevne migracije. Oblikovanje dveh občin bi pretrgalo že utečene niti povezovanja obeh krajev v enotno mestno območje.

- Prostor med krajema je predragocen, da bi ga zapravili z nenačrtnim polnjenjem. Omogoča gradnjo središčnih stavb mesta z 20.000 prebivalci ter smotno načrtovanje razvoja gospodarstva, obrti in infrastrukture. Če se bosta oblikovali dve občini, bi lahko bil ta prostor za vedno izgubljen.

- Ravne in Prevalje skupaj imata možnost za ustanovitev mestne občine, ki bo imela bistveno več pristojnosti. Le taka občina in somestje bo lahko pridobila vrsto regionalnih funkcij (več delovnih mest in manj nepotrebnih potovanj) in postala središče pokrajine, s hkratno odprtostjo na avstrijsko Koroško. Tako Prevalje kot Ravne za sebe bosta ostala na ravni ozkega lokalnega centra.

- V enotni občini Prevalje - Ravne se lahko racionalno organizira delo občinske in državne uprave, z združitvijo vseh kadrovskih potencialov. Ker se lahko skupno uporabljajo že zgrajeni objekti (Družbeni dom, Titov dom, Študijska knjižnica, muzej, pokopališče, športni objekti...), ne bi bilo potrebe po podvajanju, vse nove gradnje pa bi prav tako sledile skupnim potrebam obeh sedanjih krajev.

- Z oblikovanjem skupne občine se izognemo sporom glede meje. KS Dobja vas, ki bi bila v nasprotnem primeru zagotovo jabolko spora (Ravenci mislijo, da je območje vsaj do Brancunika njihovo, Prevaljčani pa bi uveljavljali staro katastrsko mejo pri Janečem potoku), bi bila povezovalni element, obrtna cona pa vitalno področje za skupne interese.

- Za celotno območje Prevalje - Ravne že obstaja enoten urbanistični načrt, z opredelitvijo namena rabe prostora.

Sedanje odločitve niso kratkoročne, načrtujejo za stoletje naprej in usodno vplivajo na perspektivo tega območja. Ne smemo podreti možnosti, da naredimo odločilni preskok v organizacijo močne mestne občine in zgraditev pristojnega centra Koroške regije.

Prav je, da se občani premišljeno odločijo, s tehtanjem argumentov, kaj jim prinašajo nove občine v različnih velikostih in povezavah. Ustvariti si morajo pravilno predstavo o občini, ki jo želijo, da se bodo odločili zanjo iz lastnega spoznanja in prepričanja. Razmisliti bo treba predvsem:

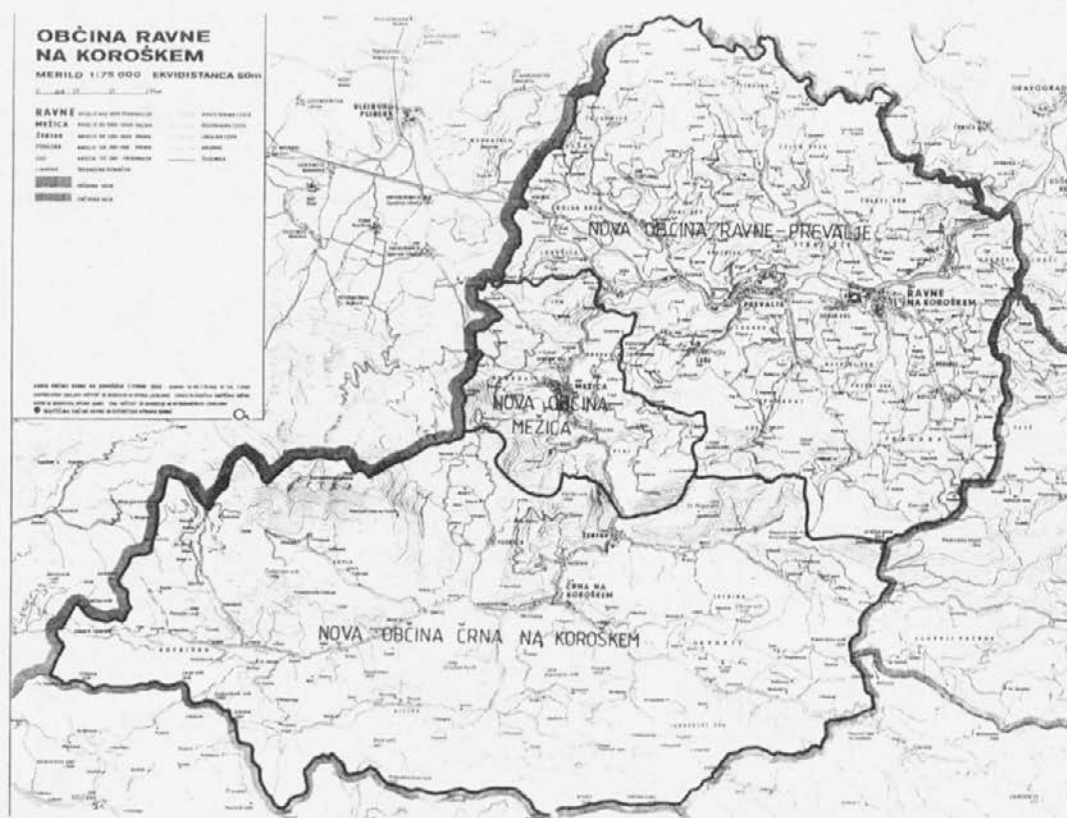
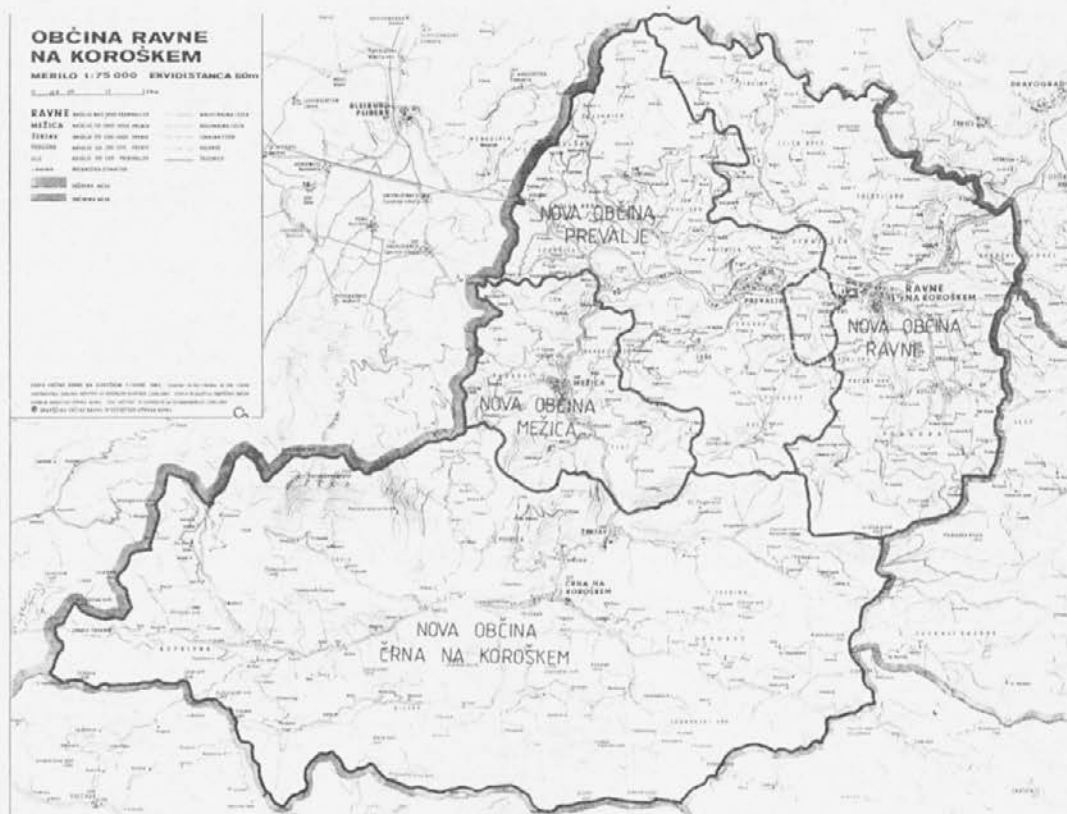
- ali bo predvidena občina lahko opravljala naloge, ki jih določa zakon o lokalni samoupravi

- ali bo ustvarjala prihodke, s katerimi bo financirala te naloge

- kako bo s sosednjimi občinami delila premoženje

- kako se bo s sosednjimi občinami sporazumela za meje

- kako se bo s sosednjimi občinami sporazumela za opravljanje skupnih nalog.

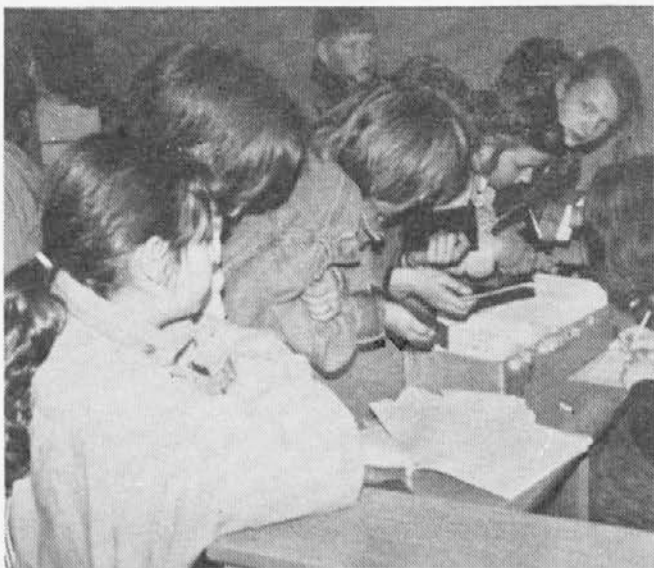

KAKŠNE BODO NOVE OBČINE je brezplačna priloga Koroškega fužinarja, ki ga je ustanovila Železarna Ravne. Izdal jo je Logistični center - Informiranje, d.o.o., Ravne na Koroškem, zanj mag. Andreja Cibron - Kodrin.

Glasilo se po mnenju Ministrstva za informiranje (št. 23/128-92) šteje med izdelke, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5%.

Gradivo je pripravila posebna delovna skupina v skladu z usmeritvami Predsedstva SO Ravne na Koroškem, predstavnikov KS in političnih strank.

Tisk: Grafika & Gergek, Prevalje. Februar 1994.

- večina nas ni navajena poslušati. Aktivno poslušanje (ne pri enem ušesu noter, pri drugem veni!) je pogoj za dober pogovor. Vsak pogovor bi morali vzeti dovolj resno, ker komu veliko pomeni

- ob napakah obtožujemo ali posplošujemo: Kako neumnost si naredil. Ali se sploh zavedaš, kako nor si? Kako si mogel, ko si pa drugače tako pameten?! Kaj te je obsedlo? ... ampak dejanje opisujemo, postavljamo hipoteze, sprašujemo po mnenjih: kakšna se ti sedaj zdi tvoja reakcija? Postavi se v vlogo prizadetega in razmisli, kaj je občutil on. Ali si si s tem kaj koristil? Kaj si hotel doseči? Skratka, pozorno poslušajmo in vodimo enakopraven pogovor.

S takimi pogovori lahko pričakujemo uspeh. Ta pa je, da ne bo nekdo reagiral agresivno, ampak bo občutil in vedel, da mu hočemo res pomagati in bo mogoče razmisli o svojem ravnanju. Ko pa človek začne razmišljati tako, ne bo pustil svojim negativnim čustvom proste poti. Za to pa nam pri vzgoji gre.

Pogovarjamo se ne samo z besedami. Velikokrat govori tudi molk. "Tudi z besedami ubijati je ubijati." "Besede brez dejanj so citre brez strun." Dr. Brajša pravi, da ima otrok štiri ušesa: SLIŠI, VIDI, MISLI, CUTI. Ne moremo ga prevarati. Verjel nam bo, če bodo vsa štiri ušesa dobila enako sporočilo. Ne bo verjel našim besedam, če bo naše telo govorilo drugače: nekontrolirana kretnja, ciničen nasmeh, naša bahava drža, grd pogled, neprijeten dotik - samo eno izmed teh nas bo postavilo na laž in ne bo nam verjel. In prav bo imel.

Potek in razplet naše komunikacije sta odvisna še od marsičesa. Priznajmo si, da smo se že kdaj pripravljali na kak poseben pogovor. Kako skrbno smo izbrali čas, prostor, okoliščine samo zato, ker smo hoteli nekaj doseči zase. Če smo vse res dobro premislili in pripravili, smo gotovo uspeli. Vsak pogovor bi moral biti vreden našega truda, tudi takrat, kadar gre za koga drugega.

Posebej moramo biti pripravljeni poslušati in se pogovarjati z otroki. Tudi zato, ker smo jim vzorec za njihov način življenja. Ne zanašajmo se na to, da bomo živeli po pravilu: "Delajte dobro, o katerem vam govorim, ne pa slabo, ki ga sam počnem!"

Ob stikih z njimi moramo biti z dušo in telesom, se pravi z razumom in ljubeznijo. To drugo mora biti predvsem v nas, zakaj "Ne moreš nekaj dajati, če nimaš. Če kljub temu to počneš, ne daješ, ampak jemlješ."

Nova znanja in lastna razmišljanja bi nazadnje lahko združila v shemi:

KOMUNIKACIJA (pogovor) JE TEMELJ SKUPNEGA ŽIVLJENJA

POSLUŠANJE + ODMOR ZA RAZMIŠLJANJE +

GOVOR + LJUBEZEN =

BOLJŠI ODNOSI
=====

Pomembna sta pot in rezultat.

Če bo ta boljši odnos, je bilo vredno razmišljati o tem.

Literatura:

- Dr. Pavao Brajša: Pedagoška komunikologija, Glotta nova, Ljubljana, 1993
- VOX POPULI: BESEDA GOVORJENJE, založba MK, Ljubljana 1993
- Zapiski s predavanja dr. Brajše na OŠ Koroški jeklarji, januar 1994

IZ POROČILA O DEJAVNOSTI CENTRA ZA SOCIALNO DELO RAVNE

Zmaga Prošt

Center za socialno delo Ravne na Koroškem je javni socialnovarstveni zavod, ki opravlja dejavnost socialnega varstva v občini Ravne na Koroškem. Socialnovarstvena dejavnost obsega preprečevanje in reševanje socialne problematike posameznikov, družin in skupin prebivalstva. Finance za delovanje Centra zagotavlja republiški proračun (80 odst.) in občinski proračun (20 odst.).

REDNA DEJAVNOST

Lani smo na Centru za socialno delo opravili 2963 storitev socialnega varstva, kar je 26 odstotkov več kot v letu 1992.

Podvojilo se je število storitev pri urejanju odnosov v družini, za polovico večji je bil obseg pomoči pri uveljavljanju drugih pravic občanov, za četrtno več je bilo svetovalnega dela.

Vrste in število storitev in pomoči prikazujemo za posamezne skupine uporabnikov. Za vsako številko pa se skriva množica srečanj strokovnih delavcev Centra z ljudmi, ki imajo težave ali so v stiski.

OTROCI IN MLADOSTNIKI, PRIKRAJŠANI ZA NORMALNO DRUŽINSKO ŽIVLJENJE

V skladu z določili Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih smo za 1283 otrok in mladostnikov, prikrajšanih za normalno družinsko življenje, izvajali ustrezno obliko varstva.

Desetim otrokom smo urejali **skrbništvo za poseben primer** zaradi zastopanja na zapuščinskih obravnavah in pri sklepanju pravnih poslov.

Za 44 otrok smo izvajali različne storitve s področja **rejništva**. Štiri otroke smo namestili v rejniške družine. Ob novih namestitvah otrok v rejništvo smo si prizadevali, da bi otroci ohranjali stike s starši.

Osem zakonskih parov se je oglasilo na Centru z željo, da **posvojijo** otroka, žal pa smo lahko ustregli le enemu paru.

Za 160 otrok smo opravili postopek **priznanja očetovstva**. Število zunaj zakona rojenih otrok je za 10 odstotkov višje kot leta 1992. Ti otroci večinoma živijo v družini z obema staršema, ki pa nista sklenila zakonske zveze.

Ob **razvezah zakonske zveze oziroma razpadu izvenzakonske skupnosti** je v večini primerov potrebna naša strokovna pomoč in posredovanje, ko gre za **dodelitev otrok enemu od staršev, urejanje osebnih stikov in dogovarjanje o preživljanju**.

Za deset otrok oziroma mladostnikov smo vodili predhodni postopek za **predodelitev drugemu roditelju** na pobudo sodišča.

Za 16 otrok iz **razpadajočih izvenzakonskih skupnosti** smo presojali, h kateremu od staršev bodo dodeljeni. Postopki so dolgotrajni, uspešno se rešijo tisti primeri, ko se starša sporazumeta, pri kom bo otrok živel in se dogovorita o preživljanju ter stikih z otrokom. Starši 11 otrok so se sporazumeli, za pet otrok pa je odločitev po predpisanem postopku sprejel Center.

Dolgotrajno in zahtevno je svetovanje staršem pri urejanju **stikov z otrokom**, s katerim ne živijo skupaj. Delali smo s starši 48 otrok in v večini primerov dosegli želeni cilj: stekla so srečanja otroka z drugim staršem po dogovorjenem programu oziroma po doseženem sporazumu med staršema.

Za 10 otrok smo presojali, ali je **sprememba osebnega imena** primerna ali ne.

Preživninsko varstvo smo urejali za 750 otrok in mladostnikov ter 79 odraslih oseb. Zaradi rasti življenjskih stroškov in osebnih dohodkov v Sloveniji smo dvakrat uskladili preživitve.

Ob vsakem dvigu preživitve se je oglasilo nekaj ogorčenih preživninskih zavezancev, ki so predlagali znižanje preživitve. Na zahtevo zavezancev smo organizirali dogovarjanje s preživninskimi upravičenci. Z našo pomočjo je bilo sklenjenih le 26 novih dogovorov, še manj kot leto prej! Zakonite zastopnice otrok, matere, so uveljavljale višjo preživitvo v sodnih postopkih in v 18 primerih uspele.

Da je zaščita otrokovih pravic nujno potrebna, potrjujejo primeri **trpinčenih otrok**, ki jih odkrijemo v glavnem s pomočjo sosedov in policije. Odraščajo v družinah, kjer gre za hude asocialne motnje staršev. Zaradi tega smo dva otroke odvzeli staršem. Pet družin, v katerih so grobo zanemarjali otroke, je pod stalnim nadzorstvom in jim pomagamo urejati medsebojne odnose.

OTROCI IN MLADOSTNIKI Z MOTNJAMI VEDENJA IN OSEBNOSTI

Obravnavali smo 72 mladostnikov, starih od 14 do 18 let, ki so storili eno ali več kaznivih dejanj (sedem več kot leto poprej). Prvič smo se srečali z 41 mladostniki. Povratnikov je bilo 13. Prevladujejo fantje, le 15 je deklet.

Senat za mladoletnike pri sodišču v Mariboru je 15 mladostnikom izrekel ukor, najmilejši vzgojni ukrep, osmim nadzorstveni vzgojni ukrep Centra za socialno delo. Za enega je odredil zavodsko varstvo. Za 12 obravnavanih mladoletnikov je sodišče postopek ustavilo.

19 mladostnikov smo obravnavali zaradi **odklonskega vedenja** (potepanje, izostajanje od pouka, konflikti s starši). V sodelovanju s starši in šolami ter psihohigijskim dispanzerjem smo preprečili stopnjevanje neprilagojenega vedenja pri večini otrok. Štirje mladostniki pa so bili napoteni v vzgojni zavod. Te mladostnike praviloma obravnava širši strokovni tim, v katerem sodelujejo socialni delavec, razrednik, šolski svetovni delavec, starši in mladostnik sam.

Pri delu s to skupino mladostnikov razkrivamo velike konflikte in nerazumevanje med otroki in starši. Zato v obravnavo vključujemo vedno oboje. Starši se sprva v večini primerov izmikajo sodelovanju,

obsojajo in zavračajo lastnega otroka in zahtevajo, da "ga spravimo k pameti". Krivdo za nastali položaj pripisujejo šoli, družini, sovrstnikom in strokovnim službam. Uspehi naše pomoči so torej odvisni od stopnje motivacije mladostnikov in staršev za reševanje lastnega problema.

Na vseh osnovnih šolah smo se na naravoslovnih dnevih srečali z učenci višjih razredov in izpeljali vrsto izkustvenih delavnic o samopodobi in doživljanju drugih. Pripravili smo tudi **predavanja in pogovore s starši o vzgoji otrok** z namenom, da bi pomagali preprečevati odklonsko vedenje mladoletnikov.

OTROCI IN MLADOSTNIKI Z MOTNJAMI V TELESNEM IN DUŠEVNEM RAZVOJU

V letu 1993 je bilo predstavljeno **Komisiji za razvrščanje** 37 otrok in mladostnikov. Vsem 16 absolventom OŠ Jurčevega Drečjaka so predlagali izobraževanje v skrajšanem programu srednje šole.

Deset šoloobveznih otrok je bilo razvrščenih in zaradi lažje duševne prizadetosti napotenih na osnovno šolo s prilagojenim programom. Za šest otrok je komisija predlagala, naj ostanejo na osnovni šoli in naj se jim zagotovi dodatna individualna pomoč. Štirje niso bili razvrščeni. En otrok z zmerno duševno prizadetostjo je bil napoten na delovno usposabljanje. Trije vedenjsko moteni otroci so bili napoteni v vzgojne zavode. 33 otrok in mladostnikov je bilo v celotni oskrbi sedmih zavodov za usposabljanje. Stroške oskrbe v teh zavodih pokriva država.

Zaradi usposabljanja, predvsem zaradi oddaljenosti bivališča od šole, je bilo v rejništvu 13 otrok in mladostnikov. Večina teh otrok preživlja vikende in počitnice pri svojih starših.

Za polno zaščito enega duševno prizadetega mladostnika smo ob njegovi polnoletnosti predlagali sodišču **podaljšanje roditeljskih pravic staršem**.

Spremljali smo pet **predšolskih otrok s težjimi motnjami v razvoju**, ki so v domači oskrbi. Zanje smo organizirali mobilno specialpedagoško, logopedsko in psihološko obravnavo. Vsi so se vključili v redno obliko VVZ, kar kaže, da v naši dolini uspešno premagujemo odpor in predsodke glede integracije drugačnih otrok med zdrave. Zlasti staršem teh otrok veliko pomeni, da jih drugi sprejmejo medse.

INVALIDNE ODRASLE OSEBE

29 srednje duševno prizadetih oseb je vključenih v varstvenodelovni center v Črni na Koroškem, 8 težko duševno prizadetih je v oskrbi v Zavodu Hrastovec. Ostali so v oskrbi svojih družin ali v drugih družinah.

Status invalida in ustrezne materialne pravice v skladu z Zakonom o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb ima 84 invalidov. Nekateri prejemajo družinsko pokojnino.

V najtežjem položaju so duševno in živčno bolni, ki se zaradi svojih motenj ne morejo vključevati v življenje in imajo po zakonu omejene možnosti za pridobitev socialnovarstvenih pravic.

Za 25 invalidov je urejeno **skrbništvo**.

VEDENJSKO IN OSEBNOSTNO MOTENE ODRASLE OSEBE

76 oseb z vedenjskimi in osebnostnimi motnjami (delikventi, druge osebe z asocialnim vedenjem, alkoholiki in narkomani) je bilo v letu 1993 deležnih storitev socialnega varstva.

25 občanom, ki so bili na **prestajanju zaporne kazni**, oziroma so jo prestali, smo pomagali v skladu s pooblastili, ki jih Centru nalaga Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij. Tisti, ki prestajajo kazen v zaporu, so preskrbljeni. Pravi pekel se začne za te ljudi, ko pridejo v domače okolje s prevelikimi, nerealnimi pričakovanji, ko se iluzije o službi, zaslužku, stanovanju zrušijo v nekaj tednih.

Dejstvo je, da se nobeden ne more redno zaposliti. Še posebej hudo je za tiste, ki nimajo družine in so takorekoč brezdomci. Posebne naklonjenosti pri reševanju problemov teh ljudi v naši občini ni bilo čutiti nikoli. Še slabše je zadnja tri leta. Dela ni, to je realnost. Manj pa je razumljivo, da ni posluha za reševanje

stanovanjskih problemov pri pristojnih službah (občina, stanovanjska podjetja). Nekateri so se upravičeno pritoževali na različne naslove v Ljubljani in iskali svojo pravico. Biti zagovornik teh ljudi je težka naloga.

Podobna slika socialne bede se kaže, ko pogledamo, kako živi 35 oseb z asocialnim vedenjem. So nezaposleni, brez prejemkov, nekateri brez bivališča. Alkoholiki, ki odklanjajo zdravljenje, niso motivirani niti zmožni osebnostnega urejanja. Nimajo možnosti za invalidsko upokojeitev, zavodi jih odklanjajo. Nadležni so svojem, sosedom, sokrajanom. Pa vendar ostaja večina pri svojih nemočnih, ostarelih starših ali drugih sorodnikih. Izstopa tudi **problematika odraslih oseb z znižanimi intelektualnimi sposobnostmi**. Velikokrat je z motenostjo povezan še alkoholizem, kar težave še stopnjuje. V zavodih je za te ljudi premalo prostora. Ocenjujemo, da bi morali tudi v naši regiji pričeti razmišljati o odprtju **posebnega oddelka za to skupino ljudi**.

Najhujšo stisko teh ljudi rešujemo s skromnim denarnim dodatkom: prejemajo ga sorodniki ali druge osebe, ki jih oskrbujejo z najnujnejšim za preživetje.

ODRASLE OSEBE, STARE NAD 65 LET

572 starih ljudi je bilo deležnih različnih oblik varstva ali pomoči. 234 starih je potrebovalo pomoč zaradi telesne in kronične bolezni, 241 zaradi različnih pojavov, ki spremljajo staranje, 109 jih je ostalo brez družinskega varstva. **Potrebe starih po različnih oblikah pomoči se povečujejo.**

V **socialnih zavodih** je bilo med letom povprečno 122 starih in onemoglih odraslih oseb, 103 v Črnečah, 11 v štirih drugih zavodih in 8 v posebnem socialnem zavodu v Hrastovcu.

Domsko varstvo smo urejali za 12 starih in onemoglih, ki nimajo svojcev in so brez lastnih sredstev za preživljanje. Oskrbnino v zavodu poravnava 45 oseb v celoti s svojimi prejemki oziroma prispevki svojcev - preživinskih zavezancev, 77 pa jih prejema socialno pomoč v obliki plačila oziroma doplačila za stroške oskrbe iz občinskega proračuna. Povprečni znesek doplačila na eno osebo je znašal v letu 1993 13.500 SIT mesečno.

Potrebe po domskem varstvu so še vedno v porastu, zlasti za kronično bolne in onemogle ljudi, ki potrebujejo celotno medicinsko oskrbo ter stalni nadzor, in za tiste ostarele osebe, ki nimajo možnosti bivanja pri sorodnikih ali v tujih družinah. Ideja o **gradnji socialnega zavoda v Mežici** je jeseni spet oživela. Novi socialni zavod za varstvo odraslih naj bi ponudil tudi druge oblike pomoči: dnevno varstvo in pomoč ostarelim na domu in razne programe za zadovoljevanje potreb starih ljudi: izobraževanje v III. življenjskem obdobju, kulturne dejavnosti, skupine starih za samopomoč...

Zaradi naraščajočih potreb po pomoči in želje starih, da ostanejo doma, in ker ni prostora v domu za stare, smo že pred tremi leti zasnovali posebno obliko **pomoči za ostarele na domu**.

DRUGE ODRASLE OSEBE

Za 469 odraslih smo opravili različne storitve, s katerimi smo jim pomagali samostojno reševati osebne stiske. Te osebe smo informirali, jim svetovali in pomagali pri urejanju odnosov v družini ter uveljavljanju drugih pravic (zaposlitev, stanovanje, urejanje zdravstvenega varstva).

Število **razvez zakonskih zvez** spet narašča. Z 51 zakonskimi pari je bil na pobudo sodišča opravljen **svetovalni razgovor** pred razvezo. Zanimiva je ugotovitev, da je dobra tretjina zahtevkov za razvezo preklicana pred glavno obravnavo na sodišču. Upravičeno lahko menimo, da se splošna družbena kriza odraža tudi na tem področju. Negotovost v zvezi z zaposlitvijo, slabe plače, preobrat na področju stanovanjske politike so le nekateri od zunanjih objektivnih dejavnikov, ki omejujejo človekovo svobodo odločanja na področju osebnih zadev. **Družina torej postaja "amortizer" širših družbenih dogajanj.**

Glavni razlog za razvezo je nerazumevanje in odtujenost med partnerji. Mnogi si že med postopkom ustvarjajo nove življenjske skupnosti z drugim partnerjem ali pa so le-te trdno načrtovane. Redni spremljevalci razvez so: slabe materialne razmere, brezposelnost, alkoholizem, fizično in psihično nasilje. Ob razvezah oziroma razpadu izvenzakonske skupnosti je bilo med starši največ

neusklajenosti glede dodelitve otrok v vzgojo in oskrbo enemu od njiju, urejanju stikov in preživnine za mladoletne otroke.

Tudi število storitev **zakonskega svetovanja** je poraslo. 79 parov zakoncev oziroma partnerjev je iskalo pomoč zaradi **odnosnih stisk in težav**. Osebnostno urejeni ljudje so uspeli premestiti svoje stiske.

71 posameznikov oziroma družin je iskalo pomoč pri **reševanju stanovanjskega problema**.

38 **nezaposlenih** je prosilo za **posredovanje pri iskanju zaposlitve**. Še najbolj uspešni smo bili s programoma javnih del (Mladinske delavnice in Pomoč na domu); tako smo omogočili začasno zaposlitev 29 iskalcem zaposlitve.

Večina mladih, s katerimi smo se srečali, je pripravljena sprejeti kakršnokoli delo. Želijo razbremeniti svoje starše in sami poskrbeti za lastno preživljanje in si ustvariti lastne družine.

DENARNE DAJATVE

SOCIALNOVARSTVENE DAJATVE (SVD)

Novi Zakon o socialnem varstvu je prinesel bistvene novosti v uveljavljanje socialnovarstvenih dajatev za materialno ogrožene posameznike in družine:

- denarna pomoč je namenjena preživetju
- **dve vrsti pomoči**: edini vir preživljanja (EV) in denarni dodatek (DD)
- **nova merila in kriteriji** za dodelitev pomoči
- ni več **možnosti proste presoje** za dodelitev pomoči v skladu s posebnimi socialnimi razmerami v primeru, ko prosilec pre-sega cenzus
- **finančna sredstva** za EV in DD zagotavlja **državni proračun**, sredstva za plačilo dodatka za najemnino pa občinski proračun
- **preverjanje nadaljnje upravičenosti do socialne pomoči za vse prejemnike denarnih pomoči**: edinega vira preživljanja, dopolnilnega vira preživljanja in začasnih pomoči.

EDINI VIR PREŽIVLJANJA (EVP)

Do denarne pomoči "edini vir preživljanja" so upravičeni vsi, ki so trajno nezmožni za delo, in osebe, stare nad 60 let, če nimajo nikakršnih dohodkov oziroma prejemkov, so brez premoženja in nimajo nikogar, ki bi jih bil dolžan in sposoben preživljati. Denarna pomoč znaša 60 odst. zajamčene plače.

Po preverjanju upravičenosti do EVP je to pomoč pridobilo 19 oseb (v letu 1992 povprečno 33). Prejeli so povprečno 16.067,00 SIT mesečno.

DENARNI DODATEK (DD)

Denarni dodatek je najbolj pogosta oblika socialne pomoči.

Do DD so upravičeni slovenski državljani s stalnim prebivališčem v Sloveniji in tujci, če imajo dovoljenje za stalno bivanje v Sloveniji in zaradi vzrokov, na katere sami ne morejo vplivati, sebi in svoji družini začasno ne morejo zagotoviti denarja, potrebnega za preživetje.

Prag preživetja je določen v odstotnem deležu od bruto zajamčene plače (od 1.3.1994 do 31.12.1994 25.000,00 SIT) za vsakega družinskega člana posebej, in sicer

- za odrasle osebe 52 odst. zajamčene plače (13.000,00 SIT)
- za otroke do dopolnjenega 6. leta starosti 29 odst. zajamčene plače (7.250,00 SIT)
- za otroke od 7. leta starosti do dopolnjenega 14. leta 34 odst. zajamčene plače (8.500,00 SIT)
- za otroke od 15. leta starosti do zaključka rednega šolanja 42 odst. zajamčene plače (10.500,00 SIT).

DD, ki se izplačuje enemu upravičencu za vso družino, **pomeni razliko med dohodki družine v preteklih 3 mesecih in**

vsoto tako predpisanih minimalnih zneskov na družinskega člana.

Upravičencu, ki je dolžan plačevati najemnino za stanovanje, se denarni dodatek poveča za višino najemnine, ki bi jo plačeval v socialnem stanovanju, vendar skupna višina denarne dajatve ne sme presegati neto zajamčene plače.

Do DD je bilo v letu 1994 upravičenih **335 družin in posameznikov; 217 družin z nepreskrbljenimi otroki in 119 posameznikov**. Mesečno je bilo povprečno 148 upravičencev do DD. Višina dodeljenega DD je bila v razponu od 1.500,00 SIT do 41.500,00 SIT, povprečno pa mesečno 9.342,00 SIT na enega upravičenca.

Dodatek za plačilo stroškov stanovanja je prejelo povprečno 70 upravičencev na mesec, povprečni znesek tega dela pomoči je znašal 2.400,00 SIT.

Vse več družin v Mežiški dolini se ne more več preživljati z lastnim dohodkom. Najhuje je družinam z nepreskrbljenimi otroki in družinam z odraslimi, za delo usposobljenimi, nezaposlenimi otroki, pa upokojencem z varstvenim dodatkom in družinam z nizkimi dohodki, ki za malenkost presegajo cenzus. Za mnoge vemo, da imajo nizke mesečne prejemke in da se s tem ne da shajati. Po kriterijih, ki jih odmerja Zakon, pa žal ne moremo pomagati. Mnogim družinam smo blažili finančno stisko s funkcionalno obliko otroškega dodatka. S 1.5.1994 ta vir ugasne (novi zakon o družinskih prejemkih).

DRUŽINSKI PREJEMKI

Do decembra smo na Centru vodili postopke za uveljavljanje družbene pomoči otrokom in pomoči za opremo novorojenca. Od 18. 12.1993 dalje, ko je začel veljati novi Zakon o družinskih prejemkih, pa vodimo postopke za vse štiri vrste pomoči:

- denarno nadomestilo za čas porodniškega dopusta
- starševski dodatek
- pomoč za opremo novorojenca
- otroški dodatek.

DRUŽBENA POMOČ OTROKOM (DPO)

Do družbene pomoči otrokom je bilo v letu 1993 upravičenih povprečno 1343 staršev, ki so prejeli DPO za 2510 otrok. Število upravičencev se je v primerjavi z letom 1992 povečalo za 20 odstotkov. Glavni razlog: nizke plače v občini Ravne na Koroškem in slabši materialni položaj družin z nepreskrbljenimi otroki. Povprečni znesek DPO v letu 1993 je bil 4.140,00 SIT (najvišji 6.785,00 SIT). 267 otrokom je bila odobrena funkcionalna oblika DPO za plačilo šolske prehrane (malica, kosilo) oz. osnovne oskrbe v VVZ.

POMOČ ZA OPREMO NOVOROJENCA

Pravico do paketa z opremo novorojenca je uveljavljalo 242 bodočih mamic.

STARŠEVSKI DODATEK (SD)

V zadnjih dneh decembra je zaprosilo za dodelitev starševskega dodatka že 37 mater.

Starševski dodatek je znašal v decembru 5.780,00 SIT (za 12 dni), sicer pa je višina SD znašala 52 odst. bruto zajamčene plače v RS.

DENARNO NADOMESTILO ZA ČAS PORODNIŠKEGA DOPUSTA

Z občinskimi upravnimi organi smo se dogovorili, da prevzamemo dela in naloge s področja denarnih nadomestil za čas porodniškega dopusta na CSD s 1.1.1994.

DRUGE STORITVE IN DEJAVNOSTI CENTRA

SOCIALNI PROGRAM

Izpeljali smo vse programske naloge, za katere je Center zadolžen v okviru celovitega socialnega programa občine Ravne na Koroškem.

POMOČ OBČANOM PRI UVELJAVLJANJU PRAVIC OZIROMA OLAJŠAV: ŠTIPENDIJE, DOHODNINA, PROMETNI DAVKI

Mnogi novi zakoni oz. podzakonski akti, pa čeprav niso blizu našemu področju dela, nam prinašajo nove dodatne naloge. Tako smo opravili ugotovitveni postopek in izdali ustrezna mnenja za uveljavitev olajšave pri nakupu osebnega avtomobila za 11 družin s tremi otroki (Zakon o prometnem davku).

Za 36 zavezancev za dohodnino smo predlagali občinski službi za družbene prihodke, naj jih oprosti doplačila dohodnine zaradi izjemno slabih socialnih razmer.

Izdali smo 46 mnenj o stvarnih socialnih razmerah prosičev za štipendije. V glavnem smo z mnenji Centra podkrepili zahtevek za dodelitev štipendije, za 10 resno ogroženih smo predlagali višje štipendije.

POMOČ TUJCEM

15 ljudem, ki nimajo slovenskega državljanstva niti stalnega bivališča v RS, smo nudili osnovno socialno in pravno pomoč. Posebej smo se zavzeli za zaščito otrok in mladostnikov in poiskali minimalne človeške možnosti za pomoč mimo okostenele paragrafov.

POMOČ BEGUNCEM BREZ STATUSA

Čeprav je v občini Ravne na Koroškem pri Rdečem križu organizirana pomoč beguncem, so iskali pri nas pomoč ljudje brez statusa.

HUMANITARNE AKCIJE

Del sredstev, ki so bila zbrana v humanitarni akciji za pomoč bolni deklici v letu 1991, je odbor za solidarnostno pomoč bolnim otrokom dodelil trem hudo bolnim otrokom v skladu s sprejetimi merili in kriteriji.

Organizirali smo humanitarno akcijo za pomoč invalidu (paraplegiku) in pridobili sredstva za nakup telefonskega priključka.

INFORMATIVNO SVETOVANJE

Redno smo svetovali krajanom Črne na Koroškem, Mežice in Prevalj, in to vsak prvi torek v mesecu.

UČNA BAZA

Center je že vsa leta učna baza za pripravnike, študente in dijake, v zadnjih letih tudi za prostovoljce.

PREVENTIVNI IN RAZVOJNI PROJEKTI

POMOČ STARIM NA DOMU

Za stare ljudi, ki živijo v svojem domačem okolju in občasno potrebujejo določeno vrsto pomoči, smo organizirali pomoč na domu. Center izvaja Pomoč starim na domu kot projekt javnega dela že tretje leto.

Ob koncu leta je 23 izvajalk skrbelo za povprečno 75 pomoči potrebnih ljudi. Populacija starih je taka, da jih kar 41 potrebuje laično medicinsko nego, ostalim pa nudimo pomoč v gospodinjstvu, pri vzdrževanju bivalnih prostorov, nakupovanju...

Ugotavljamo, da smo s tem projektom v občini Ravne na Koroškem vzpostavili široko socialno mrežo za pomoč starim, v katero so povezani: nemočni ostareli, bolni, invalidni in njihovi svojci, nezaposleni, strokovni delavci socialne in zdravstvene službe, prostovoljci Karitasa in Rdečega križa in v zadnjem času nova skupina prostovoljcev (srednješolci).

SKUPINA STARIH ZA SAMOPOMOČ

V letu 1993 smo uvedli novo obliko dela s starimi: skupino starih za samopomoč. Na Ravnah je maja zaživela skupina "Solzice", v kateri se enkrat tedensko srečuje 12 starih žensk (stare so od 56 do 81 let). Skupina deluje po principu pomoč za samopomoč. Prijateljsko vzdušje in trdne vezi med njenimi člani prispevajo k ohranjanju zdravih sil in vitalnosti pri starih ter prinašajo nov smisel v njihovo življenje.

KLUB ZA PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA DUŠEVNO PRIZADETIH

25 odraslih duševno prizadetih oseb se enkrat mesečno sestaja v klubu za preživljanje prostega časa na Ravnah in v Mežici. Klub omogoča koristno izrabo prostega časa in združuje invalide odrasle ljudi v prijateljsko skupino. Za redno delo obeh klubov skrbi Center za socialno delo v sodelovanju z Društvom za pomoč duševno prizadetim. Srečanja članov kluba, torej prizadetih oseb, vodi prizadeta skupina 12 prostovoljcev.

MLADINSKE DELAVNICE

Mladinske delavnice smo imeli v šolskem letu 1992/93 na štirih osnovnih šolah, v šolskem letu 1993/94 pa na petih osnovnih šolah. Delavnice obiskuje povprečno 70 sedmošolcev v vsaki generaciji. Z njimi dela 10 inštruktorjev, šest jih je zaposlenih v okviru javnih del. Skupine se srečujejo redno, enkrat tedensko, vse več pa je dodatnih programov glede na želje in pobude otrok. Inštruktorji se shajajo z mentorico na tedenskih mentorskih sestankih.

Prilagojen program mladinskih delavnic smo spomladi izvedli tudi na Gimnaziji Ravne na Koroškem kot obvezno izbirno vsebino. Sodelovalo je 30 dijakov.

POMOČ OTROKOM

V letu 1993 smo na Centru za socialno delo Ravne začeli razvijati nov projekt "Pomoč otrokom". Tako smo pomagali 67 otrokom. Otroke smo izbrali s pomočjo učiteljev in šolskih svetovalnih delavcev ter v sodelovanju s starši. Pomoč otrokom nudijo srednješolci iz vseh srednjih šol na Koroškem. Največ jih je iz Gimnazije Ravne. V letu 1993 je pomagalo 37 prostovoljcev (do junija) in 33 od septembra dalje.

Prostovoljce za delo posebej usposabljam. Dobivajo se s svojim otrokom enkrat tedensko po eno uro, se z njim učijo, pišejo naloge, se igrajo, gredo na sprehod. Otroci, ki so sicer potisnjeni na rob življenja, so na svoje prostovoljce ponosni, veselijo se srečanj z njimi in jačajo svojo pozitivno izkušnjo z zunanjim svetom.

PLANINSKI TABOR

Septembra smo za 19 otrok (rejenci, mladi s težavami v odraščanju, drugi) organizirali **tridnevni planinski tabor v Koprivni**.

ENAJSTA ŠALA

Potreba po nadaljnjem druženju otrok, ki so bili na taboru, je prerasla v novembru v **novi obliki dela**, ki smo jo skupaj načrtovali in imenovali "Enajsta šala".

Enajsta šala je **preventivni program** za vzgojo mladih za zdravo življenje in dobre medsebojne odnose. Vsak mladostnik se je glede na svoj interes vključil v gledališko, računalniško, novinarsko ali rekreacijsko - pohodniško dejavnost.

Program enajste šale vodijo prostovoljci, študentje, in potekajo ob koncu tedna, ko so oboji prosti. Enajsta šala ima 12 ("učiteljev") prostovoljcev in 38 ("učencev") šolarjev iz vseh krajev v Mežiški dolini.

DRUŠTVO REJNIKOV IN REJNIC RAVNE NA KOROŠKEM

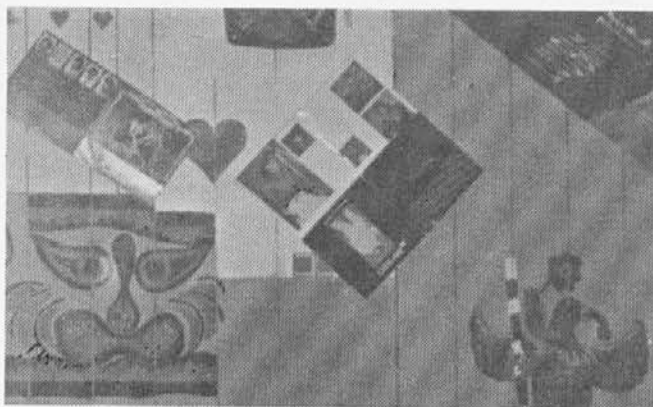
Dve strokovni delavki sta zagotavljali mentorstvo Društvu rejnic in rejnikov. Sodelovali sta pri načrtovanju dela društva, organizaciji predavanj in družabnih srečanj.

Dve rejnici sta sodelovali na dvodnevem seminarju o rejništvu na Otočcu.

Za rejence smo skupaj organizirali izlet v Gardaland v Italiji, za rejnike pa v Gornjo Radgono, kjer smo navezali stike s tamkajšnjim društvom.

ODPRTI TELEFON

Redno je deloval **odprti telefon za otroke, mladostnike in odrasle** v stiski. Svetovalci, prijatelji (večinoma 4 strokovni delavci in 2 prostovoljki) so dežurili na OT vsako sredo od 17. do 19. ure in sprejemali klice tudi med 12. in 13. uro vsak dan. Po telefonu so ljudje v stiski dobili informacijo, nasvet in zaupali svoje skrbi in težave. Imeli smo 58 klicev. Klicali so mladostniki s težavami v medsebojnih odnosih z vrstniki, drugim spolom in starši ter odrasli zaradi problemov v odnosu do njih. Kličejo ljudje iz različnih delov Slovenije.

OBLIKE IN METODE DELA

- **Individualno delo s posameznikom ali družino** še vedno prevladuje. V svoje strokovno delo vnašamo metode in tehnike realitete terapije in logoterapije.

- **Skupinsko delo** se je uveljavilo pri delu s posebnimi ciljnim skupinami: rejniki, rejenci, iskalci zaposlitve, zlasti pa na področju preventivnega prostovoljnega dela.

- Brez vključevanja **prostovoljcev**, novih sodelavcev, ne bi mogli izpeljati tako obsežnega dela na področju preventive in razvoja. Z nami sodeluje že 105 prostovoljcev (dijaki, študentje, strokovni delavci, upokojenci, rejniki, starši duševno prizadetih, mladi iskalci zaposlitve).

- **Skupnostno delo** organiziramo glede na potrebe in možnosti posebnih skupin uporabnikov in izvajalcev in se vse bolj širi.

Center postaja vse bolj pobudnik, organizator in koordinator različnih skupnostnih akcij (Društva invalidov, RK, Karitas...).

SODELOVANJE Z DRUGIMI INSTITUCIJAMI

Pri uresničevanju osnovnih nalog in drugih dejavnosti smo delavci Centra sodelovali z naslednjimi zavodi in službami: osnovne in srednje šole, vzgojnovarstvene organizacije, zdravstvene službe, policija, sodišče, uprava javne varnosti, socialni zavodi, zapor, Zavod za zaposlovanje; socialno humanitarnimi ter dobrodelnimi organizacijami: Rdeči križ, invalidska društva in Karitas. Prizadevali smo si za doseganje večje kakovosti in učinkovitosti pri obravnavi posameznikov in družin, kar nam je v večini primerov uspelo.

ZAKLJUČEK

Vse temeljne cilje, ki smo si jih zastavili pred letom dni, smo na Centru za socialno delo Ravne na Koroškem dosegli kljub številnim oviram in težavam.

Da zadnji vagon družbe v občini Ravne na Koroškem ni obstal, je skrbela skupina 16 zavzetih, svojemu poklicu in delu predanih, odgovornih delavk Centra.

Kot mentorice in strokovne voditeljice preventivnih in razvojnih oblik dela, skupnostnih akcij smo mnogim otrokom, mladim, nezaposlenim, odraslim, starim in invalidom odpirale možnost, da ostanejo v sprednjih vagonih.

Kot mentorice, "neregistrirana" učna baza za dijake, študente, prostovoljce, smo sooblikovale njihov human, strpen odnos do soljudi. Bile smo pobudnice sodelovanja in povezovanja strokovnjakov in zavodov, prostovoljnih združenj, ki delajo za ljudi vseh starosti.

Sprejele in opravile smo vse dodatne naloge, ki so nam jih naložili novi zakonski predpisi ali jih je naplavila stiska ljudi.

Vsem sodelavkam za vloženo delo in trud izrekam javno priznanje. Prepričana sem, da nas rezultati našega dela uvrščajo v sam vrh izvajalcev socialnega varstva v slovenskem prostoru.

Hvala tudi vsem, ki so prišli po našo pomoč in nam dali priložnost za strokovno in osebno rast.

DRUŠTVO INVALIDOV RAVNE NA KOROŠKEM:

25 LET USPEŠNEGA DELA

Franc Černe

Predsednik Društva invalidov Ravne

PREDSTAVITEV
ORGANIZACIJSKEGA
RAZVOJA

Začetek organiziranega dela pri združevanju invalidov in reševanju njihove problematike v teh krajih Slovenije sega v leto 1969, ko je bilo ustanovljeno Medobčinsko društvo telesnih invalidov Ravne na Koroškem. Delovalo je s podružnicami v občinah Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec. Društvo je vodil Franc Leskošek.

Ta organizacija združuje kot redne člane predvsem delovne invalide s telesnimi hribami, zaposlene, pa tudi nezaposlene in upokojene.

Isto leto je bila ustanovljena tudi Zveza telesnih invalidov Slovenije, ki se je postavila ob bok nekaterim že dalj časa delujočim invalidskim organizacijam v Sloveniji: slepi, gluhi...

Kljub velikim začetnim težavam je društvo vendarle napredovalo. Ob koncu leta 1972 je imelo že 1081 rednih članov, od tega samo v ravenski podružnici 874, ostali del članstva pa je bil iz ostalih treh občin regije.

Društvo je bilo ustanovljeno brez osnovne materialne podpore. Bilo je veliko dobre volje in prizadevnosti nekaj posameznikov ter veliko število telesno prizadetih občanov, ki so potrebovali organizirano združevanje in družbeno podporo. To je bilo mogoče doseči samo z organiziranim delom.

Pri oblikovanju vsebine dela je veliko pomagala Konferenca za rehabilitacijo invalidov Maribor. Društvo je organiziralo brezplačne pravne nasvete pri odvetniku v Dravogradu, aktivno se je vključevalo pri zaposlovanju težjih invalidov, organiziralo rekreacijska srečanja in podobno.

V letu 1974 je nastala potreba, da se v občinah ustanovijo samostojna društva invalidov kot naslednice podružnic Medobčinskega društva. Tako so 22. decembra 1974 v občini Ravne ustanovili Društvo invalidov Ravne na Koroškem. Organizacija se je postopoma oblikovala in dopolnjevala. Že v začetku so v ravenski občini ustanovili krajevne odbore: v Crni, Mežici, na Prevaljah in Ravnah, v večjih delovnih kolektivih - v Železarni Ravne in Rudniku Mežica - pa aktivne zaposlenih invalidov, pozneje tudi v Gradisu Ravne, v Tovarni pohoštva Prevalje ter na Žagi in v Gozdarstvu Crna. Leta 1985 so s spremembo statuta društva krajevne odbore preimenovali v podružnice.

Kmalu so se začeli povezovati aktivni Slovenskih železarn v koordinacijo. S povezovanjem aktivov Železarne Ravne in Železarne Jesenice se je rodilo tudi pobratenje Društva invalidov Ravne z Društvom invalidov Jesenice. Zadnji dve leti delovanje aktivov nekako zamira.

Društvo invalidov Ravne na Koroškem je najprej, do svoje smrti leta 1982, vodila Terezija Škrubej iz Crne, naprej pa ga vodi Franc Černe. Konec leta 1987 je društvo dobilo pisarno v novem domu Društva upokojencev Ravne na Koroškem Ob Suhu.

Zaradi začetnega skupnega dela v Medobčinskem društvu telesnih invalidov se je ohranilo sodelovanje med društvi Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec. Vsa so postala samostojna leta 1974. Sodelovanje vodi koordinacijski odbor, katerega člani so predsedniki društev. Odbor je najprej vodil Franc Leskošek, zadnjih deset let pa mu menjaje predsedujejo člani tega odbora.

Organizacija invalidov se je dopolnjevala tudi v Sloveniji. Od leta 1988 ima Zveza društev invalidov Slovenije društva v vseh občinah.

Kakor se posamezne organizacije invalidov v Sloveniji (sedaj je devet zvez), vsa leta povezujejo v ustreznem koordinacijskem telesu in prek tega nastopajo pri državnih organih, so v preteklosti invalidske organizacije iskale povezavo tudi v ravenski občini. Do leta 1990 je pri občinski konferenci SZDL obstajal koordinacijski odbor za delovanje socialno-humanitarnih organizacij, ki ga je ustanovil Odbor za varstvo pravic invalidnih oseb, ki ga vodi Marija Štanderker. Oba odbora, vsak v svojem mandatu, sta uspela invalidsko problematiko uvrstiti na dnevni red zasedanj Skupščine občine Ravne. Te koordinacije in odbori društva veliko pomagajo in so mu tudi v veliko organizacijsko in moralno oporo.

Delovanje in pomembnost društva se je z leti razmahnilo. Naraslo je število članov. Sedaj ima blizu 1600 rednih članov, od tega dobro tretjino zaposlenih, in nad 500 podpornih članov. V občini pa živi precej več invalidov; društvo se bo moralo še naprej truditi, da jih vključi v svoje vrste.

PESTRA
DRUŠTVENA DEJAVNOST

Naj navedem še nekaj najpomembnejših dejavnosti društva. Prizadevamo si, da bi vsako leto primerno počastili Mednarodni dan invalidov, ki je prvo pomladansko nedeljo. V tem okviru je že tri zadnja šolska leta v regiji organizirana "pedagoška akcija" osveščanja šolske mladine o potrebah prizadetih občanov. V sodelovanju z Zavodom za šolstvo v Slovenj Gradcu je akcijo sprožilo Društvo invalidov Slovenj Gradec v šolskem letu 1990/91. V tej akciji sodeluje tudi naše društvo. Sredi šolskega leta pošljemo šolam natečaj za prostovoljne spise o invalidih na temo, ki je določena vsako leto posebej. V določenem roku šole pošljejo nekaj najboljših spisov društvu, ki izbere najboljše za šolo in občino, avtorje pa skromno nagradi na proslavi (mednarodni dan invalidov ali podobno). V ravenski občini so se v akcijo vključile vse osnovne šole. Zadnje leto jo je podprlo tudi Ministrstvo za šolstvo in šport Slovenije, zato upamo, da bo to postala vseslovenska akcija. Najboljši spisi in risbe zadnjih treh let so zbrani v posebnem zborniku, ki bo izšel v začetku leta 1994 in ga bomo razposlali vsem šolam v Sloveniji. Vodstvom šol in učiteljem smo za sodelovanje zelo hvaležni in računamo nanje še naprej.

Srečanje invalidov na Uršli gori je sredi 80. let začelo organizirati Društvo invalidov Slovenj Gradec pod vodstvom Jurija Šumečnika. Kmalu se je v organizacijo vključil tudi ravenski CB- radio klub pri usmerjanju terenskih vozil na vrh Gore. Pred leti pa je celotno organizacijo tega srečanja prevzelo ravensko društvo invalidov, ki vodstvo organizacijskega odbora poverja Ivanu Hočevanju. Tega tradicionalnega srečanja se navadno udeleži več kot 500 članov iz vse regije, na vrh pa prepeljejo precej težjih invalidov in ostarelih s terenskimi vozili.

Ob vsestranskem prizadevanju, da bi odstranili arhitekturne oz. gradbene in komunikacijske ovire, je v zadnjih nekaj letih le viden določen napredek. Problem je dvakrat obravnaval Izvršni svet Skupščine občine Ravne.

Pred leti smo pripravili dvoje posvetovanj o odpravljanju teh ovir, kjer so predavali znani strokovnjaki iz Zavoda za urbanizem. Sklep o zagotavljanju gradnje brez ovir sta pred leti sprejela tudi:

- leta 1983 Samoupravna komunalna interesna skupnost občine in
- leta 1987 Občinski komite za varstvo okolja in urejanje prostora.

V letu 1988 je Izvršni svet Skupščine občine Ravne imenoval posebno komisijo, ki je v občini popisala najpomembnejše ovire na javnih objektih. Izvršni svet je nato lastnike teh objektov opozoril, naj čim prej odstranijo te ovire in o tem poročajo. Osnova za naš optimizem je tudi pozitivna zakonodaja, ki je bila pred tem sprejeta. Kljub temu so člani društva prisiljeni budno spremljati vsako gradnjo in rekonstrukcijo v občini, da bi preprečili nastajanje novih ovir. Vendar tudi to ni dovolj. Od leta 1992 je v občini z "invalidskim znakom" rezerviranih precej parkirnih mest za invalide, vendar večina šoferjev tega ne upošteva. Prav tako so projektanti in gradbeniki še precej "trdi". Tako je pač prosvetljenost naših "zdravih" občanov. Popolnoma drugače je to na oni strani zahodne in severne državne meje. Tudi to stanje naj bi se izboljšalo s prej imenovano pedagoško akcijo po šolah in z drugimi javnimi nastopi naših aktivistov.

Najtejmo še nekaj vsakoletnih pomembnih akcij v programu dela društva. Sem spada "ohranjanje zdravja" v zmogljivostih naše Zveze v kampu Terme Catež in v garsonjerah v Simonovem zalivu Izola. Naši člani tu izkoristijo vse redne in še dodatne roke, ki jih dobi naše društvo. Člani so zadovoljni tudi z vsakoletno organizacijo letovanja na otoku Rabu (v dveh rokih: ob začetku in ob koncu poletne sezone). Vsako leto pripravimo tudi več izletov in srečanj za člane, tako za celotno društvo kakor tudi vsaka podružnica za svoje člane. Med njimi so pomembni: izleti težjih invalidov in socialno šibkih članov, romanje na Brezje z več avtobusi, razna srečanja članov. Pomembne so tudi socialno-humanitarne akcije: obiski in skromna obdaritev bolnih ob primerni priložnosti, finančne pomoči članom v stiski. Prav socialno-humanitarni dejavnosti namenjamo največ pozornosti. Večina akcij ima ta cilj, čeprav z očmi "zdravega, aktivnega" občana ni vedno tako videti. Druženje in srečanja invalidov, posebno tistih z večjimi tegobami, imajo večkrat pomen in cilj: rekreacija, sprostitve, ohranjanje zdravja, spodbujanje k aktivnemu življenju, vključevanje v družbo in še kaj, kar je posebej pomembno za prizadete osebe.

ZAOSTAJANJE ZA EVROPSKIMI STANDARDI

V društvu pa smo precej nemočni ob trenutnem stanju zaposlovanja invalidov in neurejenem položaju zaposlenih invalidov. Pri reševanju te problematike so bili v preteklosti invalidom v veliko pomoč odbori aktivov v podjetjih; kot že rečeno, pa delovanje teh zamira. Invalidske organizacije Slovenije si prizadevajo, da bi se problematika prizadetih državljanov obravnavala res korektno, po standardih zahodnoevropskih in severnoameriških dežel. Ob primerjanju položaja invalidov v Sloveniji in v omenjenih ter tudi sosednjih deželah pa je jasno, da je treba pri nas še veliko storiti - tako v zakonodaji kakor tudi na področju bivanja in življenja invalidov in ostarelih občanov. Omenimo samo arhitekturne ovire in ovire pri gibanju, zaposlovanju in podobno.

Veliko bi uredila primerno dopolnjena zakonodaja. V preteklih dveh letih so veliko govorili o zakonu o invalidskih or-

Vodstveni delavci Društva invalidov Ravne na Koroškem jeseni leta 1992 - od leve proti desni: Danilo Šalej, predsednik podružnice Prevalje, Janko Kokal, predsednik nadzornega odbora društva, Jože Gruden, blagajnik društva, +Franc Leskošek, podpredsednik društva, Franc Černe, predsednik društva (na vozičku), Feliks Gavez, predsednik podružnice Mežica, +Slavko Plešec, predsednik podružnice Črna, Ivan Hočevar, predsednik podružnice Ravne.

ganizacijah, o "uradu za invalide". Vse to je nujno in še marsikaj.

Poudariti je treba, da je večina invalidov v nezavidljivem materialnem in socialnem položaju. Tudi društvo je le malokrat sposobno pomagati članom v stiski. Zato je zelo pomembno zbiranje sredstev za dejavnost, tudi zbiranje prostovoljnih prispevkov podjetij in občanov. Invalidi so hvaležni za vsakršno darilo. Društvo skrbi, da so organizirano pridobljena sredstva res uporabljena za osnovno dejavnost, t.j. v socialnih programih dela. Izlete, srečanja, letovanje in podobno pa plačajo udeleženci sami.

PRIZNANJA ZA POŽRTVOVALNO DELO

Organizacija si prizadeva primerno seznanjati javnost s celotno problematiko, prosvetljevati člane, jim svetovati o možnostih reševanja osebne in skupne problematike.

S tem je veliko dela, vendar to delo ni toliko vidno in ocenjeno pa tudi vabljivo ni. Zato vedno primanjkuje požrtvovalnih aktivistov, na katerih sloni ta dejavnost. Dobrodošla je vsakršna pomoč in dobra volja posameznikov.

Da pa je to požrtvovalno delo vendarle cenjeno, dokazujejo priznanja in pohvale, ki so jih od družbe in republiških organizacij dobili društvo in posamezni aktivisti. Ob 20-letnici Zveze društev invalidov Slovenije leta 1989 je društvo prejelo "plaketo zveze" in priznanje OF - bronasti znak v občini Ravne na Koroškem. Za delo pri reševanju invalidske problematike pa sta že dva člana izvršnega odbora Društva invalidov Ravne prejela tudi občinsko nagrado: leta 1989 Franc Černe, leta 1993 pa Ivan Hočevar.

Z ustreznimi priznanji pa se je ob jubilejih organizacije tudi društvo skušalo nekako oddolžiti najpomembnejšim zunanjim sodelavcem.

Potrebno je veliko truda, da zadovoljivo izpeljemo vse načrtovane naloge. To pa ni vedno odvisno samo od naših organizatorjev. Potrebno je tudi sodelovanje širšega kroga članstva. Odvisno je tudi od materialnih razmer, tako družbe kakor tudi članov, vendar se te slabšajo. Hvaležni smo vsem organizacijam in občanom, ki z razumevanjem moralno in materialno podprejo naše delo in nam priskočijo na pomoč v premnogih stiskah.

Z vztrajnim delom in optimizmom bomo dosegli, da jubilejno leto ne bo manj uspešno od prejšnjih.

KNJIGA, KI GOVORI TUDI O KOROŠKI KRAJINI

Alojz Krivograd

V letu 1993 je v Ljubljani izšla četrta knjiga iz zbirke Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. Avtor Ivan Stopar ji je dal naslov Med Solčavskim in Kobanskim. Pred tem so izšle že tri knjige Grajskih stavb v vzhodni Sloveniji. Prva, izšla je leta 1990, obravnava območje Maribora in Ptuja, druga (1991) govori o fevdalnih stavbah med Prekmurjem in območjem Dravinje, tretja pa zajema spodnjo Savinjsko dolino, t.j. območje občin Celje in Žalec; izšla je leta 1992. Nimamo namena govoriti o celotni zbirki, ampak bi opozoril le na četrto knjigo, ki obravnava podrobno, kolikor se le da, grajske stavbe in njihove ostanke tudi v koroških občinah. Zanimiva je za vse bralce, posebej je bodo veseli ljubitelji kulturne dediščine, predvsem pa bi jo morali uporabljati učitelji na osnovnih in srednjih šolah. Primerno je, kadar v šoli govorimo o fevdalizmu v Evropi ali na Slovenskem, da si z učenci ogledamo razvalino gradu ali kak dvorec v naši bližini. Ravno ta knjiga je primeren pripomoček za take namene. Kajti delo v štirih knjigah Ivana Stoparja, znanega strokovnjaka za grajske stavbe, ki smo ga lahko videli in slišali nekajkrat tudi na televiziji, je dejansko topografija fevdalnih stavb na območju Štajerske in naše Koroške. To je v bistvu popis in opis vseh stavb, razvalin in mest, kjer so nekoč stale take stavbe.

Torej, kaj izvemo o naših treh dolinah iz četrte knjige. Avtor našteje in opiše nič manj kot 36 grajskih stavb. Od tega 12 gradov, 23 dvorcev in en obrambni stolp, ki je v Slovenjem Gradcu vgrajen v dvorec Rotenturn. Sicer zelo natančnemu avtorju so se izmuznili dvorec Mušenik v Mušeniku pri Črni, dvorec v Mislinji ob nekdanji mislinjski železarni, odstranili so ga v 60. letih, in pa nekdanji obrambni stolp v Močivju v Jazbini, kjer ga uporabljajo za kaščo. Če bi našo stavbno dediščino temeljito pregledali, bi verjetno našli še več tovrstnih ostankov. V knjigi niso upoštevane samostanske stavbe, zato je izostala samostanska zgradba v Radljah. Gre za bogato kulturno dediščino na tako majhnem prostoru, vsekakor je je največ v Mislinjski in Dravski dolini.

Tudi v Mežiški dolini jih je nekaj, npr. na Ravnah na Koroškem oziroma v starem Guštanju in v njegovi neposredni okolici je nastalo v fevdalnem obdobju kar pet grajskih stavb; tri so propadle, dve sta ostali. Iz dokumentov in terenskih pregledov je videti, da je en grad verjetno bil na Čičmanovem vrhu, eden nekje za Lečnikovo gostilno (o tem priča Valvasorjeva grafika), izpričan je dvorec na vrtu za sedanjo kinodvorano. Ohranila pa sta se dvorca Javornik in Ravne (Koroška osrednja knjižnica). Sumljivo je tudi mesto na hribčku nad istim Javornikom (p.d. na Piglu).

Vsi gradovi v koroški krajini so v razvalinah, v nekaterih primerih še teh ni več. Nekaj dvorcev se je ohranilo do danes, kot so: Gozdna uprava v Radljah, Bukovje v

DVOREC ŠROTNEK v 2. polovici 60. let, preden so ga porušili

Dravogradu, Rotenturn v Slovenj Gradcu, Gradišče nad istim mestom, Javornik in Ravne na Ravnah na Koroškem, Lobasov dvorec nad Kotljami in Mušenik pri Črni. Gradovi so bili plemiške stavbe za bivanje in obrambo, zato so bile grajene v obliki trdnjav na težko dostopnih mestih, ki so jih v naših krajih gradili od 11. do 14. stoletja. Najbolj znani na Slovenskem so ptujski, ljubljanski in blejski grad. V naših krajih so pa znane razvaline gradov: dve v Dravogradu in Vodriž ter Valdek v Mislinjski dolini. Dvorci in tudi dvori so pa reprezentančne stavbe fevdalcev v mestih in tudi v ravninskem svetu, ti so nastajali od 15. pa vse do 19. stoletja.

Avtor je te stavbe obdelal zelo neenakomerno zaradi pomanjkanja podatkov, zato so nekatere komaj omenjene, druge so skoraj preobremenjene z zgodovinskimi dejstvi. Ni jih pa mogel obdelati z vidika arhitekture, kakor bi bilo treba,

ker na našem območju še nihče ni raziskal niti razvalin niti še ohranjenih dvorcev, ki so največkrat brez načrtov, ki bi prišli zelo prav tudi za vsakdanjo rabo.

Ustavimo se pri nekaterih dvorcih. Javornik na Ravnah je trenutno v žalostnem stanju. Pred leti, ko so ga obnavljali, je bilo dobro vidno, da je bila stavba prvotno brez obokov v pritličnih prostorih. Oboki so bili vgrajeni pozneje. To je dokazoval tudi relief leva v severo-zahodnem kotu v severni sobi v 1. nadstropju. Ko so v sobi odstranili leseni pod, se je spodaj pokazal hrbet oboka in je bilo razločno videti, da je bil vgrajen pozneje. V omenjenem kotu pa je bil tik pod podom na zahodni steni približno 60 x 100 cm velik štukaturni relief leva. Oblikovan je preprosto, tako da je žival komaj podobna levu. Verjetno ga nihče ni snel, ker so že čez nekaj dni položili betonsko ploščo. Tako je za večno zginil.

Drugi zanimiv primer je dvor Hajnčiče (Hainschitzhof) pri Starem trgu. Avtor namreč ne pozna njegove lokacije. Nekateri Slovenjgradčani (prof. Jože Potočnik in njegovi kolegi) so se pozanimali v okolici in ugotovili, da gre najbrž za Anžiča v Bukovski vasi. Od sedanjega gospodarja so dobili fotografijo dvorca, ki je še preživel 1. svetovno vojno. V 20. letih so stavbo predelali v sedanje stanje. Kleti pa so ostale stare.

Omenimo še dvorca Birkhof in Troblje (Rottenbach), katerih lokacija ni znana. Prvega je kot plemiško bivališče (Edlmannssitz) pri Slovenjem Gradcu leta 1668 prodal Jurij Ehrenreich Ivanu Andreju Kulmerju, 1684. pa je pogorel do tal. Staro ime Birkhof za nekoč mogočno domačijo Brezje nad Rimskim vrelcem pri Kotljah je zelo sumljivo. Ni izključeno, da se je to ime ohranilo iz tistih časov in da dvorec ni bil v bližini domačije ali kar na njenem mestu. Tudi lociranje "pri Slovenjem Gradcu" v tistem času je možno v bližino Rimskega vrelca. S temeljito arhivsko in terensko raziskavo bi bilo možno priti do rezultatov. Tudi za dvorec Troblje bi verjetno našli lokacijo, če je res, da je bil porušen po 2. svetovni vojni.

Glede Vodriža pa tole. Avtor pravi, da je grad stal še leta 1768, ko je umrla njegova lastnica baronica Marija Ana Gabelkhoven. Iz pisem, ki so bila najdena v arhivalijah mislinjske železarnice in so sedaj v Koroškem muzeju na Ravnah na Koroškem, je videti, da je grad stal še leta 1805.

Večina gradov je propadla v 18. in 19. stoletju, dvorci so vztrajali nekoliko dalj in redki so se ohranili do današnjih dni. Največ jih je propadlo v 20. stoletju, večji del pa v času druge Jugoslavije. Zginili so Hartenstein, Legen, Robin dvor, Šrotnek in Troblje. Dvorec Dob, sedanji "Dobji dvor", ki je bil v 19. stoletju zgrajen na osnovah prvotnega dvorca, je tudi zapisan propadu.

Kakšen pa je naš odnos do te stavbne dediščine danes, v času, ko se silovito poganjamo za razvoj turizma? Lahko mirno odgovorimo, da je katastrofalen. O tem priča dvorec

DVOREC JAVORNIK - se mu obeta boljša prihodnost?

DVOREC NA LEGNU pri Slovenj Gradcu, ki je bil kmalu po 2. svetovni vojni porušen

Javornik na Ravnah na Koroškem. Tam gre za nerazumljivo lastništvo. Kljub velikim denarjem, ki so jih vložili v njegovo obnovo, so ga prepustili neusmiljenemu ropanju vsega, kar se da odtrgati. Njegova notranjost je fizično odprta, da ga lahko nenadzorovana mladež postopoma uničuje. Drugi dokaz o tem odnosu je že omenjeni "Dobji dvor". Tretji je samostan pri Radljah, ko živ krst ne ve, kaj bi z njim drugega, kakor da ga pustimo, da sam propade. Velike grajske razvaline se razkrajajo, ne vemo, če je kdo razmišljal, da bi jih zaščitili, vsaj dravograjske, da bi se ohranile našim zanamcem in da bi krajina ne zgubila svoje značilnosti.

Za konec spet preidimo h knjigi. Na njeni 74. strani je napaka, do katere ne bi smelo priti. Tu je barvna fotografija detajla fasade, ki je pridana dvorcu Ravne na Ravnah na Koroškem, toda ni prava. Ta detajl je verjetno na dvorcu Ravne pri Šoštanju. Knjiga ima na prvi in zadnji strani enako skico Štajerske z gradovi, toda brez Mežiške doline, čeprav jo avtor v tem delu obravnava. To je tudi nepotreben spodrslija.

Nazadnje pa tole: Knjiga je lepo opremljena, bogata s slikovnim gradivom in s podatki in jo je vredno vzeti v roke.

POGLED V PRETEKLOST

DELOVNI ČAS IN PLAČILA DELAVCEV

Karla Oder

Danes uveljavljeni 40-urni tednik omogoča večini podjetij pet delovnih dni v tednu po osem ur na dan s prosto soboto in nedeljo. Večina starejših ljudi še pomni, da so pred drugo svetovno vojno delali po 10 ali 12 ur dnevno, v prejšnjem stoletju je bil delavnik še daljši. Z zahtevami po skrajšanem delovnem času, boljših delovnih razmerah in ustrežnejšem plačilu je povezan razvoj delavsko zaščitne zakonodaje. Delavstvo je v kapitalizmu predstavljalo poglobljeno socialno vprašanje, zato se je ta pojem enačil z delavskim vprašanjem, zakonodaja pa z delavsko zakonodajo. (1) Delavsko gibanje je torej boj za izboljšanje delavsko zaščitne zakonodaje in za izboljšanje socialnega položaja delavstva, vezan na politične stranke.

V 19-stoletju so postavljali zahteve po izboljšanju položaja predstavniki najštevilnejših poklicnih skupin: rudarji, železarji, železničarji, grafični delavci in delavci v tekstilni industriji. V Mežiški dolini so delavstvo predstavljali rudarji, železarji in gozdarji.

Zveza rudarjev Jugoslavije je bila strokovna (sindikalna) organizacija rudarjev. Na fotografiji upravni odbor v Mežici leta 1933. (Original hrani Koroški muzej Ravne na Koroškem.)

DELOVNI ČAS SE KRAJŠA

Jože Pfeifer v Zgodovini idrijskega zdravstva pravi, da je "karolinški rudniški red iz leta 1580 v 10. členu določal, da rudarji ob delavnih delajo 8 ur, ob sobotah pa le 4 ure. Po štirih urah dela so imeli rudarji eno uro odmora." (2) V delovni čas 8 ur so prištevali še prihod in odhod z dela. V 16. stoletju so trajanje "šihtha" rudarjev merili v "posadah." Na dan so bile tri posade, 3x7 ur + 3x1 uro za menjavo posade. Ponoči rude niso kopali, od 20. do 3. ure so dvigovali vodo. V industrijski dobi predmarčne revolucije (do 1848) je posada pomenila delovni čas v dnevu, ki je trajal 12 ur in več.

Iz železarne na Prevaljah so iz leta 1852 ohranjene "Postave," kjer je v 1. členu zapisano: "Čas za delo se začne ob šestih zjutraj in traja do sedmih zvečer." (3) Leta 1884 so

omejili trajanje šihtha odraslih rudarjev na 12 ur, efektivni delovni čas na 10 ur.

Leta 1885 je bil v tovarnah, ne pa tudi v obrtnih podjetjih, uzakonjen 11-urni delavnik. Zakon je dovoljeval podaljšanje delovnega časa: stalno podaljšanje posebnim vrstam obratov in občasno ob posebnih priložnostih. (4) Ko je bil leta 1901 uzakonjen 9-urni delavnik, so v večini rudnikov na Slovenskem delali krajši čas. V Idriji in v rudokopih na Kranjskem so delali 8 ur, v premogovnikih na Kranjskem po 8,30 do 9 ur, dnevni kopi so trajali 11 ur z 1 uro počitka ali 12 ur z 2 urama počitka. V rudnikih na Koroškem so delali 8 ur, na Štajerskem pa 10 do 12 ur dnevno.

30.12.1918 je bil po naredbi celotne Narodne vlade SHS v Ljubljani v tovarniških podjetjih v Sloveniji, kamor so bili prištet tudi rudniki, uveden 8-urni delavnik brez odmorov. Naredbo o 8-urnem delavniku in 48-urnem tedniku so začeli uresničevati 15.1.1919.

J. Pfeifer pravi: "da so delavci v 16. stoletju zaradi številnih verskih praznikov počivali z nedeljami vred okoli 100 dni v letu; šele leta 1609 je dvorna komora število praznikov znižala." (5) V 19. stoletju so imeli rudarji 294 delovnih dni v letu. Večina praznikov je bila povezanih s cerkvenim koledarjem. Dopustov delavci praviloma niso imeli in so to vprašanje pričeli reševati šele s kolektivnimi pogodbami. Zakon o zaščiti delavcev iz leta 1918 pa že ureja trajanje porodniškega dopusta delavk.

OBLIKE IN VIŠINA MEZD

Delavčevo plačilo za delo je bila mezda, to je "denarni izraz vrednosti delovne sile kot blaga. Opredeljena je z vrednostjo življenjskih potrebščin, ki zagotavljajo reprodukcijo delovne sile." (6) Mezdo so na podlagi obrtnega reda iz leta 1859 obračunavali in izplačevali tedensko, vračunali so lahko stanovanje, kurjavo, uporabo zemljišča. Akordno mezdo so dobivali predvsem nequalificirani delavci, večinoma ženske. Od dnevne mezde je bila najslabša časovna mezda, redno zaposleni kvalificirani delavci pa so dobivali urno mezdo. Mesečno plačo so izplačevali administrativnemu osebju (uradnikom, obratovodjem, paznikom), direktorjem pa letno plačo, dogovorjeno s pogodbo. (7) Pogosto so bili udeleženi še pri dobičku in so dobivali dividende, tandjeme in sejnine.

V 19. stoletju so rudarji poznali "hernših" ali gosposko dnino, to je bil dnevni zaslužek, ki ni bil določen z akordnim ali normiranim delom. Pogodbeni zaslužek rudarja so imenovali gedinge. Rudarje so do leta 1858 plačevali po delovnem času (posadi, šihu), potem na akord, ki je lahko bil določen: 1. po dolžinski meri rudninskega ležišča; 2. po uteži ali volumenski meri izkopanega materiala; 3. prosti ali neomejeni akord. Leta 1865 so uvedli akord po izkopanem centu in s tem štetje vagončkov. Neomejeni akord so v Idriji uvedli leta 1867. Od mezde so odštevali še stroške za eksploziv in razsvetljavo, kar so v drugi polovici 19. stoletja opuščali. (8)

Po obliki plačila ločimo nominalno in naturalno mezdo, pogosto pa sta bili izplačani kombinirano. Nominalna mezda je mezda, izražena v denarju, realna mezda pa predstavlja njeno kupno moč, ki v istem času ni bila povsod enaka. Razmerje med mezdo in dobičkom pa daje relativno mezdo. (9) Osnova za izračunavanje prispevkov za različne oblike zavarovanja je bila dnevna zavarovana mezda. Zavarovana mezda je predstavljala določen odstotek od dnevne mezde, odvisne od razporeditve delavca v plačilni razred.

Pri nominalnih zneskih niso upoštevali bonitet, kot je na primer deputat, ki je bil v 19. stoletju v nemških rudnikih nenapisan privilegij, po prvi svetovni vojni pa je bil vključen v plačo in je predstavljal ostanek sistema truck. (10) Podobno lahko rečemo za deputat na našem območju. Z ministrskim ukazom leta 1895 je bilo v avstrijskih

deželah prepovedano namesto gotovine izdajati posebne konzumne znamke. (11) Podjetniki so namreč na tak način prisilili svoje delavce, da so kupovali v njihovih trgovinah, kljub neugodni ceni.

Ko iščemo podatke o višini plačila delavcem v prejšnjem stoletju ali pred drugo svetovno vojno, pogosto najdemo podatek, kolikšno je bilo plačilo na uro ali kolikšna je bila dnevna mezda in morda še celo dnevna zavarovana mezda. Za tedenski zaslužek se dnevna mezda pomnoži s 6, ker je bila že od leta 1885 nedelja prosta. Za izračun mesečnega zaslužka pomnožimo dnevno mezdo s 26. Če imamo podatek zaslužka na uro, je treba poznati delovni čas, ki so ga v določenem obdobju imeli. Višina mezde je bila pogosto odvisna od plačilnega razreda ali kategorije, v katero je bil delavec razvrščen na osnovi dela in izobrazbe. Rudarji, (12) člani bratovskih skladnic, so bili po prvi svetovni vojni razdeljeni v šest kategorij. (13) (Tabela 1)

SISTEM ZAVAROVANJA

Mezda je bila osnovni vir preživljanja delavcev in njihovih družin. V primeru nezgod, bolezni ali onemoglosti je

Tabela 1:

KATEGORIJA	POKLICI	POVPREČNI DNEVNI ZASLUŽEK V DINARJIH
I.	tehnični in administrativni uradniki, pazniki, starejši rudarji (predelavci), višji topilničarski in višji strelni mojstri	50
II.	rudarji (kopači) in topilničarji, tesarji, strelni mojstri, zidarji, strojniki, mehaniki, elektrikarji in drugi obrtniki	40
III.	pomožni kopači in topilničarji kakor tudi mlajši kvalificirani delavci	30
IV.	jamski vozači in ostali jamski in topilniški delavci, ki niso v višji kategoriji, delavci na dnevnih kopih in starejši delavci	25
V.	mlajši delavci na dnevnih kopih, dninarji in starejše delavke	20
VI.	učenci, vajenci, ostali začetniki in mlajše delavke	15

Tabela 2: Sestava prispevkov za zavarovanje

PRISPEVKI	%	ZAVAROVANEC	PODJETJE
Bolniško zavarovanje	6	3	3
Nezgodno zavarovanje	1	0	1
Pokojninsko zavarovanje	5	2,5	2,5
Zavarovanje za brezposelnost	1,4	0,7	0,7

Tabela 3: Podpore za brezposelnost

Skupina	Mezdni razred	Osebna podpora na teden v dinarjih	Podpora z družinskim dodatkom na teden v dinarjih
I.	od III. do VIII.	60	70
II.	od IX. do XI.	90	110
III.	XII.	120	150

večina vse do leta 1922 ostala brez denarnih prihodkov. Rudarji, železarji, železničarji in nekoliko pozneje še nameščenci so od srede 19. stoletja postopoma uveljavljali zahteve po različnih oblikah zavarovanja. Podpore, ki so jih delavci dobivali, so bile nizke, odvisne od njihove zavarovane mezde. Podpora so dobivali delavci ali družinski člani le nekaj tednov.

Obliko pokojninskega in socialnega zavarovanja so od leta 1854 predstavljale bratovske skladnice, ki so jih ustanovljali pri rudarskih in montanističnih podjetjih in so delovale do druge svetovne vojne. V okviru bratovske skladnice so bili rudarji zavarovani za čas onemoglosti, starosti in smrti, za čas bolezni in za nesrečo. V tem okviru je bilo leta 1933 uvedeno še zavarovanje za čas brezposelnosti. Za pridobitev pravice do podpore je moral delavec določen čas redno plačevati prispevek od svojega zaslužka.

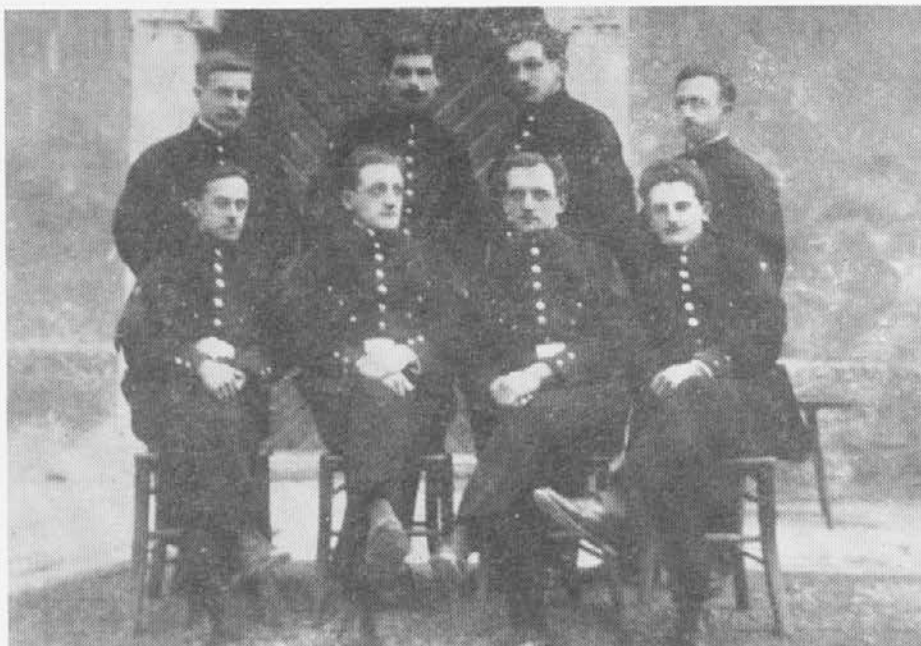
Višina prispevka zavarovanca je bila odvisna od delavčeve povprečne zavarovane mezde. To je bila mezda, za katero je bil delavec zavarovan in je bila odvisna od njegove uvrstitve v posamezni mezdni razred, ne pa od njegovega dejanskega zaslužka. (14) V povprečju so bile te mezde za 30 do 40% nižje od dejanskih zaslužkov. (15) Prispevke za zavarovanje so polovico plačevali delavci od svojih čistih zaslužkov, polovico pa delodajalci, za nezgodno zavarovanje pa so morali vse prispevke plačati podjetniki. (16) (Tabela 2)

Člani bratovskih skladnic so morali članarino plačevati redno in ves čas članstva, tudi kadar zaradi bolezni niso delali in so dobivali denarno podporo. Upokojenci in rentniki so morali plačevati prispevke za bolniško blagajno od svoje rente. Za člane bratovskih skladnic so bile pravice do bolniškega in nezgodnega zavarovanja enake kot za zavarovance po zakonu o zavarovanju delavcev leta 1922. (17)

Zaradi aktualnosti omenjam podpore za brezposelnost, ki so bile kratkotrajne in nizke. V 20. letih je lahko znašala največ do 1/3 delavčeve mezde, ki bi jo dobil, če bi bil zaposlen. To je bilo neprimerno predvsem pri dolgotrajni brezposelnosti, zato so leta 1937 uvedli osebne podpore in podpore z družinskim dodatkom. Podpora je znašala 65 % rednih zavarovanih mezd, družinske doklade pa 14,3 do 20 % osebnih podpor. Višina podpore je bila razdeljena v tri skupine, v katere so bili razvrščeni delavci po mezdni razredih. (Tabela 3)

Krajne borze dela so poleg pomoči v denarju dajale brezposelnim še pomoč v hrani, prenočišču, dovolilnice za polovično vožnjo pri iskanju dela v drugih krajih in druge oblike. Zakon o zaščiti delavcev je zahteval od občin skrb za ustanavljanje delavskih azilov in kuhinj za nezaposlene delavce, vendar je to breme v glavnem nosila borza dela in s tem delavske mezde. (18)

Oblike zavarovanja delavcev so se razvijale bolj zapleteno, kot nakazujem v tem besedilu. Tudi podpore in drugi denarni prispevki delavcem so bili raznoliki, vendar nizki in niso omogočali normalnega življenjskega standarda. Razmere tako v smislu delovnega časa kot plačila delavcem in s tem povezane oblike socialnega varstva zaposlenih so se v skoraj stoletju in pol bistveno spremenile, vendar pa je delavec v času gospodarske krize vedno znova v stiski.

Skupina rudarjev v uniformah, fotografirana pred drugo svetovno vojno. (Reprodukcijo hrani Koroški muzej Ravne na Koroškem.)

OPOMBE:

1 F. Kresal, Pregled razvoja delavsko zaščitne zakonodaje in ustanov delavske zaščite v Sloveniji med obema vojnima. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1968-1969, št. 1-2, str. 103.

2 J. Pfeifer, Zgodovina idrijskega zdravstva. Idrija, 1989, str. 17.

3 Postave. Arhiv Koroškega muzeja Ravne na Koroškem.

4 F. Kresal, Pregled razvoja ... str. 103-190.

5 J. Pfeifer, Zgodovina idrijskega zdravstva. Idrija 1989, str. 17.

6 F. Kresal, Mezda. Enciklopedija Slovenije. Tipkopis 1993, str. 1.

7 J. Šorn, Premogovniki in njihovi rudarji v obdobju 1848-1918. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1968-1969, št. 1-2, str. 3-102.

8 Isti, str. 3-102.

9 F. Kresal, Mezda. Enciklopedija Slovenije. Tipkopis 1993, str. 1.

10 R. Wolf, Materialien zur Lebensweise der Zwickauer Steinkohlenbergarbeiter vom Ausgang des 19. Jahrhunderts bis zur Zeit der Weimarer Republik. Kultur und Lebensweise des Proletariats. Berlin 1974, str. 119 (185-212).

11 F. Kresal, Pregled razvoja ... str. 103-190.

12 Železničarji so bili razvrščeni v tri razrede (kvalificirani, polkvalificirani, nekvalificirani), po katerih so plačevali prispevke; drugi zavarovanci so bili razvrščeni v 12 mezdni razredov, pri tem je najnižja zavarovana mezda l.m.r. znašala 6 din (tudi za vse, ki so prejeli manj), najvišja 48 din v XII. m.r. (tudi za tiste, ki so prejeli več kot 48 din) na dan.

13 Pravilnik bratovske skladnice za zavarovanje delavcev in nameščenцев rudarskih podjetij v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ljubljana, 1924, čl. 44 in 45, str. 25.

14 F. Kresal, Nekateri načini reševanja delavskih socialnih vprašanj na Slovenskem do leta 1922. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, 1973, št. 1-2, str. 17.

15 Isti, Začetki razvoja delavskega zavarovanja... Zgodovinski časopis, 1970, str. 239.

16 Isti, Začetki in razvoj delavskega zavarovanja ... str. 238.

17 Isti, Začetki in razvoj delavskega zavarovanja ... str. 239, 240.

18 Isti. Pregled razvoja ... str. 123-139.

PREMOGOVNIK IN VAS LEŠE

Erhard Srebotnik

K temu pisanju in razmišljanju me je spodbudilo pregledovanje izvirnih starih dokumentov, kot so:

- ZAHLUNGS LISTA pro Februar 1847; b.b. LIESCHA (plačilna lista)
- ZAHLUNGSBOGEN; I. Heft; Mai 1856; Bergb; LIESCHA
- ZAHLUNGSBOGEN; I. Heft; Monat Mai 1857; b.b. LIESCHA
- ZAHLUNGSBOGEN; I. Heft; Monat Juni 1857; b.b. LIESCHA
- Slika SKUPŠČINE II. rudarske zadruga v Celju, 9. marca 1930
- Poraba JAMSKEGA LESA v jami GUSTAV in JANŽ 1931. leta
- DRAŽBENI OKLIC za prodajo nepremičnin rudnika, 11.3.1936
- PRAVILA RUDARSKE ZAJEDNICE; 11. maj 1936
- SITUACIJSKI NAČRT LEŠ; 14.4.1937

ter preučevanje literature o zgodovini rudnika (premogovnika) Leše, pregled sedanosti in razmišljanje o prihodnosti te lepe vasi. Teh nekaj dokumentov, ki so v moji lasti, prikazuje začetek in konec življenja rudnika Leše.

Odkritje premoga spremeni življenje vasi

Zgodovina Leš sega v daljino 15. stoletje, ko so tedanji prebivalci zgradili prelepi cerkvi "dvojčici", ki stojita druga ob drugi. Zgornja cerkev se imenuje cerkev sv. Volbenka in je zgrajena iz kamna, ki ni ometan. Ta cerkev nima zvonika. Spodnja ali druga cerkev se imenuje cerkev sv. Ane. Obe cerkvi tako blizu skupaj predstavljata nekaj svojstvenega v

slovenskem in evropskem prostoru. Zaradi svoje lepote sta dobili tudi svoj prostor v knjigi Zakladi Slovenije.

V 17. stoletju so bile Leše poseljene le z redkimi kmetijami, kot so Kresnik, Papež, Kunc, Pristov itd. V začetku 19. stoletja je bil magistralni uradnik Blaž Majer na obisku pri kmetu Kresniku in je odkril ležišče rjavega premoga z dokaj visoko kurilno vrednostjo. To odkritje je podobo in življenje vasi popolnoma spremenilo. Leše so iz majhne doline, posejane z redkimi kmetijami, postale močno premogovniško središče.

Blaž Majer je dve leti po odkritju, leta 1820, začel načrtno izkoriščati leški premog. V premogovnik so prihajali na delo kmetje iz bližnje in daljne okolice.

Vendar pa Majerjevo lastništvo nad premogovnikom ni trajalo dolgo. Leški rudnik je v svojem stodvajsetletnem življenju zamenjal kar nekaj lastnikov:

- od 1820. do 1822. leta je bil lastnik BLAŽ MAJER
 - od 1822. do 1869. leta sta bila lastnika brata ROST-HORN
 - od 1869. do 1881. leta je bil lastnik d.d. HUETTENBERGER EISENWERK - GESSELSHAFT
 - od 1881. do 1899. leta je bil rudnik v lasti ALPINSKE MONTANSKE DRUŽE
 - od 1899. do 1930. leta je bil v lasti grofa HUGA, LADISLAVA in ARTURJA HENCKLA VON DONNERSMARK - BEUTHEN. Leta 1919. je prešel pod državni nadzor pod vodstvom FLASCHBERGA
 - od 1930. do 1935. leta je bil v lasti ILIRSKÉ rudarske družbe: 5/6 HENCKEL in 1/6 FLASCHBERGER
 - od 1935. do 1939. leta je bil v lasti RUDARSKE ZAJEDNICE LEŠE; ki jo je predstavljala PAVEL KOREN
 - decembra 1939 je bil rudnik Leše likvidiran.
- Pod temi lastniki je rudnik doživel vzpone in padce. Prikazuje jih tabela izkopa premoga in števila zaposlenih ljudi v rudniku.

Razcvet rudnika in kraja

Rekordno proizvodnjo so rudarji na Lešah dosegali pod lastništvom delniške družbe Huetttenberger Eisenwerk - Gesselshaft in Alpinske Montanske družbe v letih 1871 - 64.101 tona, 1872 - 63.340 tona; 1881 - 67.300 tona; 1882 - 70.000 tona in 1883 - 67.100 tona. Tudi število zaposlenih je bilo v teh letih najvišje (od 730 do 846). Celotno zalogo premoga na Lešah so ocenili na 4.480.000 tona; odkrito pa na 784.000 tona. Ta ocena je iz leta 1855.

V premogovnik je vodilo 16 jam, globoke so bile od 28,5 metra do 88 metrov. Za izvažanje premoga so uporabljali 6 jam, od katerih je najbolj znana jama AVGUST, in štiri rove: EVGEN, JOŽEF, MATEJ, BARBARA.

Za transport premoga v rudniku so uporabljali tirniške proge z vozički, v katere so lahko naložili po 350 kg premoga. Te vozičke so vlekli rudniški konji. Vozički za prevoz premoga iz rudnika pa so bili precej večji (do 900 kg teže tovora).

Večinski delež izkopa premoga je odkupila prevaljska železarna. Transport premoga je bil za tiste čase zelo pereč problem. Na poti proti Prevaljam je bilo stalno vpreženih po 40 konj (21 dvovprežnih vozov), ki so po slabi cesti prevažali po 170 ton premoga na dan. Po pobočju hriba nad cesto so 1835. leta zgradili konjsko železnico, ki pa ni bila preveč učinkovita. 1880. leta je konjsko železnico zamenjala lokomotiva na parni pogon.

Iz vsega tega je razvidno, da je ta rudnik dajal kruh in možnost preživetja zelo veliko ljudem na Koroškem. Pri tem ne mislimo samo rudarjev in njihovih družin, ampak tudi naslednje sloje prebivalstva:

- dodaten vir zaslužka za kmete, ki so oddajali konje za transport jamskega lesa in prevoz premoga iz rudnika na plan ter transport premoga h kupcem

- gozdarji so se preživljali s sekanjem in prodajo lesa za potrebe v rudniku, saj je letno potreboval od 600 do 1000 m³ lesa za jamsko obratovanje. Na cent (56 kg) premoga so porabili 0,098 kubičnega čevlja lesa

- postranske dejavnosti, kot so gostinstvo, gradbeništvo in tudi kmetijstvo, trgovina itd.

- Začetek (ustanovitev), razvoj in obstoj železarne na Prevaljah so bili odvisni od odkritja in izkoriščanja premoga na Lešah. To pa je pomenilo delo in kruh za tisoče ljudi na Koroškem, vse od Pliberka, Crne do Dravograda.

Objekti, ki so bili zgrajeni v času razcveta rudnika:

- 25 stanovanjskih hiš za poročene rudarje z družinami
- več delavskih domov za samske rudarje
- restavracija
- bolnišnica, ki je obratovala do 1921. leta
- šola za dvorazredni pouk
- 5 velikih kasarn na Prevaljah za prenočevanje samskih rudarjev (po 70 postelj) in 6 družinskih hiš.

Rudnik je bil za 19. stoletje dokaj dobro opremljen. Imel je naslednje naprave in opremo:

- 4300 metrov tirov v rudniku za izvažanje premoga in 3900 m tirov okrog rudnika na svetlem
- tri parne stroje za pogon dvigala in črpalke
- poseben parni stroj za pogon naprave v kovaški in ključavničarski delavnici. Vsi parni stroji so imeli skupno moč 123 KS

- pralnico za pranje premoga

- napravo za sejanje in sortiranje premoga.

Razvoj rudnika, kraja in pokrajine je bil dosežen ob neizmernem trpljenju ljudi, ki so delali v rudniku ali zanj. V rudniku so delale tudi ženske in otroci (tudi otroci, ki še niso bili stari 14 let). Do 1886. leta so namreč zaposleni pri rudniku delali po dvanajst ur na dan. Po uporu leških rudarjev proti obratovodju Hallerju in nečloveškim razmeram so uvedli osemurni delavnik v treh izmenah in prepovedali žensko jamsko delo.

Delo na normo najbolje plačano

Iz plačilnega seznama za leti 1847 in 1857 je razvidno, koliko so rudarji in drugi zaslužili in za kakšne namene so dajali svoj denar. Plačilni seznamec so napisani v ročno zvezanem zvezku formata A3. Kljub starosti 147 let so obdržali popolno čitljivost, razumljivost in lepoto pisave. Pisani so z gosjim peresom in tušem. V vseh plačilnih seznamih se pojavlja Anton Webern kot avtor in verjetno kot računovodja rudnika. Vsi seznamec tako iz leta 1847 kot iz leta 1857 so pisani v prelepi nemški gotici. Računovodjo odlikuje izjemna natančnost pri vodenju seznama in

Abzug für										Verbleibt				Pun- .17	Name	Gehalt- Schickung	Einkauf- Einkauf	Gehaltene Hände	Verdienst an				
Kreuzfund	Aufsetzen	Verschuss	Tafel	Summe	Betrachtung	Abzug für Vorkauf	Betrachtung	Rest	Schickung	Abzug für Geleichte	Summe												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				
200	50	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	Transport				3000	60	40	20	1810	30
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	221	Mein Forder	10	15	11	2	21	10	36	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	222	Long Buschisch	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	223	Lipp Widmar	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	224	Lipp Roth	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	225	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	226	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	227	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	228	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	229	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	230	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	231	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	232	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	233	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	234	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	235	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	236	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	237	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	238	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	239	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	240	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	241	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	242	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	243	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	244	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	245	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	246	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	247	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	248	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	249	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	250	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	251	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	252	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	253	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	254	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	255	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	256	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	257	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	258	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	259	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	260	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	261	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	262	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	263	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	264	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	265	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	266	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	267	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	268	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	269	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	270	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	271	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	272	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	273	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	274	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	275	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	276	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	277	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	278	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	279	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	280	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	281	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	282	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	283	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	284	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	285	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	286	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	287	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140	288	Müllers Löffel	10	20	11	30	1	10	32	
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100	110	120	130	140</										

obračunavanju plač rudarjem in vodstvu v rudniku. V seznamih se pojavljajo priimki ljudi, živečih na Lešah ali v Mežiški dolini. Navedel bom nekaj priimkov, ki so v seznamih: Obrietan, Novak, Reiner, Mlinar, Popp, Schrott, Vivot, Steharnig, Pungartnik, Stifter, Strahovnik, Karnizhnik, Woschank, Prevalnik, Dover, Schauer, Ertl, Pauscher, Pečnik, Lončar, Brezar, Knes, Vranič, Kogelnik, Perničnik, Forstner, Juch, Papež, Ramšak, Naveršnik, Podrečnik, Prasnik ... in še mnogo drugih znanih priimkov in imen. Kot kaže, smo takorekoč vsi Lešani ter premnogi drugi prebivalci Mežiške doline imeli na težavnem delu v rudniku koga od sorodnikov. V premogovniku so delali brez vsake mehanizacije, in 12 ali celo 14 urni delovnik je pomenil res pravo mučenje moških, žensk in otrok za zelo majhno plačilo. Plačilno sredstvo v tem obdobju je bil goldinar, ki je bil razdeljen na 60 krajcarjev. Koliko je kdo zaslužil, pa je razvidno iz tabele:

Vsi avtorji navajajo, da je bilo leta 1847 v rudniku Leše zaposlenih 451 rudarjev, vendar ta dokument dokazuje, da je tedaj delalo v rudniku kar 623 rudarjev.

Pri računanju povprečkov sem zajemal samo podatke zaslužkov rudarjev in paznikov ter nižjih slojev delavcev po zaslužku. Opazno pri teh pregledih je, da so največ zaslužili rudarji, ki so delali večino časa na akord (normo). Njihov zaslužek se je v teh primerih gibal od 20 do 30 goldinarjev.

Pri izpisu za leto 1847 je navedena tudi plača računovodje Antona Webera, ki je znašala kar 83,20 goldinarja, kar pomeni, da je bila sedemkrat večja od povprečne plače. V tem obdobju so se izplačevale plače nekaterim vodilnim osebam v rudniku v zelo visokih vsotah, kot na primer 930 gold., 246 gold., 225 gold. itd. Tako visoke plače so bile izplačane 6 osebam.

Za najnižje plače je zelo verjetno, da so jih dobivali otroci in ženske. S kontrolo matičnih knjig bi lahko ta dejstva gotovo potrdili.

Iz teh dokumentov veje duh spoštljive starosti in del življenja in boja za preživetje naših prednikov. Njihovo življenje je bilo polno odrekanja in predvsem tršega življenja, kot ga poznamo mi. Življenje je bilo prežeto s hlapčenjem tujim lastnikom, predvsem Nemcem in njihovi milosti in samovolji.

Usoda pozabljenе vasi?

Zadnjo fazo obstoja rudnika Leše predstavlja dokument Dražbeni oklic z dnem 11. marec 1936. V tem dokumentu je navedeno na stotine parcel, ki so bile last rudnika in so bile predvsem na Lešah in Prevaljah. V Dražbenem oklicu so naslednji podatki: naziv posestva, velikost v m² in ocenjena vrednost. Naštel bom nekaj zanimivih primerov zemljišč in stavb, npr.: Pečnikovo, Jušlovo, Štorovo, Motnikovo, Rožančevo, Janževo posestvo, Pfefrovo zemljišče, več objektov in hiš na Prevaljah, veliko hiš in objektov na Lešah itd.

Zelo veliko teh objektov in zemljišč je odkupila Rudarska zajednica ter jih kasneje oddala rudarjem s posebnimi pogodbami. Rudarska zajednica je delala in poslovala še 4 leta, predvsem dokler so lahko kopali in izkoriščali premog v starih rovih. Za odprtje novih rovin ni bilo denarja in zaradi

PLAČILNI SEZNAM

	ZA FEBRUAR 1847	ZA MAJ 1856	ZA MAJ 1857	ZA JUNIJ 1857
1. ŠTEVILO ZAPOSLENIH	623	299	359	342
2. POVPREČNI BRUTO ZASLUŽEK	11.47	12.30	16.39	15.27
3. NAJVEČJI BRUTO ZASLUŽEK	59.44	35.00	44.09	37.33
4. NAJMANJŠI BRUTO ZASLUŽEK	4.30	4.42	5.00	5.34
5. VSOTA BRUTO ZASLUŽKA	9312.25	3739.26	5784.43	5221.43
6. ODTEGLJAJ ZA RAZSVETLJAVO	-	161.2	232.48	201.12
7. ODTEGLJAJ ZA BOLNIŠKO	-	166.40	259.01	218.53
8. ODTEGL. ZA SOCIALNO POMOČ	35.06	12.24	15.21	14.27
9. PREDPLAČILO	2191.28	41.32	38.35	66.02
10. PLAČILO ZA TOBAK	153.36	17.04	-	-
11. ODTEGLJAJ ZA ŠOLO	-	-	45.48	38.41
12. ODTEGLJAJ ZA HRANO	-	1141.09	1533.52	1495.25

Obdobje v letih	Povprečen izkop premoga na leto	Število zap. v rudniku (povprečno)
1840 do 1849	25.085 ton	342 rudarjev
1850 do 1854	33.950 ton	565 rudarjev
1871 do 1879	53.094 ton	736 rudarjev
1880 do 1889	50.870 ton	629 rudarjev
1890 do 1892	31.633 ton	299 rudarjev
1919 do 1927	14.020 ton	212 rudarjev

tega je 1939. leta šla družba v likvidacijo. S tem se je končala slavna zgodovina leškega rudnika. Ostal je samo spomin z nekaj sledovi velike industrije na Lešah. Naša naloga je te spomine ohraniti in obnoviti nekaj zadnjih objektov, ki so lahko Lešam in Mežiški dolini samo v ponos. Korošci se slabo zavedamo svoje industrijske zgodovine in z njo ravnamo zelo mačehovsko

(kako ohranjamo stavbe, opremo itd. ter kako mlade rodove poučujemo o naši zgodovini!).

Po propadu leškega rudnika je razvoj kraja popolnoma zastal. Vaščani Leš so veliko storili za svoj kraj, saj so si s samoprispevkami uredili infrastrukturo - kanalizacijo, asfaltiranje ceste, vodovod, elektrifikacijo, napeljavno telefonskih priključkov, štirirazredno osnovno šolo, vrtec itd., vendar zaradi občinske politike gradnje stanovanj niso uspeli zadržati podmladka na Lešah, zaradi česar postaja ta kraj prebivališče starejših ljudi.

V pospešeni gradnji stanovanj in vlaganju v turizem v naši regiji so ostale Leše popolnoma pozabljene in zaradi tega danes doživljajo zelo žalostno usodo. V vsem povojnem času ni bil zgrajen niti en objekt družbeno-stanovanjskega pomena, čeprav nekateri prebivalci živijo v nemogočih razmerah (v objektih, ki so bili zgrajeni v času obstoja rudnika Leše).

V tem trenutku se Lešani srečujejo z zelo velikimi težavami. Rešilo bi jih naslednje:

- cesta Leše - Prevalje je popolnoma uničena, in je potrebna nove asfaltne prevleke
- nujno potrebna je regulacija potoka ob cesti proti Prevaljam

- gradnja stanovanjskega bloka za vsaj 12 družin
- sanacija zemljišča, ki se vdira zaradi posedanja premogovniških jam
- vlaganje v razvoj turizma na Lešah
- vlaganje v razvoj podjetniške iniciative.

V zgodovini leškega premogovnika so prebivalci veliko storili za razvoj Koroške, zato menim, da je čas, da tudi Koroška stori kaj za vas Leše.

Viri:

- Izvirni dokumenti
- Ivan Mohorič: Industrializacija Mežiške doline, Založba Obzorja, Maribor, 1954
- Srečanje rudarjev leškega rudnika leta 1984

**"Oh Luba moja družina Luba žena in Otročeji moji
jas vas strašno želim objeti in pozdravit
pa ne vem aj bo mogoče aj ne."**

Po sledovih pisem vojakov iz 1. svetovne vojne

Franc Gornik

Pred 80 leti se je začela 1. svetovna vojna

Letos bo minilo 80 let od atentata na avstrijskega prestolonaslednika nadvojvodo Franca Ferdinanda v Sarajevu, kar je sprožilo prvo svetovno vojno.

Franc Ferdinand je bil tudi vrhovni poveljnik avstro-ogrške vojske, zato se je udeležil velikih manevrov 15. in 16. vojaškega zbora na Bjelašnici. Na poti ga je spremljala žena, vojvodinja Zofija Hohenberg.

Na sarajevski železniški postaji so visokim gostom priredili svečan sprejem. Kolona avtomobilov je nato zavila proti mestni hiši. Prvi poskus atentata se je zgodil že na začetku poti, ko je Nedeljko Čabrinović iz Trebinja proti nadvojvodovemu avtomobilu vrgel steklenico - bombo. Franc Ferdinand jo je odbil z roko tako, da je eksplodirala pod sosednjim avtom in ranila dva vojaška poveljnika iz spremstva. Kljub opozorilom je nadvojvoda pot nadaljeval in imel v mestni hiši govor, v katerem je Sarajevčanom očital, da nanj mečejo bombe. Visoki gostje so se potem napotili proti bolnici, da bi obiskali ranjenca. Ko je avtomobil s prestolonaslednikom in njegovo ženo zavil s takratnega Appelovega nabrežja v Ulico Franca Jožefa, sta počila dva strela. Prvi je zadel vojvodinjo Zofijo v trebuh, drugi pa nadvojvodo v vrat. Oba sta umrla, še preden so ju pripeljali v bolnišnico.

Atentator je bil 19-letni dijak Gavrilo Princip, pravoslavni Srb iz Grahovega. Raziskave so pokazale, da je bil atentat zasnovan v t. i. velikosrbski zaroti v Beogradu. Njen cilj je bil, da bi se od Avstro-Ogrske odcepile vse dežele, v katerih živijo Srbi, zlasti še Bosna, in se priključile Srbiji.

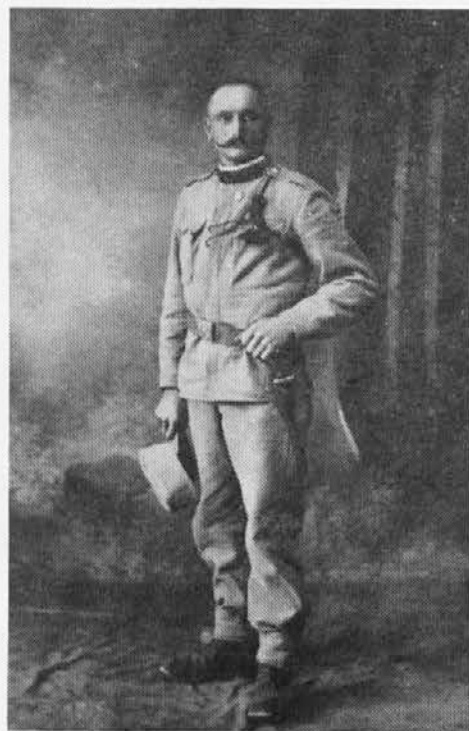
Zaradi atentata, ki se je zgodil 28. 6. 1914, je avstro-ogrška monarhija napovedala vojno Srbiji. Spopad se je pozneje razplamtel še med Nemčijo in Rusijo, v vojno pa je stopila tudi Francija. Italija je od začetka pomagala Avstriji in Nemčiji. Ko pa so ji Angleži, Francozi in Američani ponudili rehabilitacijo ter Trst z Istro in del Dalmacije, je dotakratnima zaveznicama napovedala vojno. V spopad so se vpletle ZDA in skoraj celotna Evropa, zato so vojno imenovali svetovna, pozneje pa so ji dodali še števniki prva.

Utrinki iz pisem vojakov domačim

Že leta 1914 je mobilizacija zajela tudi slovenske fante in može, ki so jim pravili "kranjski Janezi". Bili so na različnih bojiščih - od Karpatov, Galicije do Makedonije. Največ jih je padlo v soško-kobariških ofenzivah. Mnoge so nasprotniki ujeli. Tisti, ki so lahko, so pod strogo in večkratno cenzuro

pisali domačim in znancem, iščoč pri njih pomoči in utehe. Nekateri so se iz ujetništva vrnili šele čez leta, ko so jih njihove družine imele že zdavnaj za mrtve.

"Presrčno vas pozdravljam!!!" je Mežnarjevi Mariji 30. 3. 1915 v Podgorje pri "Vindiš Grazu" sramežljivo napisal na hrbtno stran svoje fotografije vojak Franc in nadaljeval: **"Zahvalim se ti za karto ktero sem sprejel jas bi bil ja že poprej pisal pa antresa nisem prav vedel gre mi bol naslabo pa hvala Bogu zdrav sem še in zaprosim odpiši mi še povej kako je še kaj pri vas malo pism od Vašiga kraja dobim mi je veliko veselje če mi kdo piše in še Vas vse skupaj presrčno pozdravljam z Bogom."**

Fotografija
vojaka
Franca
za
Marijo

Mežnarjeva Marija (Mitci, Micika) je bila dobrosrčno dekle, ki si je dopisovala z vojniki, jih tolažila in obveščala, kaj se v okolici Slovenj Gradca dogaja.

Ohranili sta se še dve kartici, ki ju ji je pisal Josef L.

12. 3. 1915

"Draga mi. Iskrene pozdrave Ti pošiljam in ti želim vse najveselejše. Pozdravim tudi očeta in vas vse skupaj z Bogom draga mi prijateljica."

23. 10. 1916

"Mnogo srčnih pozdravov Ti pošiljam in Ti želim vse naj veselejše v Tvoji domovini. Da bi ti Bog ohranil zdravje in kmalu veselo svidenje. Iskreno se ti zahvalim za dopisnico, katero z veseljem sprejem od Tebe. Sprejmi mnogo srčnih pozdravov iz daljnega kraja. Na te vedno iz srca misleči. Z Bogom Mici. Piši mi kmalu."

Josip Tevž je kot vojni ujetnik domov skoraj pet let pošiljal pisma iz raznih taborišč v Italiji. Če je bilo z njim vse v redu, je pisal vsako soboto ali nedeljo. Evidenco dopisovanja je skrbno vodila njegova sestra Mežnarjeva Marija. Na vsako dopisnico ali pismo je napisala datum prispetja, pošto pa shranila. Po Marijini zaslugi se je tako ohranilo 75 Josipovih dopisnic in pisem.

2. 8. 1915

To je Josipovo prvo pismo iz ujetniškega taborišča (Caserta Maddaloni Italia Coserna Anunziata), v katerem domače obvešča, da je bil v 1. italijanski soški ofenzivi ranjen in 26. 7. 1915 zajet. "Doživljam mojega življenja vam bodem že ustmeno povedal", obljublja "vaš vdani in hvaležni sin Josip".

22. 8., 26. 8. in 1. 9. 1915

V pismih ponavlja, da nujno potrebuje 120 kron in "kaj za jesti" ter paket do 5 kilogramov, ki mora biti zavrt tako, da ga bo cenzura lahko odprla.

8. 9. in 16. 10. 1915

Pritožuje se, da še ni nič dobil. Roti, naj mu "pošljejo denar, tobak, med in špeh - vse v leseni škatli".

14. 11. 1915

Piše v trdi nemščini, da vsi dobijo pakete, on pa nič. Zopet našteva, kaj poleg kron nujno potrebuje za preživetje.

4. 12. 1915

Dobil je tri kartice, paketa pa še nobenega. "Ne zastopim, ali ste tako neumni ali kaj je, da paketa ni!" Misli, da ga ne znajo poslati.

18. 12. 1915

Na tej dopisnici se razhudi. "Stavim vam vprašanje zakaj nič ne pišete. Prosil sem za denar, prosil za eno ali drugo stvar a vaše trdo mrzlo

srce - prosim za tisti zvezek, v katerem so (Colomonovi) žegni - blagoslovi napisani moj rokopis, pa zagotovo, to je moja lastnina. Zapomnil si bodem. Moji tovariši so že vsi dobili pakete in potrebne stvari. Če gre pošta za te, mora tudi za mene. Preklete sovraštvo, si niste še ničesar hudega poskusili na svetu. Imate vsega dovolj na svetu. Vsega sem si že izkusil, samo smrti ne." In v isti sapi: "Pošljite mi vendar eno srajco in ene gata in par žepnih robcev, en žepni koledar, dišečo žajfo. Deset paklnov "Tobaka" in en par štang za čikanje pa mojo fajfo. Prosim vas za nekaj povojenega mesa ali vsaj špeha.

Z Bogom Josip"

S to kartico se njegovo pisanje v letu 1915 konča. Od doma je dobil nekaj dopisnic, medtem ko jih je on poslal vsaj 10 (toliko jih je namreč ohranjenih). Paketa ni prejel nobenega, čeprav je prosil vsaj za 20 stvari.

8. 1. 1916

Vse lepo pozdravlja, vošči vse dobro, potem pa našteva - poleg vsega zahtevanega v prejšnjih dopisnicah - "še kaj od moke in sladkorja pečenega, kar se ne ferderba", raznovrstnih cigar, pesemsko knjižico Kvišku srca, belega in črnega "cvirna", žepni nož, koledar in škarje. Denar naj bi nakazali prek Kreditne banke, Kolo-dvorska ulica 8, Celovec.

16. 1. 1916

"Iz vseh krajev Avstroogrške so tukaj ujetniki. Vsi so že dobili pakete pri vas pa je pošta zatvorjena! Pišite mi vsaj dvakrat na teden. Priporočam se vam za molitev."

29. 1. 1916

Domače lepo pozdravlja in želi vse dobro. Menda je prišel denar. V rokah ga še nima. "Bog obilno plati." In nadaljuje: "Ali bo že kmalu mir med evropskimi narodi? Se bomo še videli? Vsako nedeljo smo pri sveti maši. Imamo lepi red, vse je snažno in z nami lepo ravna. Zdravi mi!"

7. 2. 1916

Zopet piše v gotici. "Tako mi pošljite denar, pa nekaj več!"

Potem zopet našteva preko dvajset stvari, ki jih želi, seznam poveča še za "20 paklnov cigaretnega tobaka in šnabs. Vsega 5 kg."

24. 2. 1916

Želi, da mu večkrat pišejo, "ker ne veste, kako človeka v tujini razveseli vest iz domovine. Tukaj ne poznajo zime. Vedno je toplo in zeleno. A srce nemirno utriplje - čaka povrnitve nazaj v domovino." Želi si nazaj v planinski kraj - domači krog.

19. 3. 1916

Dopisnice je zaporedoma dobil. Piše vsako nedeljo. Prosi za denar in pove, da imajo lepo stanovanje, postelje pa so mehke. (To hvaljenje razmer je bilo gotovo zahtevano, op. F. G.) "Pišite vsaj če je kateri od znanih padel."

8. 4. 1916

Dobil je prvi paket. Vse lepo in pošteno. "Bog vam obilno povrne." Želi še pesmarico Alpen Gruesse.

V tem letu je Josip Tevž napisal še pet dopisnic in pisem. V enem je npr. opisal, kako poteka dan v ujetništvu. Vstajali so ob 5. uri, potem je bil zajtrk. Ob devetih so dobili hlebec kruha, ob enajstih "južno", ob petih popoldan večerjo, spat so šli ob devetih zvečer.

Eno pismo je raztegnil na štiri strani. V njem vzdihuje: "O ko bi še videl enkrat zeleno štajersko okoli Slovenj Gradca Starega trga Štilja in Št. Janža." Cenzura je napisala kurz (kratko) čez celo stran.

Iz leta 1917 je ohranjenih 23 pisem in dopisnic.

V enem toži: "Ne morem si nič pomagati sem kakor ptica brez peruti. O kje si zlata svoboda, kje si vesela radost civilnega življenja. Mogočen Tiran - napuh nekaterih ljudi nam je vzel življenje v Božji naravi..." Prosi za tobak, kruha pa naj ne pošiljajo, ker se pokvari.

3. 6. 1917

Piše, da so ujetnike preselili v provinco Aleksandrijo (Gavi Ligure Lavaguina).

1918. leta je odposlal 15 dopisnic, v katerih je prosil za denar, saj se je govorilo, da bodo šli domov. Pa niso, ampak so jih preselili na sever ob francosko - švicarsko mejo, kjer pa so po sporazumu o vojnih ujetnikih morali le - ti delati. Ujetništvo je postalo prava mora. (Pisati so smeli le po dve ali tri vrstice. Mnogo besed in stavkov je bilo zbrisanih. Op. F. G.)

Leta 1919 je bil Josip Tevž prestavljen v Feraro.

16. 2. 1919

Piše, da je še živ in da že pet mesecev ni dobil pošte. Dva meseca je ležal v lazaretu, ves je slab in obupan. (Njegova prvotno lepa slovenščina je pomešana s hrvaškimi in češkimi besedami. Op. F. G.)

6. 4. 1919

To je zadnja ohranjena dopisnica, v kateri je domačim zaželel srečno veliko noč.

Josip Tevž se je jeseni 1919. leta vrnil iz ujetništva - k svojim orglam in pevcem v Št. Janž. (Pred vpoklicem v vojsko je služboval na Dvoru pri Vrbi ob Jezeru. Bil je orglavec in pevovodja.) V pismih je med drugim pisal tudi, da so bili med ujetniki celo trije orglavci in dobri glasbeniki iz evropskih krajev, od katerih se je veliko naučil.

Mojemu staremu očetu Juriju Podojstršku iz Mežice (Miess) je leta 1915 poslal s Poljske svojo fotografijo mlad sorodnik Bučinek. Pripis: "Dragi mi! Naj prej Vas vse vkup lepo pozdravim in Vam pošljem mojo fotografijo in Vas prosim nič mi ne zamerite saj se morebiti ne bomo kedaj videli."

Velika drama za preživetje se je odvijala na Pernači puši nad Šentanelom. Tam je živela moja stara mama s štirimi mladoletnimi sinovi: Francijem, Pepijem, Lukijem in Gregijem. Poročena je bila s Pandevovim Francem Hudopiskom, ki je moral

že leta 1914 v vojsko. Težko sta si dopisovala, saj tega nista bila navajena.

Prva ohranjena dopisnica je iz Hermagora, 7. oktobra 1914.

"Preljuba moja Julčika jas tenaj prej želim iz vsega mojega srca močno pozdraviti jas želim pozdraviti da te na svetu nihče bol ne more pozdraviti. Preljuba žena kak se mi vendar smiliš, ker si pisala da stradate kruha ker vam nihče noče zamlet pa kaj, prosi pernačega očeta bojo zamleli dokler bote imeli erži pa čudno se mi zdi, da je erži bilo komaj 5 piškrič, pa nič si ne bodite v skrbi. Ko pridem jas nazaj bomo že dobili erži več. Alto ti pač morem povedat kedaj bom prišov ob božiču mislim, da bom prišev če bo dobro zaj šlo. In pa čudno se mi tuj zdi da je šla pri vas tuj toča. Pa mi nisi pisala. Kedar mi pišeš moraš pisat vselej Hermagor to je zadna pošta. Če pa pridem kam drugam ti bom pa spet pisav zadno pošto, da boš vedva kam pisat. Pa koj sama piši že lahko berem samo da le hočeš pisat z Bogom."

Januarja 1915. leta se je spet oglasil. "Oh Luba moja družina Luba žena in Otročeji moji jas vas strašno želim objeti in pozdraviti pa ne vem aj bo mogoče aj ne. Zelo sem v dalnih krajih in nič se mi ne godi dobro aj vendar zaupanje zmirom imam, da Bog bo že preložil ta križ. Dvakrat sem bil že v ognju sem bil še srečen. Zaj bom ta tretkokrat kak bo kajzaj. Zaj vas še enkrat pozdravim in ostanem vaš atej z Bogom." Podpisal se je: Franc Hudopisk 7 regiment kompanijo Feldpost No 32 Solnograd Galicija na 15. jener 15 leta.

Nič kaj dobro se ni godilo temu Pandevovemu Francu. Na ruski fronti je 1915. leta padel v ujetništvo. S tem se je začela njegova in družinska kalvarija. Kot ujetnika ga je pot vodila prek cele Rusije tja do Vladivostoka. Potem pa Singapur, Egipt in šele nato povratek domov. Nekaj let njegovi domači niso dobili pošte, ali je mrtev ali živ. Šele na vigred 1920. leta se je privlekel star, izmozgan in bolan v Šentanel in obležal na nekem "pungratu" pri cerkvi. Imel je nekakšno krvavo grizo. Vaščani so ga komaj spoznali in hitro poklicali ženo Julo. Franc pa se je prišel zgolj posloviti od družine in umret domov.

Op. uredništva:

Besedila pisem, ki so v navednicah, smo namenoma objavili nepopravljena, izvirna.

ZANIMIVA IZLETNIŠKA DEJAVNOST PLANINSKEGA DRUŠTVA RAVNE

Mojca Potočnik

Izletništvo sodi med najpomembnejše dejavnosti vsakega planinskega društva. Pred leti, ko so društva in njihovi člani imeli dovolj denarja, so največ izletov organizirali v oddaljene, visoke gore. Sledilo je obdobje, ko je začelo povsod primanjkovati denarja, in teh izletov se je udeleževalo bolj malo ljudi. Nazadnje so v nekaterih društvi spoznali, da ljudje radi hodijo tudi v bližnjo okolico, na lažje pohode, ki se jih lahko udeležijo vsi družinski člani, tako otroci kot starejši.

Planinsko društvo Ravne že dobro poldrugo desetletje prireja spomladanske **pohode okoli Uršlje gore.**

Pohod okrog Uršlje gore

Navadno je ta izlet v času, ko so obronki naše gore v najlepšem zelenju in cvetju. Ker je pot večinoma položna, le od Poštarskega doma do Vernerce se vzpenja, s planinskih travnikov pa so lepi razgledi na koroško in štajersko stran, se je pohod priljubil številnim mladim in starejšim planincem; za vse je lep uvod v planinsko sezono.

Pred tremi leti so ravenki planinci začeli odkrivati **severni predel Mežiške doline.** Vodnik Ferdo Igerc jih je povedel po sončnih pobočjih Tolstega vrha in Zelenbrega, lani so šli tudi na Strojno. Izletniki se vzpenjo z Raven na Štebarski vrh, nato pa nadaljujejo sprehajalno pot mimo Jakoba in Štekneta do lovske koče pri Kupljenju. Od tod gredo po ravnem na Strojno ali pa se pri Trotu začnejo spuščati proti dolini in se grede ustavijo pri kmetu Maku, kjer jih "nagradijo" z dobro kislo juho in moštom, da o pristnem domačem rženem kruhu ne govorimo.

Lani, ob 100. obletnici rojstva Prežihovega Voranca, se je vodnik Maks Večko navdušil za literarna romanja. S skupino navdušencev je - po literarnem večeru na Naravskih ledinah - poromal **od Kotelj do Belih vod.** Medtem ko se Hotuljci, ki tod romajo že dolga leta, po isti poti tudi vračajo, so si ravenki planinci za vrnitev domov najeli avtobus. Glede na to, da se pot po makadamskih cestah mimo Uršlje gore, čez Sleme in po obrobju Smrekovca vleče kot hudo

leto, jim tega seveda ni zameriti. Dobro voljo so pa le pokazali.

Drugo literarno romanje je bilo lani ob koncu leta. Več kot 60 izletnikov je skozi sneženo koprivsko zimo in po obronkih Pece čez mejo v Železno Kaplo znova povedel prejšnji društveni predsednik Maks Večko. Romali so **"Čez goro k očetu"**, po poti Prežihove žene in hčerk Vide in Mojce, kakor jo je opisal v potopisni črtici. Sneg jih je spominjal na težko pot matere z otrokoma, takih težav kot one pa niso imeli. Odpočili in okrepčali so se na najvišji koroški kmetiji Jekl v Koprivni, za prehod čez mejo so imeli dovoljenje, pravo presenečenje pa jim je pripravil gostoljubni kmet na poti proti Železni Kapli. Mnogi, ki so šli **"Čez goro k očetu"** prvič, so sklenili, da se bodo izletnikom na tej poti še kdaj pridružili.

Ker ni več prepovedano gibanje v stometrskem obmejnem pasu, so ravenki planinci letos prvič imeli priložnost spoznati **obmejno območje med Strojno in Mežico.** Po poti, ki spremlja državno mejo z Avstrijo v predelu, kjer nadmorska višina ne doseže tisoč metrov, je izletnike znova vodil Maks Večko, ki je prevzel še jesenski pohod ob državni meji **čez dvatisočaka Peco.**

Lažji pohodi, primerni za planice različnih starosti, oziroma za celotne družine, bodo še **s Smrekovca do Mozirske koče** (vodnik bo Igor Golob), po **Skofjeloškem hribovju** (vodnik Jože Žunec), po Slovenski planinski transverzali čez Pohorje (vodila bo Sonja Mihev), v **štajerske vinorodne gorice** - na pokušnjo mošta bo izletnike popeljal Ferdo Igerc - in nazadnje se bodo - znova po literarni poti Od Litije do Čateža - z Ivanom Cigaletom podali tisti, ki želijo spoznati Dolenjsko.

Med člani Planinskega društva Ravne je veliko rednih planincev z dobro telesno pripravljenostjo; ti se s tako lahkim pohodi ne bi zadovoljili. Čeprav hodijo v gore največ sami, jim prav pride tudi kak težji skupinski izlet. Letos se bodo imeli priložnost v juliju udeležiti dvodnevne izleta na **Špik, Hude police in Matajur** v Italiji, kamor bo planince vodil Jože Žunec, ter po feratah na **Visoko Ponco in Montaž** z Edvardom Štruclo, avgusta pa bosta omenjena vodnika organizirala petdnevno taborjenje v **italijanskih Dolomitih.** Poleg pohodov po feratah na vrhove: Monte Cristalo, Toffana in Marmolado bodo organizirali tudi več družinskih izletov po lažjih poteh v okolico Cortine D'Ampezo in Treh Zinn. Septembra bo šel z izletniki na **Jerebico in Rombon** Ivan Cigale, Igor Golob pa bo ljubitelje Kamniških planin povedel na **Tursko goro.**

Program izletov Planinskega društva Ravne je bogat in pester, za tiste, ki želijo gojiti planinsko tovarništvo, bo v avgustu še **srečanje koroških planincev na Kobanskem,** kjer bodo odprli novo planinsko kočo, septembra pa izlet v **Bazovico,** kjer so se ravenki planinci doslej vedno dobro počutili, morda tudi zato, ker jih s polnim košem dobre volje spremlja Toni Cifer. Menda bo tako tudi letos. Da pa ne bi kdo rekel, da društvo skrbi le za

spoznavanje domačih, od tujih pa le italijanskih gora, bodo avgusta organizirali izlet v pogorje **Velikega Kleka** v Avstriji.

Morda nekateri raven-ski planinci pogrešajo zimskih izletov. Tem društveno vodstvo odgovarja: Pridružite se Prevaljčanom in Mežičanom. Prvi v januarju organizirajo tradicionalna zimska kulturna srečanja na Uršlji gori in kmalu zatem še nočni pohod na Goro, drugi pa zimski pohod na Peco. Že doslej so gostoljubno sprejemali tudi Ravenčane in ni razloga, da jih v prihodnje ne bi.

V letu, ki je posvečeno družini, je še posebno razveseljivo, da daje ravensko planinsko društvo tako velik poudarek družinskemu izletništvu. S tem omogoča družinam skupno preživljanje prostega časa, hkrati pa so skupni izleti najboljša planinska šola za najmlajše ljubitelje narave in bodoče planince. S tem se vsaj nekoliko zapolnjuje vrzel, ki nastaja zaradi pomanjkanja ljudi, mladinskih planinskih vodnikov, ki bi se hoteli ukvarjati z vzgojo planinskega naraščaja.

Nikakor pa nihče ne more prezreti pomembne sestavine planinskega življenja: **prijateljstva**, ki se spleta na številnih planinskih poteh. Gre za prijateljstvo in ljubezen do gora in za medsebojne vezi, ki se ustvarjajo ob skupnem premagovanju težav in doživljanju vsega lepega, kar gore

Emilu ob 80-letnici

Tvoji lasje so res že srebrni, toda Tvoj korak je trden in pokončen. Tvoj nahrbtnik je še vedno tak, kot je bil pred desetletji, ko greš na Goro. Gora je Tvoja velika ljubezen, ki ti je napolnila srce in dušo. Postala je Tvoj smisel in vodilo, ki Te je obdržalo klenega in neuklonljivega.

Skovan si iz žlahtnih snovi, zato Te ne najeda rja. Beži pred Tabo.

Da si tak, si dokazal! Z mnogo mlajšimi si tik pred visokim jubilejem stopil na tri in pol tisoč metrov visoko goro, zaledenelo in belo. Rekli so, da si se tedaj združil z zasneženim vrhom. Srebro Tvojih las je prehajalo v belino gore.

Lepo si okril svoje dolge prehojene poti. Poti, ki se naprej vijejo v daljavo prihodnosti, prepletene z mnogimi stezicami.

Deda, pravijo Tvoji domači, je najbolj srečen, ko je v prostanstvu dolin, hribov ali gora. Rad imaš naravo, to čudovito stvaritev. Posebej so ti pri srcu gozdovi. Z lesom ravnaš kot s sabo enakim, ga spoštuješ. Mi pa spoštujemo Tebe in se veselimo s Teboj.

Tvoji planinski prijatelji

ponujajo svojim obiskovalcem. Ni čudno, da so planinci transverzalo po vrhovih treh sosednjih dežel - Avstrije, Italije in Slovenije - poimenovali **Pot prijateljstva**. To pot je v zadnjih letih prehodila večja skupina Planinskega društva Ravne. Vodil jo je Ivan Cigale. Z njimi se je na 15 vrhov v treh državah povzpел tudi starosta koroških planincev Emil Plejšek s Prevalj. Pot prijateljstva je rodila trdno prijateljstvo med njim in gorskimi popotniki z Raven.

Ko je **Emil Plejšek** 11. maja letos dopolnil 80 let življenja, so mu planinski prijatelji priredili prisrčno slovesnost in mu izrekli čestitko, ki se ji pridružujemo vsi, ki smo ga kdaj srečali na kateri od planinskih poti.

Že ob prvem srečanju z njim smo lahko spoznali, da je pravi ljubitelj gora, planinski tovariš, človek, ki je vedno pripravljen pomagati drugemu, planinec, ki ga rad srečaš tudi v dolini.

Emil Plejšek je v svojem življenju veliko storil za razvoj slovenskega planinstva; dolga leta je bil tajnik in član UO PD Prevalje, nepogrešljiv je bil v Domu na Uršlji gori. Odkar nima več odborniških dolžnosti v društvu, ostaja planinec po srcu. Veliko hodi, prava gorniška korenina je. Tisoč, dva, tri tisoč metrov višine zanj ni nobena ovira. Še lani se je povzpел na 3600 metrov visoki Gross Wenediger. Slovenske gore so "njegove" vse. In on je nepogrešljiv član slovenske planinske bratovščine.

SPOZNAVAMO OKOLICO

HUDA LUKNJA -

Neznana ali pozabljena?

Slavka Dragolič

Preden od severa proti jugu zavijemo v sotesko Hude luknje, bi morale na levi strani na pobočju Pečovnika še obstajati razvaline gradu Valdek. Vse kaže, da je bil že v času Valvasorja nepomembna razvalina, zato ga ni vnesel v svojo legendo. Pred 40 leti sem bila tam in videla, da je nekaj zidovja še ostalo. Ruševine povedo, da je moral biti grad v svojem razcvetu zelo lep. Potratni Valdeški grofje so za svoje udobje porabili preveč. Zelo pri roki jim je bila soteska Huda luknja (verjetno svojega imena nima kar tako zastoj), skozi katero je že takrat vodila glavna pot ali "rimska cesta" od Trsta, Ljubljane, Celja proti Dunaju. Malo iz dolgega časa, malo iz stiske so se Valdeški znašli in pobirali cestnino, kadar se jim je dalo migniti s prstom. Za bogate trgovce, ki so romali gor in dol, je bila cestnina različna, po dobri volji grofov. Ene je stala toliko, da so bili srečni, če so skozi sotesko prišli živi, drugim pa še to ni uspelo. Ko so se plemiči zabavali, so se trgovci s srečnim nasmehom prikazali na drugi strani soteske.

Paka, ki si je utrla pot skozi sotesko, je edinstvena. Brzice se drenjajo in prerivajo, kakor da bi iskale sončni žarek, ki se je prelomil na strmih stenah. Ne morejo ga najti, ker se potoček skriva pod most vijugaste ceste. Paka se prikaže spet na drugi strani bivšega železniškega mostu, ki je še ostal in vzbuja

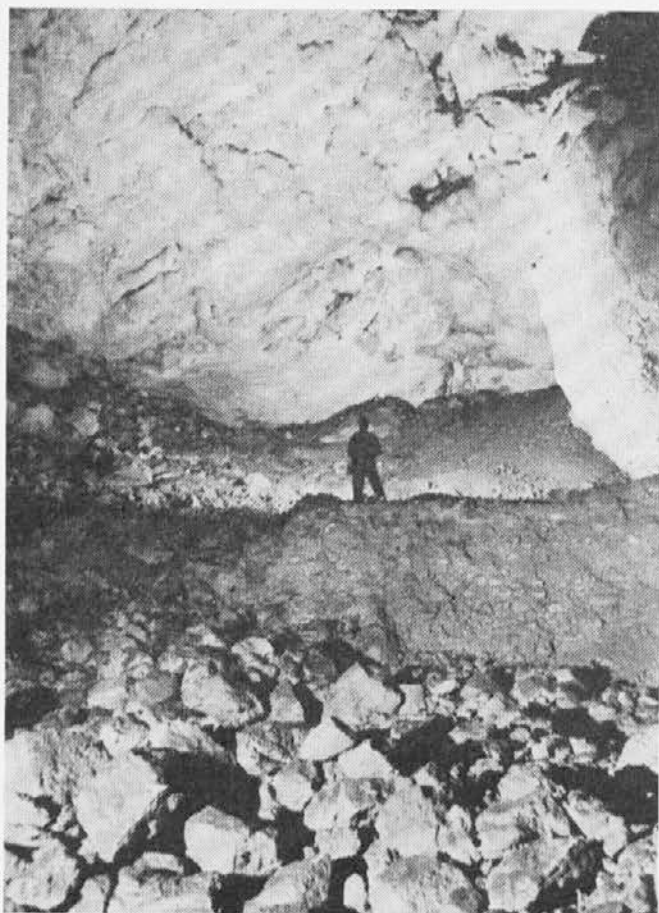
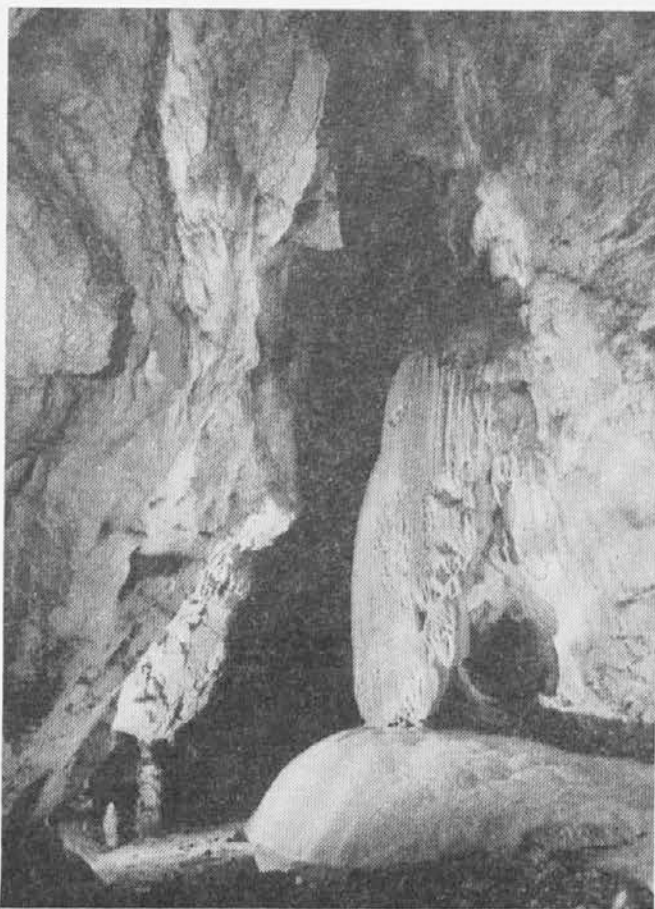
domotožje po starih lepih romantičnih časih, ko je skozi Hudo luknjo še puhal vlak in se skrival po tunelih ter iskal izhod med strmimi stenami, kjer sameva spomenik nadvojvodu Ivanu.

V času Avstroogrške so skozi to nenavadno sotesko zgradili železniško progo, ki je povezovala Dunaj, Maribor, Dravograd, Slovenj Gradec, Velenje, Celje in Ljubljano s Trstom. Železnica skozi Hudo luknjo je morala biti zelo velik podvig, saj so sotesko krasile številne zevajoče črne luknje tunelov, ki so se skrivali pred večerno zarjo in lovili prvo svetlobo dneva, požirali oblake dima puhajočih hlapov in lokomotiv, ko smo se vegasto vozili iz enega predora v drugega in jih šteli.

Železnica je bila najbolj srečna, da ni bilo treba več vzdrževati mogočnih naprav, ko so jih v šestdesetih letih odstranili v veselje nekaterih. Za vlakom sem še dolgo žalovala, bil je najbližja povezava med Koroško in Ljubljano. Sedaj pa se mi zdi, kakor da bi v tem koncu imeli eno samo nogo.

V Hudi luknji ni več romantike; limuzine, avtobusi in tovornjaki drsijo skozi ter smradijo, izogibljejo se na ozki cesti drug drugemu in kolnejo tistega, ki si je zmisllil cesto skozi to sotesko.

Odprtine večine predorov so zazidane, sedaj tam gojijo gobe, mi pa smo pričakovali, da bodo po železniški trasi speljali enosmerno cesto in tako rešili vsaj veliko prometno zagato.

Najmanj pa človek pomisli, ko se pelje skozi Hudo luknjo, da je bila ta soteska nekoč kar precej znamenita, v njej so bili koncerti in zabavni večeri, sedaj pa je ne omenja niti Slovenski leksikon. Iskala sem jo pod različnimi gesli, pa je nisem našla, vendar bi morala biti omenjena že zaradi naslednjih znamenitosti.

1. Skozi sotesko je vodila že Rimska cesta.

2. Soteska sama je edinstvena v Sloveniji in se stiska med strmima pobočjema Tisnika in Pečovnika.

3. Je arheološko spomeniško območje s spomenikom nadvojvodi Ivanu.

4. Kraško jamo Huda luknja s Špehovko in Pilanco (Medvedji rov) so pozabili tudi jamarji, ne samo domačini. Za turiste je bila odprta kot ena prvih jam na Slovenskem že leta 1895. Danes pa si turisti lahko ogledajo samo še vhodni del.

5. V soteski in Hudi luknji rastejo nenavadne rastline, kot so: Lepi jeglič ali avrikelj, sicer ga najdemo samo visoko v gorah, v soteski Pake pa raste v razpokah sončnih predelov; dvocvetna vijolica, ki raste v mrzlih predelih soteske; zanimiva rastlina kortuzovka; planinski srobot, ki nas opozarja, da običajno ne raste v takšnih nižinah.

6. Živali, ki so nekaj posebnega: smokulja, kača, ki je podobna gadu, vendar nenevarna; pajk TROGLOHYPHANTES DIABOLICUS, ki čaka na plen na spodnji strani mreže; hrošček APHAOBIELLA TISNICENSIS, ki je dobil ime po hribu Tisniku in je komaj 2 milimetra velik; kačica ali dvojnonoga POLYPHEMATIA MONILIFORMIS je značilna prebivalka prsti pa tudi jame v soteski; matija EUSCOTOLEMON NOVAKI, pajek, ki ima močne pipalke s štečtinastimi trni; rakec postranica NIPHARGUS SCOPICAUDA, cigari podoban svaljek iz zlepljene dlake in koščic, izbljuvek sove, ki je v izobilju živela tu.

7. Najdeno orodje kamenodobnega lovca iz jame Špehovka.

8. Kost in medvedji obrus izpred 4000 let iz jame Špehovka.

9. V Medvedjem rovu Hude luknje je nekaj zelo lepih kapniških skupin. Najlepši je 8 m visoki BALDAHIN, ki prehaja v kope s ponvicami nakapane vode. Na koncu Medvedjega rova pa je velika prodorna dvorana.

10. Mogočen skalni obok omogoča lahek dostop v podzemni kanal. Rov Hude luknje se deli v Medvedji rov s Špehovko, Lisičnico, Suho dolino in Slepo dolino ter Pilanco, v njej je še najmanj deset kraških jam.

11. Lepote Hude luknje so delo potoka Ponikve, ki ponikne ob vzhodu zahodnega pobočja Tisnika in se izlije le nekaj metrov od vhoda v jamo v potok Pako. Dolžina jame je 1100 m.

12. Izdolbeno, lahko tudi naravno ležišče, kjer je dolga leta počival puščavnik in čuval to votlino, ki je imela še pred štiridesetimi leti lepa kovana stilska železna vrata, ki so zapirala vhod.

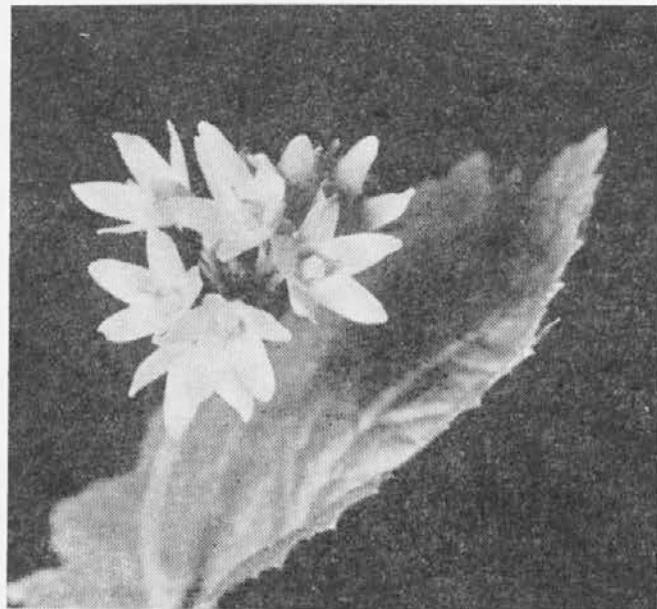
13. Soteska Pake naj bi bila tudi pomembna vojaška strateška točka.

Ob vsem tem bi rada zastavila eno samo vprašanje: Bi mogoče le zanimala turistične delavce ta lepa soteska s Hudo luknjo in bližnjimi razvalinami Valdeka, ponorom Ponikve, kmetijami (ki bi se lahko preusmerile k dodatnemu zaslužku s kmečkim turizmom), ki so lahko dostopne, s Kozjakom, ki je z vasico na vrhu tako zanimiv, s Špirom v bližini ter bližnja Mislinjska dolina. Mislinja z dvema izviroma rek (Mislinje in Pake), ki tečeta vsaka v svojo smer, nazadnje se pa srečata v Savi. In še planinske kočice, ki so nanizane na vsakem kucju, h katerim so tako sprehodi, če vzameš pot pod noge. Samo nekdo bi moral vse to povezati in spodbuditi turistično dejavnost.

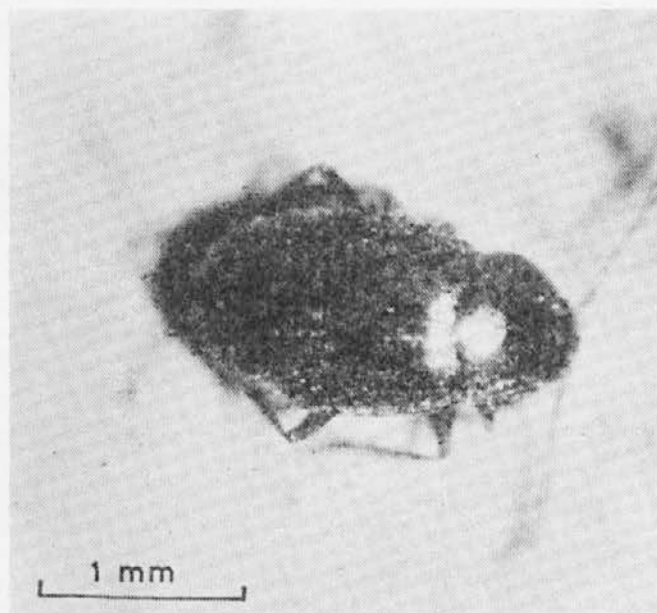
Op. uredništva:

Soteska Huda luknja in jama Špehovka sta npr. opisani v knjigi Petra Skobneta: Sto naravnih znamenitosti Slovenije, Prešernova družba, Ljubljana, 1988, str. 142 - 145.

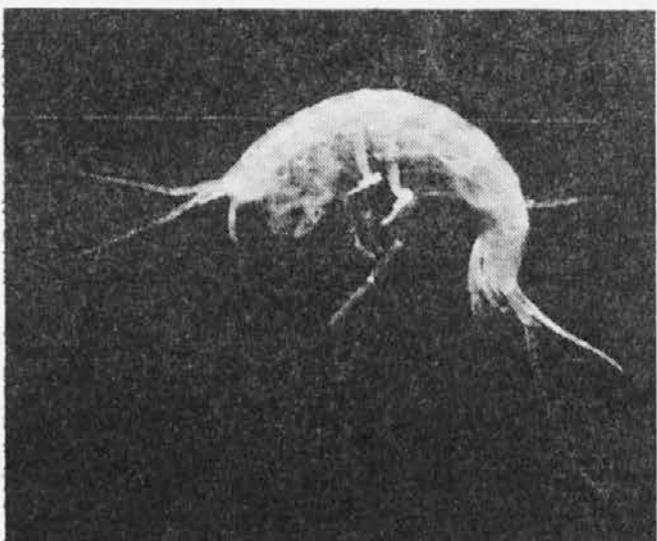
Najpomembnejši vir pa je: Franc Batič et alia: Soteska Huda luknja, Turistični vodnik, Zbirka kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Ljubljana, 1980.

Dvocvetna vijolica

Hrošček APHAOBIELLA TISNICENSIS

Rakec postranica NIPHARGUS SCOPICAUDA

POKROVITELJI

SLOVENSKE ŽELEZARNE
METAL · RAVNE d.o.o.
 62390 Ravne na Koroškem · Slovenija

n. c. (0602) 38-160
dir. (0602) 38-124
fax. (0602) 35-134

SLOVENSKE ŽELEZARNE
NOŽI · RAVNE d.o.o.
 62390 Ravne na Koroškem · Slovenija

Tel. 0602 21-131
 23-990
 Fax: 0602 21-940
 20-282

TOVARNA
REZALNEGA
ORODJA, p.o.
62391 PREVALJE

Tel.: 0602 31-281, 31-290
 Fax: 0602 31-773
 Telex: 33 256

SLOVENSKE ŽELEZARNE
STO · RAVNE d.o.o.
STROJNO TEHNOLOŠKA OPREMA
 62390 Ravne na Koroškem · Slovenija

SLOVENSKE ŽELEZARNE
STROJI · RAVNE d.o.o.
 62390 Ravne na Koroškem · Slovenija

MANAGEMENT SVETOVANJE
ZAPOSLOVANJE

62380 SLOVENJ GRADEC
Meškova 2
tel. in fax: 0602 41-855

TRANSKOR, d.o.o.

Transport, servis avtomobilov in tovornjakov, trgovina na drobno in debelo

Koroška cesta 14, 62390 Ravne na Koroškem
 Tel.: 0602 21-131, int. 6294, Fax: 0602 20-189

Prepričajte se o konkurenčnih cenah, ne bo vam žal!

Koroški fužinar je ustanovila Železarna Ravne leta 1951. Ta številka je izšla s pomočjo objavljenih pokroviteljev. Pripravil jo je nekdanji Oddelek za informiranje v Železarni Ravne, sedaj Medicalgraf, d.o.o., Prevalje, po preregistraciji pa se bo ta zasebna družba imenovala Fužinar Ravne, d.o.o., Ravne na Koroškem.

Uredništvo: glavna in odgovorna urednica mag. Andreja Čibron - Kodrin, novinarka in lektorica Mojca Potočnik, novinarka Irena Nagernik, tehnična urednica Jelka Jamšek.

Tel: 0602 21 131, urednica int. 6305.

Fotografije so prispevali avtorji besedil, Fotokrožek OŠ Franja Goloba Prevalje, Koroški muzej Ravne na Koroškem, Lojze Lebič in arhiv Koroškega fužinarja.

Tisk: Grafika & Gergek, Prevalje.

Glasilo se po mnenju Ministrstva za informiranje (št. 23/128-92) šteje med izdelke, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

POKROVITELJI

SLOVENSKE ŽELEZARNE
ARMATURE Muta · RAVNE d.o.o.

Koroška cesta 55
62366 Muta
SLOVENIJA
Telex: 33 410 si muta
Telefon: 0602 61-450
Fax: 0602 61-234

TURISTIČNO GOSTINSKO PODJETJE
DE PROFUNDIS

Tel.: 0602 20-161, 20-162
Fax: 0602 23-023

BODITE TOKRAT NAŠI GOSTJE!

**SE
PRIPOROČAMO!**

DIMNIKARSKO PODJETJE

RAVNE NA KOROŠKEM, Prežihova 17
tel. / fax: 0602 21-339

**GRADBENIŠTVO d.o.o.
RAVNE NA KOROŠKEM**

Dobja vas 125
62390 Ravne na
Koroškem
Tel.: 0602 23-531
Telex: 33337
RAGRAD
Fax: 0602 22-670

**JEKLO
TEHNA**

DUMA

Ravne na Koroškem, d.o.o.

trgovsko,
proizvodno
in storitveno
podjetje

62390 RAVNE NA KOROŠKEM, Trg svobode 1, Telefon + fax: 0602 21-107

ENERGETIKA · RAVNE d.o.o.

62390 Ravne na Koroškem · Slovenija
Koroška cesta 14
Tel.: 0602 21-131, Fax: 0602 21-762

SLOVENSKE ŽELEZARNE
JEKLOLIVARNA · RAVNE d.o.o.

62390 Ravne na Koroškem · Slovenija

koroški
radio
slovenj gradec

UKV 97,2 IN 88,9 MHz STEREO

TRGOVSKO PODJETJE
KOROTAN o.o.

Ravne na Koroškem
Čečovje 6
tel.: 0602/22-711, 21-476
fax: 0602/23-296

radio alfa d.o.o.
**REDAKCIJA IN
STUDIO**
Cankarjeva 1
62380 Slovenj Gradec
p.p. 92
tel.: 0602 41-630
fax: 0602 41-244

radio alfa d.o.o.
PROPAGANDNA AGENCIJA
Trg mladosti 6
63320 Velenje
tel.: 063 851-788
fax: 063 851-788

